

3

СЪЖАНИЕ

К'ÖРДИ

Ի. ՇՆԴԻ

ՅՄԱՆԵ Կ'ՕՐԴԻ

Կ'ԵԲԱ ԴՅՐՏԵ
ԲՈՆԱ ԴՅՐՏԽԱՆԱ ՏՅՏԻԱ

ՅԷ ալիւ Մինիստրիա ք'օնայա ԲՄՏՏՅ
Խադիյա Դ'էստիքըրյու
Նաշրա ճառա

ԲԻԲԼԻՈԹԵԿԱ

ԻՆՏԻԹՒԹ

ԴՅԻԴՏԿՈՅ ԻՏՏՐԻԻ Ի ՐԵԼԻԴԻԻ

քնիգա № 170002

ՆՅՏԻՐԵԴԱ "ԼՍԻՏ.
ԵՐԵՒԱՆ 1976

МӘ ҺАВИН ЧАҘА ДӘРБАЗҚЫР

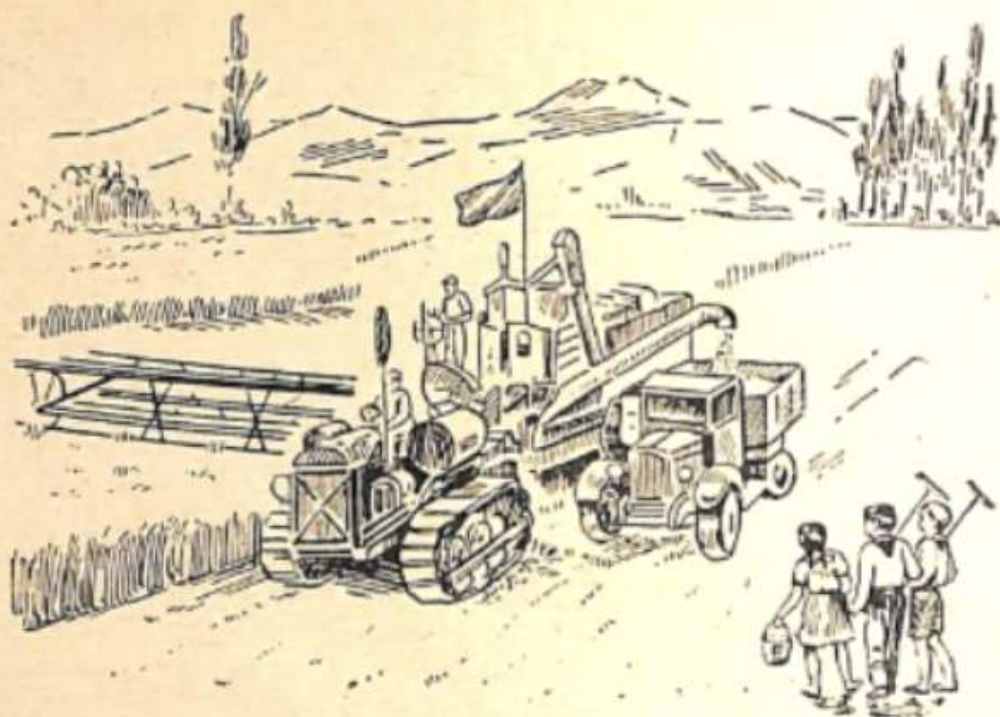
Һәй шан һавин, тә бир накъм,
Әм т'ер гәр'йан ч'йа-возана,
Һәвр'а дьлист, ша дьк'әнийан,
Шөхөл дькыр колхозада.

Хам у хозан мз ав дьда,
Баг' у бостан мә хвәйдькыр,
Бәрх у карьк дьбьрә ч'ерә,
Смьле зәвйа бәрәв дькыр.

Пәй хәбате дьк'әтьнә аве,
Ишар дьхвәнд у дьстьра,
Һәрсед мәһе хвәш һавине,
Мә дәрбаз кыр бь ве к'аре.

Мәһед һавине: ийун, ийул, август,
(Һ'әзиран, тирмәһ, т'әбах).

Пешданин

1. Сөрһатике дәрһәқа ван шк'ялада бьнвисьн.
2. Бежън, чька зар'о к'ода дьчън у чь дькьн?

ЗЭВИЙА КОЛХОЗЕДА

1.

Иро лэ'да. Р'ожакэ э'врэ, ши-щйа жи э'эмани нешинэ, ле гарм у хвэшэ.

Т'эмамйа колхозе наслате бэрэв дькэ. Зар'о һнэки дур бун, ле эвана жи шөхөл дькыр, һ'ата Мишае Усьв жи, вэки е лапи пьч'ук бу, жь һэвалэ хвэ шуида нэдьма.

Сэдре колхозе гази ван кыр:

— Зар'но, варьнэ вьра! Гьшк вьрын?

— Гьшк!

— Ёун дьхвэзын бенэ дэште?

— Дьхвэзын!

— Дэ, вэки ёсанэ, сбеда эзе хэбате бьсперьм вэ, пешие һуне чэгилкын, паше эме бьнһер'ын, һун қайилын?

— Эм қайилын!

Сэдре колхозе гот:

— Вэки ёсанэ, п'арэвэбын сэр дө к'ома.

Бэри гьшка Мишае Усьв гот:

— Эме ёса жи бькын.

2.

Жь чэгила дэсте зар'ёа тарькин, дэсте һнэкар'а жи стри тер'а чубун, ле т'алаша вана нинбу. Хэбат р'ьнд пешда дьчу.

Зар'а хийар у к'элэм, сьлq у гзер к'аг'ан дькьрын.

Ёэк дьбежэ: — Гёле, Гёле, тө чьр'а сьлqа дьк'шини?

Гьшк дьк'энын, ле Гёле соро-моро дьбэ.

Зар'ё бь эшq у дьл дьхэбытын, эвана һэвр'а дьк'эвын лэще.

Бригадир вэхта хвэрыне гази вана дькэ.

Эвана пэй хэбатер'а бь ишта хвэрыне дьхён.

П ь р с

1. Чь хэбат спартьбунэ зар'а?

2. Зар'а чава али колхозвана кыр?

3. Эвана хэбата хвэ чава қадандын?

4. Вэ колхозеда чь хэбат кьрийэ?

КӨРЪК У Ч'ЭМ -

— Ч'эмо, ч'эмо, к'ода дьк'ши?
Бьсәкнә, тō мачә ши!
Хәбәр быдын әм һәрдō жи,
Бежын, быстрен әз у'тō жи.

— Көр'өке дәләл, әв дәр набә,
Дәшт у к'әвшән бе ав набә,
Днйальке we чавабә,
Wәки нәк'шын ч'әм у щәwә?

Пәз у дәвар һивйа мьньн,
Гōл у гиһа мьн дьнһер'ьн.
Ч'ә'виһер'йа ава мьньн,
Кō т'ибуна хwә бышкеньн.

Дә хатре тә, әзи ләзъм,
Р'өwиe сала жь хwә әзъм,
Бә'рә дурә, әз дьбәзъм,
Авәк weйа—йәк жи әзъм.

Пьрс у пешданин

1. Көр'өк чь дьхwәст?
2. Ч'әм чь готә?
3. Хәбәре ав, ч'әм, бә'р же бьнвисьн у бь арик'арийа вана чанд щōмла бежын.

МӘСЭЛОК

1. Ав занә бынав ль к'ōйә.
2. Ав ль щие ньмзр'а дьчә.

МӘМО

Көр'әки пьчук һәбу: наве ви Мәмо. Бшкори бу. Р'ожәке бре ви мәзын—Шәмо нәхwәш к'әт, нәчу бәр бәрха. Дәwса ви Мәмо сбәке бәрх бьрьнә ч'ерә. Бьр щие дур. Бәрх weдәре хwәр'а ч'ер-йан. Әв жи сәр кәвьрәки р'унышт, фиқә шеба хwә дәрхьст, т'әмьз-кьр у лехьст. We гаве һәw дина хwә дае, чар алие ви we дькьнә қужә-қуж: "һ'ощә һа һ'ощә... Д-нг жь алие гьре пешбәр дьһат. We-дәре п'ала гиһа дьдрут. Бәрхе бәр Мәмо һәр'ькин у кьрын бьр'әвьн.

Мэмо пешн ль вана гьрт, р'абу сэр бьлдщики, р'асте н'ер'и, чь
бьн'ер'э? Дō н'эйване мина куч'ка, змане ванэ вэкэ бōнōстэке
далцнайи we данэ ду нэв лэз-лэз бар бь ши тен. Баркван кō әв
дитьн, дэда кэв'ра, ньлда кэв'ки вана кьр у бь хвэ жи кьрэ
н'ощэ-н'ощэ. Әвана ши чахи р'йа хвэ гōнастьн, чун к'этьнэ нава
мерге у жь бэр ч'э'ве гэдэ онда бун.

Бархе лэзэки бэриһынга дыкьрын кō бьр'эвын, жь нэвдō бэла
бун у ч'ерйан.

II

Дэ'не нивро Мэмо кō незики гōнд бу, дина хвэ дае дйа ши we
пер'а дэрк'эт, бь нэрдō дэста н'эмеэкьр у жь небэта бу кур'э-ку-
р'а we, грийа.

Мэмое мэт'элман же пьрсн:

— Дае, хербэ, чь қәwmийэ?

— Ле гōр р'асти тэ наһатьнэ?

— Натьнэ! Э, ищар чьр'а дыгрии? Гэдэ 'лабуи wer'а гот,—нэ
ахьр мын бь хвэ жи бэри гōра да, кэв'р ньлда у кьрэ н'ощэ-н'ощ.
Ле дае, вэки н'ьрч'о жи бь мыр'а буйа, зани мыне чь бькьра?

Дайке кōр'ьке хвэ ч'ук н'ер'и у бэшара we хвэш бу.

Пьрс у пешданин

1. Мэмо дэwса к'е чу бар барха?

2. Әви чь дит, чь кьр?

3. Де чь готе у әви чь шаб да?

4. Хэбаред **қужэ-қуж**, лэз-лэз же бьнвисьн у е оса сэрда зе-
дэкьн.

ЗЭВИ

Зэви чь зер'э у чь бьндэ,
Баки тэньк те сэрр'а дыгэр'э,
Зэви дьн'эжкэ мина бэ'рэке
Щан, оса һеди, назьк у һеса!

У комбайн нава зэвйа зер'да
Һеди те-дьчэ у нан дьдэ һэв.
Щан, чьда зэ'фэ исал нане мә,
Колхозване мә әшқ у шанэ!

Пьрс у пешданин

1. Wəxta бе смъл чава дыбьн?
2. Бь наве "Ба у зэви", сэрһатике жь бэр хwэ бежьн.

ШВАН У БОСТАНЧИ

(qca щмаэ'те)

Wəxtəke йэки шван жь гөнд р'е к'эт, кō һэр'э ч'не бэр пез. Р'ож жи р'ожэкә һавине бу: к'элә-к'эла гәрме бу, тә һек данһа, һеке бьпъжйа.

Р'астэкә мәзын к'этә бэр швин, чу. Гэлэк э'рд чу у т'и бу. Бьлэ'т т'и бу. Зман девда зйа бу, ч'ылкә ав бит'эр нэдбу... Дэ р'йа дреж, қъжә-қъжа гәрма һавине, чоли у чолистан, әw хwэ-хwэ жи т'и, гәло жь we чәтынтър чь һәйә?

Шване т'и аищах хwэ бостанәки к'еләка р'ер'а гиһанд, жь бостанчи хийарәк хwәст, кō т'ибуна хwә пе бышкенә. Бостанчи бә'са п'әра кър.

— Бһе ви быдә, әзе йэки бьдмә тә,—әви гот.

П'әре швин т'өнәбун, wәки быдае, у п'ор' у п'ошман дагәр'йа да сәре р'йа хwә, чу.

Шван чу у э'орәкә тәнг wәй нәч'ари гиһштә сәре ч'йе, гөһер'а пез. һ'ал у һ'әwале хwә we р'оже һәвалед хwәр'а гликър у т'әзә пе һ'сйа, wәки ава ви бостани жь ви ч'йайи дьк'ьшә дьчә сәр бостане шйа. Иди р'абу әw ав ль сәр бостане ви бьр'и, алики маһинда бәрда.

Wəxtəke бостанчи дина хwә дае, ав сәр бостане ви мьч'ьқи, Р'абу сәр бәнда авәда чу, гиһштә сәре бәнде, ав бәрда у вәгәр'йа бәр бь бостане хwә. Ле һ'әтани әви хwә гиһандә бостин, шван диса ав да бьр'ине.

Бостанчи we к'әзәльке шарәкә дьне вәгәр'йа бәр бь сәре бәнде. Ав диса бәрда, бәнд да қәвинкърьне у диса звьр'и бәр бь бостане хwә һат. К'әрдик—дōдō авда, дит, ав һатә бьр'ине.

Р'ожәке, дōда, һ'әфтеке, мәһа у сала һ'әле бостанчи әw бу. Хәбата сәр ви бостани, һатьн-чуина ви чу бехәда. Бостан шин нәбу, һ'ышк бу чу.

Шван лешһерн' бостанчи гәләки дьчәрчьрә: хәбат у зә'мәте ви чьқа дьчә, беһ'әсаб дьбә, р'абу ав сәр бостанда бәрда у бостанчи бостан авда, пер'а гōлда у шабу. Диса бостане хwә ани сәр қрара бәре. Бостин кōлилк да, хәмли...

Һәвалә швин же пьрс кър. го:

— Ле тә чьма ав бәрда?

Го:—Мын жь хәбат у зәмәте ши шәрмкър, ләма ав бәрда.

Пьрс у пешданин

1. Шван к'ода дьчу, чава бу, чь кър?
2. Бостанчи чь кър?
3. Шван чьма ава бостан бьр'и?
4. Бостанчи чава дьхәбти?
5. Шван чьма ав бәрда?
6. Бежын сәрәщәма ве қсе.

МӘСЭЛОК

1. Кәвьре һавине баве кадине.
2. Зьлке чөле—дәбра мале.
3. Зәви к'о һәйә—бә'рә.

МОЗЕД ҺНГЬВ

Һавин бу. Әз нава п'етәкада дьхәбьтим. Мын һәв нһер'и — Илйич те.

Мын кьрә газы:

— Владимир Илйич, бьсәкьнын, әзе бона Wә к'омәки т'ор'е биньм, wәки моз ль Wә нәхьн.

Ле әви р'әһ'әт шаба мын да:

— Qә мозәк жи мын нахә!

Р'астие жи, Владимир Илйич оса һат, wәки т'о мозәке ль ши нәхьст. Ә'шебмайи мын же пьрси:

— Владимир Илйич, әз һиви дькьм, бежын, Wә чава щие п'етәкхана мын занбу. Ахьр һун бь р'йа шосер'а нәһатьнә, дагәр'-йанә нава мерге, бь р'екә дьнер'а һатьнә вра. Ленин к'әһйа:

— Һәвалә ә'зиз, әва р'йа мозед т'әйә хәбатчи нишани мын дан, wәна әз анимә вра. Әз нава мергер'а дәрбаз дьбуум, мын дина хwә дае, wәки моз пашда у пешда дьчын у тен, һәма wәна жи р'йа п'етәкхана тә нишани мын дан.

Пьрс у пешданин

1. Мозед һнгьв чава р'е нишан дьдьн?
2. Бежын, һун qә дәрһәqа мозед һнгьвда чь заньн.
3. Хәбәрәд мозе һнгьв, п'етәкханә у р'е же бьнвьсьн у бь ари-к'арийа wан щомла бежын-бьнвьсьн.

НАНДРУН

Иди дэст бь нандруне бубу. Колхозван гышк ль к'эвшэн бун.
Комбайн гав у сәһ'эт дьхэбьти, шәһ у гәһьм сәхш дькьр.
Хэбат ль һәрдәра дьк'элийа.

We дәрәщәда бәа жи шунда нәдьман пионеред гөнд. Сәрәке дәста пионера Севдин бь дәста хвәва, әв жи чуно к'эвшән, нава зәвийа.

Сәдре колхозе һәвалә Хөдо иди занбу, кө әв сәба чь һатьнә. Бь вана ша бу у хэбата қәсәлбәрәвкьрьне спартә вана. Н'әта ч'әвкелке пионеред гөнд гәләк қәсәл у смьл бәрәвкьрын.

Бона we хэбата р'ьнд колхозвана гәләки пәсьне вана дан.

П ь р с

1. Пионера чава али колхозе кьрын?
2. Нандрун чьчах дэстпе дьбә?
3. Машинед чава вәхте нандруне дьхэбьтн?

П е ш д а н и н

1. Дәрһәқа нандрунеда бежьн.
2. Хэбәрәд нандрун, комбайн, сәдр, колхоз, Хөдо, Севдин же бьнвисьн.

Р'ЭЗЕ МИЧУРИН

Ль нава гондэки мэзын вэхте э'йда һасләте, һәбуна р'енщбэ-
рие нишан дыдан.

Гонди ль дора садре колхозе у агроном швйан.

Агроном дәст бь хәбардане кьр, гот:

— Олмдаре вәлате советен мэзын Мичурин р'эзванэки бь нав
у дэнгә. Эви һәр сал щер'бандын дыкьрын, вәки щур'ед эмише
т'эзә дь нава вәлате мәда быдә гһиштандьне. Эз дь нава р'эзе
вида мамә у мын гәләк щур'е эмиша дитьнә: т'уме һөрмйа, сева,
трийа у е майин. һөрме, сев у эмише т'эзә мэзынын у тә'мхвәш.
Даре вана пьч'укьн. Е өса һындьк ши дыгьрын, мқатбун жи р'әһ'әтә,
бәрәвкьрына фекйа жи дһа һесайә. Аһа т'уме фшна. Эв дь дәр-
данеда дыгһижә-ль сәр т'әхтә. Бьһер'ын, чьра фшнаэ ль сәр һәнә.

Ль сәр ч'ьқләки нә кō дō һ'әб һәнә, ле вәкә пенци-шест һ'әби
һәнә.

Ль нава р'эзе Мичуринда гәлә севе мэзын һәнә.

Һәр ч'ьқләки даре севе Мичурин вәкә дәһ, донздәһ килограм
сев дыдә. Эв жи севнә өса, вәки к'ефа мәрыва пер'а те. К'и алида
бышини, йәкә, храб һабын.

Сутое комсомоли р'эзван гот:

— Готи, әм we щер'бандьне щөм хвә жи бькьн у һе пешда
быбын.

Колхозван гэлэхи шабун, готын:
— Бэле, бэле, готына Сутойэ.

Пьрс у пешданин

1. Минчурин ж'и бу?
2. К'е колхозванар'а чь гот?
3. Колхозвана чь гот?
4. Наве фекийа бынвисьн.

ДАРА СЕВА

Баг'е мада дарэка севайэ мэзын һэйэ.
К'ока we бь р'анишкед хвэва нава хвэлинаданэ, сэр к'оке жи
эw дар бь хвэ бльнд буйэ. Гэлэк ч'ьqlе дарэ һэнэ: ч'ьqlед пьч'ук
у мэзын. Сэр ван ч'ьqlа жи бэлг һешин дыбьн.

Звьстана дар тэ'зи дыбэ, гёп'ке ч'ук сэр ч'ь'лед ве дыминьн.
Баһара тэ'в э'рде гэрм дыкэ. Бина э'рде хвэш дыбэ. Дара сева
жи те сэр бэига хвэ. К'ока дарэ бь р'энишке хвэва жь э'рде қы-
йат һьлтинэ. Э'в қийат мина ширэйэ у бэр бь сэрэ ве у ч'ь'лед ве
һьлдык'шэ, вана т'эжи дыкэ.

Жь гёп'кэке бэлгед шин пешда тен, ле жь е дыне бэлгед со-
рэ-спн.

Дар кёлилк дыдэ, кёлилке ве дыбышкьын, р'энг-р'энгинэ.

Гава кёлилке ве дыбышкьын у дыварьн, дэ'вса вана севед
ч'уч'ькэ һешин тенэ ханекьрьне. К'ока дарэ бь р'энишке хвэва
г'эмамйа баһаре, т'эмамйа һавине дых'бытэ. Дар—һ'эму ч'ь'ле ве,
бэлгед ч'ь'ра, кёлилк, паше бэре ве-қийате хвэ жь э'рде дыстиньн.

Гава кё дэндьк севада р'эш дыбьн, э'в нишан дыдьн, вэки сез
гһиштьнэ.

П ь р с

1. Дара севе звьстане чава дыбэ?
2. Вэхте баһар те, дар чава дыбэ?
3. Дар қийате хвэ жь чь дыстинэ?
4. Чава занбьн, вэки сев гһиштьнэ?

Сев сорьн.

Дар бьндьн.

Ведэре дё щёмлэ һатьнэ нвисаре.

БОСТАНЧИ

Бостанчие мѧ бостан авда,
Р'анге бостин жь аве гѧлда:
Зѧвѧш, қашьн к'ѧнийан нѧвр'а,
Дьле ви жи шабу пер'а.

Бае сбе жь веда нат,
Бина бостан чьда хвѧш нат
Н'ѧваса мѧрѧв жь пер'а нат,
Бь бостанр'а хвѧшѧвѧнат.

Пешданин

1. Бьнвисьн наве п'нщар'а.

КЕРЪАТИЕД БОСТАНА

Зар'о натын щѧм кальке Мѧмо у пьрскьрьн:

— Калько, ша к'ѧрѧма хвѧ мѧ'ра бежѧ, чька к'ижаньн кер-
натиед бостана?

Кальке гот:

— Гәли зар'а, керһатнед бостана гәләкьн. Эзе нһа дәрһәдә йәкеда бежьм. Йәк һәйә—п'әр'кед we зәрьн, сар wан п'әр'ка нqьт-ке р'әшьн, наве we задикә.

Зар'әке гот:

— Калько, әз we бөһ'өке нас дькьм. We р'оже әзи р'уньшти-бум, әw фр'и һатә щәм мьн. Дйа мьн нәһьшт, wәки әз we бькөжьм, гот: "Задик бөһ'өка баһарейә...

Кальке гот:

— Р'астә, гәрәке wан задика нәкөжьн, әwана к'арәкә мәзын дьдьянә бостана:—зйанк'аре бостана qьр'дькьн. Һәна меш—море бса, wәки зраре дьдьянә к'әләма, гзера у п'нщар'е дьне. Һәрге задик гәләк буна нава бостанед мәда, т'ө зрар нәдыһиштә т'ө п'нщар'әкә бостана.

П ь р с

1. Һун наве к'ижан меш-мора заньн, wәки зраре дьдьянә п'нщар'ед бостана?
2. Wә задик дитйә, чь к'аре дьдә?
3. Хенжи задика ида к'ижан бөһ'өк к'аре дьдьян бостана?
4. Чава шәр' дькьн пешйа wан меш-мора, е кō зраре дьдьян бостана?

Пәй хwәндьна щөмле һнәки дьсәкьньн. Пәй хлаз-буна щөмле нqьтка к'өтасие датиньн. Пәй нqьтка к'өтасие һ'әрфа мәзын дьивисьн.

КӨРМЕД К'ЭЛӘМХӨР

Сәүто нава бостанда мымьникәк гәрт у ани нишани кальке хвә кър.

— Әү мымьника гәләки зрар-
дарә,—кальке нәвие хвәр'а гот.
Һәрке әү ль һәвдө зедәбн, we
к'эләме бостин лап быхөн.

Сәүто готә кальке. — Чаванә,
чър'а әва аwqa дьхвә?

Кальке гот: — Әү на, көрмед
we дьхон. Мымьник һеке гәләки ч'у-
ч'ьк сар т'ума у бәлга дькә, жь вана
жи көрм пешда тен. Көрм гав у
сәһ'әт дьхөн. Шөхөле ван дьне т'өнә,
т'әне дьхөн у р'о бь р'о хвә р'адьгь-
рын. Гава кө мәзын дьбьн қальк
дьгьрын, wi чахи ида нахөн, вәна-
хөн, бельпандын хвәр'а сәр бәл-
гед к'эләма дьмины. Чәндәки дьне
жь нава ван қалька диса мымь-
никед өса пешда тен.

Мымьник гәләки һындьк дьжин.
Т'әвһәвдө р'ожәке. Пәй һеккьрыне
дәст хвәда қыр' дьбьн.

П ь р с

1. Wә дәрһәқа чьда хвәнд?
2. Көрмед к'эләмхөр зрарәкә чава дьдьянә бостин?

П е ш д а н и

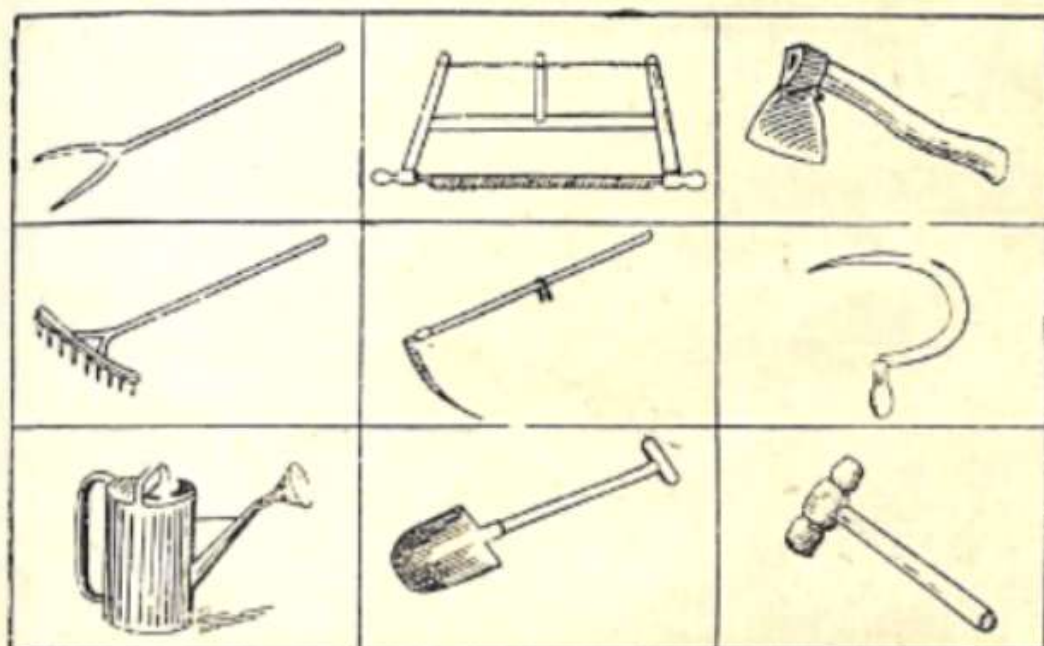
1. Бежын, чька көрмед мымьника чава пешда тен:
а) мымьник һек дькә...

б) жь һека пешда тен...

2. Хәбәрәд мьнмьник, көрм, к'әләм же бьнвисьн у бь вана шөмла бежьн у бьнвисьн.

Нава бостанада, зәвһада гиһе з и в а н а бекер
к'окбьр' бькьн, к'аг'ан бькьн. Әв жи зраре дьдьянә һас-
ләте.

Һ А Щ Ә Т

П е ш д а н и н

1. Бь сре бежьн наведе ван һащәтед шк'ьлда.
2. Жь ван һащәта к'ижан нава бостанда тенә хәбате?
3. Жь ван һащәта к'ижан кери чь те?

МӘСӘЛӘ

Бь бр'әке дьбьр'ьн, ле мәр'е, трмьхе у бь һащәтед дьне чь дькьн?

БАГ'ЕД СОВХОЗЕ

Баг'ед совхозе п'ьр'ьн,

Даред ваһа бьһьн,

Баред ваһа шьр'ьн,

Тә'мьн, хвәш'ьн, бь бьһьн.

ЕЗИДСКОЙ ИСТОРИИ И РЕЛИГИИ

книга № 170002

Р'эх севада һөрменә.
Сынщын, фьшнә, зәрдалә,
Чь эмиши тō бежи,
Нав совхозе т'жинә.

Һәй совхоза мә дәләл,
Баг' у баг'чед тә беһ'әд,
Бь хәбата мьле мә
Р'әвш гьртынә р'әзед тә.

Тә нәхшкьрийә р'аст у бәст:
Һ'әзар даред р'әнг-р'әнги,
Һ'әзар даред ч'ук-мәзын,
Совхоз, чьда тō шени.

Пьрс у пешданин

1. Wә баг'әд совхозе дитьнә?
2. Дәрһәда ванада қсәкьн у бежьн.

КЕРҺАТИЕД БОСТАНА У Р'ЭЗА

Жьжу ә'бура хwә бь
мышка, зианк'аре зәвйа у
р'әзава дькә.

Жьжуйа мәкөжьн!
Бәлч'ьмок керһатийа р'ә-
занә.

Әw мозе шәве у мьн-
мьнике кō зрарә дьдьянә

р'әза, қыр' дькә. Нава р'ә-
зада қот'йа дарда бькьн,
бра бәлч'ьмок ван дәрада
бьжин.

Додош нава сәһ'әтәке-
да wәкә си кōрми қыр'
дькә.

Додоша мәкөжьн!

Меш у мор'е ѿса жи һәнә, кӧ гәләк зрәре дьднә бостана у р'ә-
за. Тәйруту вана дьхӧн, қыр' дькн.
Һелинед тәйрутуяа һьлнәшиньн.
Һ'әйван у тәйрәтуе кӧ к'әре дьдн, мқатне ле бькн.

Пьрс у пешданин

1. Жьжу, бәлч'ьмок, додош, тәйруту чь к'әре дьдн бостан у р'әза?
2. Бь хәбәрәд мьнмьник, тәйруту щӧмла бежн, бьнвисьн.

Гӧнди у һ'ьрч'

(ч'ир'ока щмаә'та урса)

Вәхтәке гӧндики у һ'ьрч'е гьлие хвә кьрьнә йәк у фкьрин т'ә-
вайи шелма бьчиньн. Гӧнди гот:

— Һ'ьрч'е, к'ока шелма мьир'а, бәлч'ьк жи тәр'а.

Шелме гър у ширьн гһиштън. Гӱнди шелм жь хвәр'а һьлдан, бәлч'ьк жи данә һ'ьрч'е. һ'ьрч'е кьрә мьрт'ә-мьрт', ле тыштәк жь бәр нәчу.

Сала дьне гӱнди һ'ьрч'ер'а гот:

— Wәрә әм диса т'эвайи бычиньн.

Һ'ьрч'е гот:—Брабә! Т'әне ишар к'ок мьвр'абә, бәлч'ьк тә-р'а.

Гӱнди пер'а қайл бу у гот:

— П'ак, бра готъна тәбә.

У ве щаре гәньм чандьн. Гәньме сор смьл да, гһишт.

Wәхта чнине п'ара гӱнди смьл к'әт, п'ара һ'ьрч'е қәсәл.

Жь we р'ожеда һ'әта нһа орт'а гӱнди у һ'ьрч'е т'өнә.

Пьрс у пешданин

1. Т'эвгреданәкә чава бу орт'а гӱнди у һ'ьрч'е щара ә'wльн у щара дӱда?

2. Гӱнди чь чанд, wәхта лазьм бу п'ара wi к'ок бьк'әта?

3. Гӱнди чь чанд, wәхта п'ара wi we бәлч'ьк бьк'әта?

4. Чьр'а һәрдӱ щара жи гӱнди жь һ'ьрч'е бьр?

5. Жь хәбәрәд гӱнди у һ'ьрч'е щӱмла бьньвисьн.

Һ'ӘСӘНИКЕ КОЛХОЗВАН

I

Мьн зуда һ'әсәник нас дькьр, пьч'уктийа хвәда wәхте мә т'әв һәвдӱ бәрх дьч'еранд. Щарәке дәрһәқа зәвәшада, к'әләмада, гзәрада, кӱндрада, тьвр у сьлқада бу бә'с:

— Щаньм,—һ'әсәнике дьгот,—әв гӱндие мә хенжи щәһ у гәньм у пәзхайкьрьне, тыштәки накьн. Әм бона картола, к'әләма, сьлқа, тьвра һәйло дьчьн гӱндед дәрәкә. Чьқа р'ьнд дьбу, wәки гӱнде мәда жи бостан һабуна...

Жь we р'оже һ'эта һна гэлэк wэдэ дэрбаз буйа. Эз, wэки һна бажерда дьминьм, р'ожэке чум гонде П'амп'е. Чум у ль гонд һне-р'и, һэр дара бостан бун, гонд хэмыли бу. Һ'эсэник жи мэр'э дест-да бостане колхозейя картола у п'ншар'ед хwэрьнейя майни авдыда.

Дэстхwэда р'оже чуйи һатын бира мын у мын бь бэшэрэка хwэш слав ль wи кьр.

— Бь хер у сламэт,—эwи слава мын wэгьрт, пешйа ава к'эрдие гьрт, бэр бь мын һат, һ'ал у к'ефе мын пьрси. Паше эwи жи ани бира хwэ хэбардана мә бэре.

— Эре,—эwи гот,—колхоза мә гэлэк тыште т'эзэ кьрийя. Һна ль wи э'рде мә, wэки щики бльндщийя, хенжи гэньм у щэһ, хенжи пез у dewер, эм мозе һнгьв жи хайи дыкьн. Эм һинбун картола, твьра, сылqa у чэндьк-чэнд шур'э п'ншар'ед дыне бьчиньн. Авед каниед мә иди бадьлһэwа нак'ышьн.

Мын гот:—Демэк хwэстьна тэ һатэ сери?

— Эре, бра,—эwи гот,—гонде мәда ида чь бежи һэйя. Эз гэлэки шабум.

П ь р с

1. Бэре гонде Һ'эсэник теда дьма чьр'а картол, п'ншар'ед бостанайя дыне надьчандын?

2. Һна гонде колхозеда чь-чь дьчиньн?

Щомла жь хэбэра тенэ сазкьрьне (чежьрьне).

Бэ'са хэбэре—Мын зуда Һ'эсинэж нас дыкьр.

Эва щомла жь 4 хэбэра һатийя һэwанине.

СЬЛQO

(мжульа щмаэ'те)

Wəxtəke mərik həbu, nəve wi Səlqo. Əw məri şəvəke дэрэнг
те мала хwə. Ль дери дьхə, жьна wi те, дьбе:

— Əw к'ийə?

Д ь б е: — Əзм, дери вəkə?

Д ь б е: — Тə к'ин? Əз тə нас накьм, əзе чawə дəри тə вə-
кьм?

Əw жи nəve хwə бир дькə, ньзанə nəve wi чийə, дəшəрмиши
ақьле хwə дьбə, дьбежə:

— Нəве мьн е нaв бoстанəнə.

Д ь б е: — К'əлəм?

Д ь б е: — Нa!

Д ь б е: — Гзєр?

— A, — дьбе,—тə незик буйи.

Д ь б е: — Твьр?

— A, — дьбе, малава, тə дур к'əти.

Дьбе—h'əйран, nəve мьн т'ор'е нaв бoстанə.

Дьбе: — Сьлqo?

— A, — дьбе. — əзм a.

У паше жьна wi дəри ле вəдькə.

ТЕДƏРХЬСТОК

1. Əw чийə:
Сəр ə'йарə,
Ортə арə,
Бьни дарə?

(сьнщ)

2. Əw чийə:
Кап əве дьхwə
Гольк дьwəрмə?

(зəвəш)

3. Əw чийə:
Һелва те
Кəнделва те
П'ор'е сор
Нəрмə ле те?

(р'əське р'увийа)

4. К'аг'əзəк һатə р'у дьне—
Оса һурə нaе хwəндьне,
Əw чийə?

(кари)

ПАИЗ

ПАИЗ

Паиз һатийә, бәлг зарбунә,
Һ'әзар р'әнгә әw р'әнгбунә,
Хәмла т'әзә wәргьртнә
Баг' у баг'чед wәт'әне мә.

Ве паизе бәран бәрдан,
Дәф у зөр'не һәвр'а ледан,
Колхозвана р'е һәв надан.
Дәст һәв гьртн, һәвр'а стран.

Пьрс у пешданин

1. Паизе бәлге дара чава дыбын?
2. Бежын дәрһәдә баг', баг'чә, бостане колхоза у совхоза—
wәхта паизе.

Нава бостанда

Нава баг'чода
Бежън дэрпада ван шк'лада

ТЕДЭРХЬСТОК

Тыштаки мьн һэйә:

Бә'ра шинә,

Дәргә сорә,

К'лит һәсьнә,

Әw чийә?

(зәвәш, к'ер)

Мәһед паизе: сентйабр, октйабр, нойабр, (илун, чрйа пеш, чрйа паш),

Хәбәр жь б а н г а чебунә,

чава: кол-хоз-ваң.

ҚОЛЫНГЕ ДӘР ПАИЗЕ

Кальке Сә'до ль бәр дери р'унышти нәвич'ърка хwәр'а ша дьбу.

We гаве р'әфе қолынга ль р'у ә'змин кьрын қир'ин һатын дәрбазбун.

— Ида паизә,—кальке бәр хwәда гот.

— Чава зани паизә?—нәвич'ър'ке пьрси.

— Чьр'а набьһизи дәнге қолынга? Тәйруту wә'де һатын у чуина хwә заньн. Ә'wле баһаре, гава ләгләг, р'әшелә, думәқәск тен, әм дьбен-ида баһарә. Әw тен, ль wәлате мә һек дькьн, шущька дәр-дьхьн, мәзын дькьн, фьр'а дехьн у һазьр дьбьн, wәки дагьр'ьн бәр'не.

— Калько, набә, wәки нәчьн?—нәвич'ър'ке диса пьрс дае.

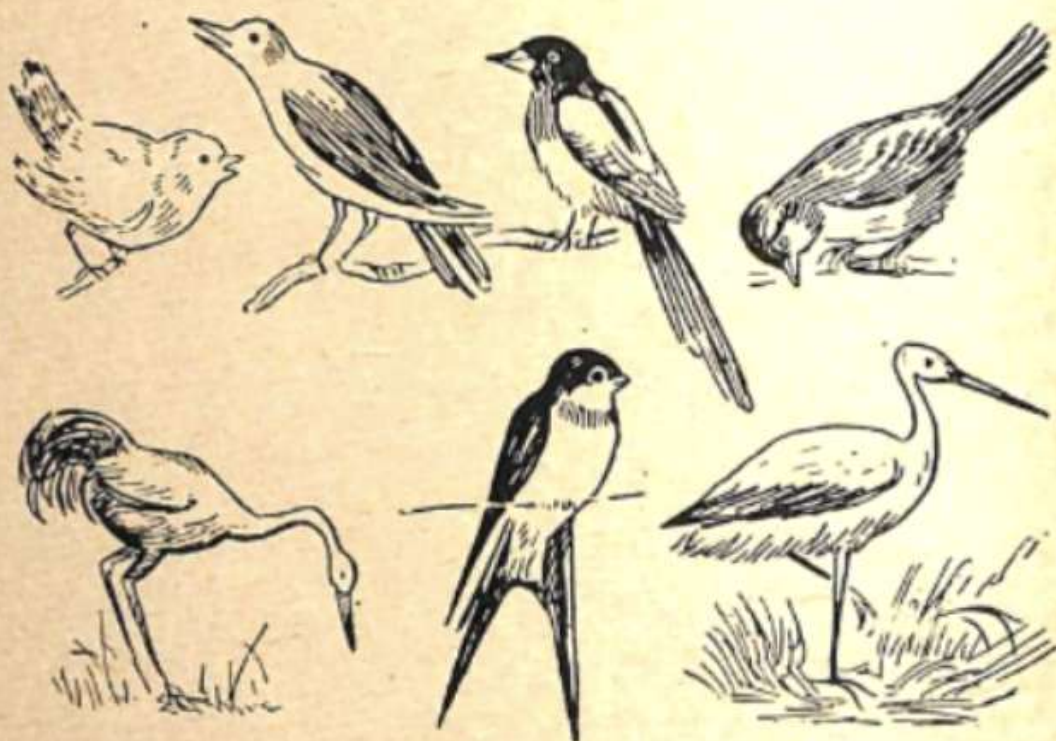
— Lawo, we чава нэчын? Дынһер'и, эм вра к'аре хwэ у звьс-
тане дькын: эмера хwэ дьднэ сэрһэв, арду тиньн, к'ищед гэрм
дьстиньн, бона һ'эйванэт жи дэбаре лод дькын, wэки звьстане
быдэбьрн. Ле эw тэйруту нэ дькарын к'аре хwэ у звьстане бькын,
нэ жи дькарын бэрф у багэра вра тэйах бьдн. We бр'чина у сэр-
ма ши бь ши һ'ышк бьбьн. Лама жи һэма кō паиз незик дьбэ, ида
гышк к'ом-к'ом р'эфе хwэр'а дьфр'ьн дьчын бэр бь бэр'не. Чуина
ванар'а жи эм те дэрдьхьн, wэки ида паизэ.

П ь р с

1. Паиза к'ижан тэйруту дьчын у к'ижан щэм мэ дьминьн?

П е ш д а н и н

Бэре хэбэред йэкбангани же бьнвисьн, паше е чэнд бангани:
ша, р'у, гот, эм, Сэ'до, дэри, кьрын, нэвич'ьрк, думэqэск.

Дина хwэ бьднэ ван тэйрутуя у навед wана бежын.

Паиза жь ван тэйрутия к'ижан дьчын у к'ижан щэм мэ дь-
миньн?

МЭСЭЛОК

1. Мришк шушьке хуэ дьдэ бьи п'эр'е хуэ хуэйдькэ.
2. Тэйре гоштхөр нокёле ви кер'э.
3. Тэйр дьфьр'э бь р'эфе хуэр'а.

П Э М Б О

Дарса змин бу. Дарсдаре наве шагьрта йэко-йэко дьпърси, уэки насйа хуэ бьдэ уана.

— Ле наве тэ чийэ?—Әуе қизэкэ бэшәрхуэш пьрси.

— Пэмбо.

— Пэмбо,—дарсдаре уэк'ьланд.

— Вэле, Пэмбо.

— Тё зани әу жь чь хэбэрейэ?

— Бэле,—кэч'ьке бь дэнге бьнд шаба уе да:—баве мьн дьбежэ, уэки наве мьн жь хэбэра пэмбөйэ.

— Мэ'на уе чийэ?

— Мэ'нэ әуэ,—кэч'ьке бь һ'эмди хуэ го,—уэки баве мьн зэв-йа пэмбөда дьхэбьтэ. Дьбежэ—гава әз зэвйа пэмбө дьнһер'ьм, һэу заньм кэре пэзе қарқашэ. Же һ'эз дькэ, уэхтеда ав дьдэ, мқатие ле дькэ. Лэма жи наве мьн данийэ Пэмбо.

— Ә'фэр'ьм,—дарсдаре бь заре ширьн жер'а гот о ши бь ши дэрһэқа к'ара пэмбөда чэнд гли го. Әуе гот, уэки

хенжъ пез у дешөр, гәнъм у шәһ. брышц у картола у һасләте дьн,
пәмбѳ жи бона вәлет гәләки ләзмә. Шагьрт, колхозван, п'але
завода, фабрика, совхоза, қѳльхчи т'ым шара к'ынше пәмбѳ хвә
дькьн.

— Ве гаве,—дәрсдаре гот,—хенжъ фабрик у завода, фабрике
текстилада жи бѳ һ'эзара п'алә дьхәбьтн, әвана жь пәмбѳ к'ын-
ша у гәләк тыштед дьне һазьр дькьн...

Вәхта әве ѳса хәбәр дьда, шагьрта динә хвә данә к'ынше хвә
у е һәвала.

Гәлә чьма?

Пьрс у пешданин

1. Хенжъ п'әрчә—пәмбѳ ида бона чь дьднә хәбәте?
2. Щѳмләкә ѳса бьнвьсьн, вәки хәбәре пәмбѳ, фабрика, ма-
шинә теда һәбьн.

ТЕДӘРХЬСТОК

Тыштәхи мьн һәйә:
Гае хвә дьвьм бәр әве,
Га әве нахвә, капә. вн әве дьхвә.
Әв чийә?

(ч'ра, п'лтә)

Хәбәр й ә к б а н г ь н у н'ь р' б а н г. Бә'са хәбәре— ша, гот, р'у—әв хәбәред йәкбангьн, ле С ә'до, кь- рьн, думәқәск, һәвич'ь р'к—хәбәред п'ьр'бангьн.

ПАИЗА ЕРЕВАНЕ

Паизэ, паиз һеса у һеньк,
Чьқа бадәwә әв шәһәре мә,
Баг'е we зер'ын, баг'е we р'ындьк,
К'ийә мина мә бәхтәwар у ша?

Тō, шәһәре мә, чьқа бадәwи,
Чьқа ә'зизи тō дьле мәр'а,
Ах, чь бьхwәзи һ'әму жь тәр'а.
Чьқа ә'зизи тō ә'мыре мәр'а!

Пьрс у пешданин

1. Wә Ереван wәхта паизе дитийә?
2. Бежын дарһәқа паиза Ереване.

Wәхта хәбәр лъ сәр хазе ши набә, п'арәкә we дьбын сәр
р'еза т'әзә, р'езвәгәр'е дькын.

Wәхта р'езвәгәр'е хәбәрәд п'ър'банг сәр банга п'а-
рәвәдькын.

БА У БӘДО

1.

Щарәке Бәдо wa готә бе:

— Һәй ба, ща бежә, чька чь ма wa дьбәзи, wa дьләзи?

— Көр'ьке дәлал,—бе готә wi,—ле әзе чь бькьм, wәки нәлә-
зьм, нәбәзьм. Зани чьқа шөхөле мын һәйә? Дә гōһдарикә, әзе тәр'а
бежьм.

Нава дийәе wәлате гәрм һәнә, wан дәра бәрф нае. Әw дәр
т'ьме гәрмын, тә'в мерьв дышәwтинә. Wәлатед сар жи һәнә, лъ
wan дәра т'әмамийа сале бәрфә, звьстан. Әз дьчьма wәлатед гәрм,

жъ ван дэра һэва гэрм дышиньм вэлатед сар, вэки мэръв гэрм
быбьн, нэщамьдн. Паше дэрбаз дыбьм дычьм вэлатед сар, жъ
ван дэра жи һэва сар дышиньм вэлатед гэрм, вэки мэръв һеньк
быбьн, жъ гэрме нэбэ'щн.

2

Ба һнэки дани у дуса гот:

— Жъ ба'ра, жъ ч'эма һолм-гълма аве р'адьбэ, дыбэ э'вр. Эз
ван э'вра һэр алие днйае бэла дыкьм. Вэки эз э'вра бэла нэкьм,
щики ве лейе пешда бен, щики дыне жи ч'ылкэ баран набарэ у һэр
тыште ве һ'ышк быбэ. Щики бэрфе ага бык'эвэ, вэки гонд у ба-
жар ве сом быкэ, щики дыне жи бэрфе набарэ. Ле бе бэрфе у ба-
ране қа набэ: ч'эм у кани ве бьмьч'ьрн.

Бажарада жъ ду у т'озе бин храб дыбэ. Эз ве бина храб ды-
бьм у дэвса ве һэва дэштайэ хвэш тиньм бэла дыкьм.

Бэдо кэр'э-кэр' гондарйа бе дыкьр.

— Дэ, кэр'ьке ақыл,—бе готе,—басэ, эз дэрэнги дык'эвьм, про
эзе һэр'ьм вэлате дур,—у кьрэ фикэ-фик чу, бонһори.

П ь р с

Бэдо чь гота бе у бе чь шаба ви да?

ТЕДЭРХЬСТОК

Тыштэки мын һэйэ:
Р'адьбьм саре знарэки,
Дык'отьм корэбзмарэки,
Дэнг дычэ һ'эфт һ'эзарэки,
Эв чийэ?

(гөр'ина э'вра)

БЭЛГWЭШИН

Бе wa готэ бэлге дара;
Бэлгед дэлал, гали бэлга,
Паиз we hat у we дычэ,
Һун чьма ha п'эжмурдэнэ?
Хwэкьн р'энге башqэ-башqэ:
Һьм р'энге зэр, qич'ьк у к'эск,
У жь дара хwэйэ бльнд
Wэрьн т'эв мьн, хwэр'а бьбьм.
Эзе бьбьм сьвьк, һеса,
Бе р'е—дърба, шие wэ нэнас,
Кö нэбежьн жь вьр wада,
Дэрһаqа сөр' у сэрмада.
Бэлгед мешэ кö бьһистьн,
Р'энгед нэхш-нэхш ль хwэ кьрьн,
Бь свасьв у бь к'ьлам,
Т'эви бе буи, ледан у чун.

Пьрс у пешданин

1. Ба чь готэ бэлгед дара?
2. Бэлгед дара чь кьрьн?

Жь эве шьере се хэбэред йакбанги у се хэбэред п'ьр'банги же бьивисьн.

Р'О, БА У СӨР'-СЭРМА

(ч'ир'ока леһа)

Шарэке р'о, ба у сөр'-сэрма р'асти һэвдö һатын у к'этьна һ'ö-
шэте, чька к'ижан жь wанайа һэри qэwатэ. Кэч'ькэк р'эх wанр'а
дэрбаз дьбу. Һ'öщэтчийа qраркьр жь we пьрс бькьн:

— Кэч'ьке, ша бежэ, чька жь мә һэрсека к'ижан зорэ?

Кэч'ьк фк'ьри у готэ вана:

— Ба!

Сөр'-сэрма һерс бу у гот:

— Бра өсәбә, әзе иһа өсә б'ьк'ьм, вәки т'ө сэрма б'ьки.

Ле ба бәр д'ьле кэч'ькеда һат у гот:

— Қизька д'ьлал, т'ө м'ьт'ьрсә, вәки өсанә, әзе щие хвәда кәр'-
б'ьм.

Р'о жи л'ь кэч'ьке һерс бу, готе:

— Әзе тә б'ьшәwtин'ьм.

— Қиза м'ьн, м'ьт'ьрсә,—бе готе, ви чахи әзе л'ь щәм тә б'ьм,
б'ьлилин'ьм.

У р'астие жи, һәрге ба нәе,—набә сөр' у сэрма, ле гава ба
те, р'о нашәwtинә.

П'ьрс у пешданин

1. Кэч'ьк р'асти ч'ь һат, ч'ь гот?

Хәбәр йане жи банг ж'ь ч'энд сәwтa д'ькар'ьн бенә че-
к'ьр'ьне (һәvһуанщ'ьне).

Б'әса хәбәре: о, у, р'о, ба, кэч'ьк.

Пишана сәwтар'а һ'әрф йане жи хәт д'ьбеж'ьн.

Сәwте б'ь зар д'ьбеж'ьн у д'ьб'ьнз'ьн, ле һ'әрфе д'ьв'ьс'ьн у
д'ьху'ьн.

МӘК'ТӘБ, МАЛ У ҺӘВАЛ

МӘК'ТӘБА МӘ

Ширәт дькә мина де,
Сильһ' дькә бь ѓлме че,
Мә'рифәт у т'әрбәтиә—
Мәк'тәба мә советиә.

Шагьрт дьчһн бәр бь we,
Сәрбәст, мина п'ашла де,
Әм дьдә ван әшq, шайе—
Мәк'тәба мә советиә.

Зар'но, һун р'һнд һин бьбһн,
Ль вьр п'ешә, р'онайе,
Wәки дһа занә бһн
Бой wәт'әне советиә.

П ь р с

1. Мәк'тәбван готи чава һинбһн?

Нава гәләк хәбәрада дәнге сәwта ь те бьһистьне, ле нан-
висьн, чава: з м а н, б р а, qрар, з р а р, ле wәхта р'езвә-
гәр'е дьнвисьн, чава: з ь - м а н, б ь - р а, q ь - р а р, з ь - р а р.

ЛЕНИН МӘКТӘБЕДА

1.

Һәваләки Володйа һәбу, һавә ши Колйа бу.

Колйа дьгот: “Әз дарса мат’ематикае қә фә’м һакьм, әзе һә-
р’ым щәм Володйа, әш һәр тышти занә...”

Шагьрта сәре хвә дьһ’әжандьн у дьготьне: “We бь тә бь-
к’әнә...”

— Ле Володйа бь һәвала һәдьк’әнйа. К’теба мат’ематикае
һәлдьда, бь Колйар’а т’әвайи пьрсе мат’ематикае дьда қәдандьне,
қануне we шровәдькьр.

У һала семәһйа пешьн хлаз һәбуйи, Володйа бавә хвәр’а бь
шабуйи дьгот:

— Баво, Колйа һин буйә, пьрсе мат’ематикае дьқәдинә!

2.

Володйа сбә-сбә щарна һив сәһ’әте зу дьчу гимназиае, вәки
али һәвала бькә, һәвала гава кә әш дьдитьн, дькьрьнә газн:

— Улйанов һат!

— Али мын бькә пьрсе бьрәдиньм!

— Қануне т'әзә шровәкә!

Вәхте дәрсе Володйа р'әһ'әт р'удьнышт, нәдъләзанд, вәки дәс-
те х в ә бльнд бькә. У гава дәрсдар гази дькьр, ви чахи әв
р'адьбу дьсәкни, бе ләзандьн әви шаба пьрсе дәрсдар дьда.

3.

Володйа сәһ'әта сьсйа жь гимназиае дьһатә мале. Әв зу-зу
бәр от'аха баве хвәр'а дәрбаз дьбу у бь дәнгәки бльнд стәндьна
қимәтдайна дәрсед хвә дьгот:

— Жь латиние пенш, жь дйһазанәбуне пенш, жь змане урси
пенш, жь т'арице пенш.

Де у бав бәшәрхвәш дьбун.

Пьрс у пешданин

1. Володйа һәваләки чава бу?

2. Әв чава һиндьбу?

3. Әви маледа у мәк'т'әбеда хвә чава хвәйдькьр?

Хәбаред һәваләки, һәбу, мат'ематика, һәр'ым же бьнвисьн у
р'езвәгәр'е бькьн.

КОЛЕКТИВ ЧИЙӘ?

Вәхте дәрсе шагьрта жь дәродаре пьрсин:

— Коллектив чийә?

Дәрсдаре гот:

— Сәбьр бькьн, әзе пәй дәрса вәр'а бежым.

Гава кә дәрс хлазбун, шагьрт бь дәрсдарер'а чунә дәрва, бәр-
фа бәр дәрә мәк'т'әбе данә алики. Хәбат гәләки бь әшқ дәрбаз
дьбу, һәркәс дьхәбьти. вәки хәбата ви бе бәр ч'ә'ва. һнәка пе
мәр'а шөхөл дькьр, һнәка жи пе бера.

Дарсдаре гот:—Wə səh'ət: xwəsh, hūn r'ınd xəb'tin, wəki mə-
rəvək bуйа, əvə xəbətə h'ətə эваре нькарбу хлазкьра, лe wə нава
сəh'этəжеда р'эдкьр. Wə nɦa фə'мкьр колектив чийə?

Шагьрта гот:—Демəк əм колективьн?

Дəрсдаре гот:—Əрe, əм бь шəхəлe хwə нава мək'т'əбеда колек-
тивин. Нава заводада у нава колхозада п'алə у колхозван бь хə-
бата хwəвə колективьн. Гава кə мəрəв щики бь нəвр'а дьхəбьтьн,
ванр'а бь т'əмами дьбежьн: "Əвəнə бь нəвр'а дьхəбьтьн... Жь
wə хəбəрейə хəбəрə "колхоз",—малнəбуна колективнe,,.

Пьрс у пешданин

1. Бьхуьн ван р'еза, екə дарнəдə бəрəвкьрна бəрфеданьн.
2. Чьр'а хəбата калективе зу у р'инд те кьрьне?

МƏСƏЛОК

Иəк-йəкə,
Дəдə к'омəкə.

БƏЛГЕД ШИН

Дə қəлəмeд Катйəе нəбун, лe e Лeнəе қə йəк жи т'əнəбу. Лe-
нəе готə Катйəе, го:

— Қəлəмəкə хwə чин бьдə мьн, əзe шк'ьлə бьк'шиньм.

Катйəе гот:

— Бьсəкьнə, əз дйа хwə пьрсьм.

Р'ожтьра дьне нəрдə қизьк жи нəтьнə мək'т'əбе. Лeнəе пьрсн:

— Дйа тə изьн да?

Катйəе тəнəрəки мəлул гот:

— Дйа мьн изьн да, лe мьн нəлə брe хwəр'а нəготийə.

Лeнəе гот:

— Дə брa гoт'нa тəбa, брe хwэр'a жи бeжə.
Сбaтьрe Кaт'иa дисa нaтə мэк'т'əбe. Лeнae п'рсн:

— Брe тə чь гoт?

— Брe жи из'н дa, лe д'тьрс'м тo қалəмe б'шкeни.
Лeнae гoт:—Эзe фəсaл б'г'р'м.

Кaт'иae гoт:—Б'н'ер'ə, сəрe we туж нəки, қaйм нəг'вeш',
шк'ьлa жи гəлəки нэк'ьшини.

Лeнae гoт:—Эзe т'əнe шк'ьлe бəлгəд дaрa, нəки жи шк'ьлe
нeшинae б'к'ьшин'м.

Кaт'иae мə'дe хwə к'р у гoт:

— Əw гəлəкə.

Лeнae лeн'ер'и у лeдa чy. Қалəм н'лнəдa.

Кaт'иa ə'щeб мa, дa пəй we.

— Чь бy?—нaнe н'лдə.

Лeнae гoт:—Нə лaзьмə!

Wəxтe дəрсe дəрсдaр п'рс к'р:

—Лeнa, бəлгəд дaрeд тə ч'мa wə к'эск'н?

— Қалəмa шин т'əнəбy.

— Лe тə ч'р'a жь нəвaлe хwə н'лнəдa?

Лена кэр'бу. Ле Катйа сороморо бу, гот:

— Мын дае, ле эве һьлнэда.

Дэродар ль Катйае нһер'и у гот:

— Готи тэ ӧса быдае, вэки эве һьлда.

П ь р с

1. Ленае бэлгед даре чър'а бы р'энге к'эск шк'ъл кърбу?

2. Ленае чър'а қэлэма Катйае шин һьлнэда?

БАВ У КӖР'ЕД WI

Баве ширэт ль кӖр'е хвэ дькър, вэки бы һэвр'а п'акбын, жь һэв һ'ыз быкын. Wана гӧһ нэдае.

Р'ожэке баве гот сқавелэке биньн: сқавел да wана у гот:
“Бышкенън!..

КӖр' гэлэки чэрчърин, ле сқавел нькарбун бышкенандьна.
Wi чахи баве сқавел һьлшанд, чрпие we данэ кӖр'е хвэ у гот, вэ-
ки бышкенън.

КӖр'а гэлэки һеса чрпи-чрпи шкенандьн.

Ве щаре баве кӖр'ар'а гот:

— Ӧса жи һун, вэки һун бы һэвр'а т'фақ бын, зора т'ӧ кәси
wада начэ, ле һэрге һун гӧр'а һэвда нинбын, дькарын wэ йэко-йэко
алт'кын.

П ь р с

1. Пешие сқавел чър'а нэдьһатэ шкенандьне?

2. Паше сқавел чаwа һатэ шкенандьне?

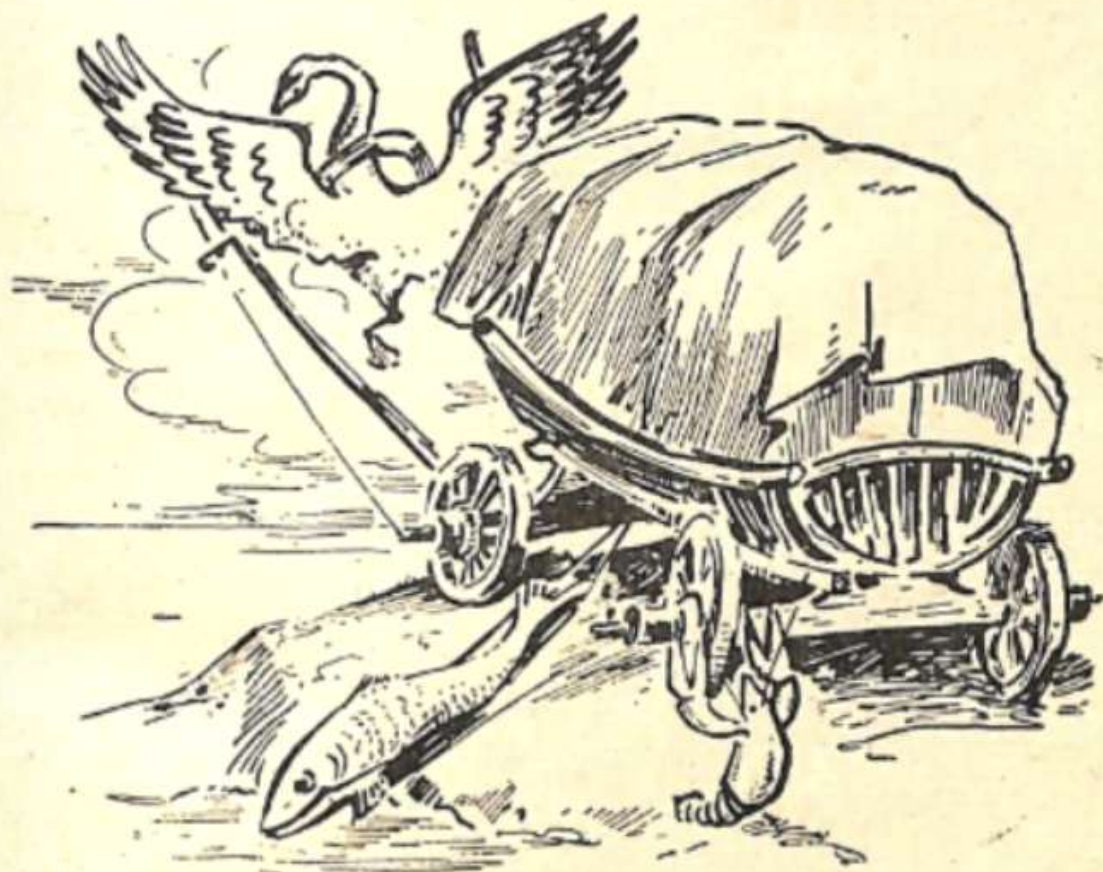
3. Баве эw йэк бы чър'а да гьредане?

Һэнэ сәwтед дэнгани у е бедэнгани. Сәwтед дэнгани
эвын: а, е, э, э', и, о, ӧ, у, ь, э, һэрчед дьне бедэнганинэ.

Р'ЭҚ, МӘСИ У СУРАВЕЛК

Їьдаси жи бьчарчьри,
Wəhte һавал т'ьфақ нинь,
Т'ө к'ар т'өнә шөхөле гьрти,
Ай, мәсаләк wa б'өһөрти:

Р'оке -мә'си, р'әде аве у суравелке
Хwəстыи һәвр'а ши бьк'ьшиньн ә'рәбәке.
У т'әвайи қ'әтын бьн нир, ле т'ө бьнһер'
Дьчарчьри, дькьн-накьн
Ә'рәбе жь ши р'анакьн.

Бар сьвькә т'әг'мина wан,
Суравелк дьчә бәр бь ә'зман,
Мә'си-бәр бь ч'әме аве,
Ле р'әқ жи хwә пашда даве.

К'и ван һақә, к'и нәһақә,
Бежын-нәвен, гыли йәкә,—
Һ'ата иро бехер, бек'ар
Шие хвәданьн ә'рәбә у бар.

П ь р с

1. Чьр'а мә'си, р'әқ у суравелк нькарбун ә'рәбе ши бык'ьши-
ньн?

МӘСЭЛОК

Ақьле свьк—баре гран.

ХВӘИЕ ЗӘВИЕ

(ч'ир'ока щмаә'те)

Хвәйе к'әре, хвәйе һаспе у хвәйе ге вәхтәке к'ьр'ин-фротан
дькьрын.

Р'ожәке жи диса р'еда чун. Вәстйайи бун, щики р'уныштын,
вәки һеса бын ле к'әр, һасп у га бәри зәвикә щәһ дан. Хвәйе
зәвие жи бәхте ванр'а, ль ведәре һазьр бу, дьле ви шәвьти,
дьле хвәда гот, го: “Әз чава быкьм? Го,—әз ль һәрсекахьм, го, әз
пе нькарым. Го—әзе йәк-йәк ль ванхьм...”

Чу щәм һәрсека, го:

— Сәлам ә'лекьм, гәли брано?

— Сәр ч'ә'ва у сәр сәра,—вана шаба ви да. Чьр'а өса храб
сәкьнии, к'әрамкә р'уни.

Хвәйе зәвие го:

— Зә'ф р'азимә, го,—к'и жь вә хвәйе к'әрейә, го, шөхөләки
мын бы ви һәйә.

Хвәйе һаспе го:—Әве һанә.

Ви чахи хвәйе зәвие гот:

— Хвәйе к'әре, ша к'әрама хвә һьнәки пешда вәрә. Әв кө
пешда чу, хвәйе зәвие го:

— Хwэйе к'эре. го.—га к'этийэ зэвие, го, к'эда мьле шийэ дьхwэ. һәсп жи мэрыв ле сийар дьбэ, хwэйе к'эре, ле тэ чьма к'эр бэри зэвие дайэ? У т'ер к'өта.

Һардөе дьне жи хwэйе к'эре дьһер'ин, ле дьк'эийан, готын:

— Ге у һәспе әм хласкьрын.

Хwэйе зэвие хwэйе к'эре вэр'екьр. Ижа вәгәр'йа һат сәр хwэ-йе һәспе, го:

— Һәла га дьхэбтэ, к'эда мьле шийэ, тэ һәсп чьр'а бәрдае?

Әw жи wedәре т'ер к'өта у вэр'екьр. Ижа вәгәр'йа сәр хwэйе ге, го:

— Тө кори, чьр'а навини эва зэвийэ, к'эда мьле мьнэ, тэ бона чь га бәрдае?

Әw жи wedәре р'йа wанда вәре'кьр, готө:

— Да һәр'ын, йэкэ хwэ бежын, дөһе мьн бежын, чьма зэви бе-хwэйн бу? У һежа вәгәр'йа һатә мала хwэ.

Пьрс у пешданин

1. К'е зэви данэ ч'ерандьне?
2. Хwэйе зэвие чь кьр?
3. Бь сфэта бьхунын. Сәращәма we бежын.
4. Га, ч'еләк дькьн ор'ин, һәсп дькэ һ'ир'ин, ле куч'ьк, к'эр, пәз, бзын, дик, гөр, һ'ьрч', ч'ьвик, мришк чава дькьн?

ЧЕКЬРНА МАЛЕ

Дөнгө кание хwэш те,
Һ'әwаса мә пер'а те,
Әз у Ә'фан дьбэзын
Тен бәр кание дьлизын,
У пе хизге, кәвьре һур
Әм маләке чедькьн;

— Ә'фан, даре шин бина.
Тө бәр мале бынькина.
Әзе ава канийа сар
Бәрдымә сәр даре к'ав.
Мын у Ә'фана Бәк'ыр
Бәр канне мал чекьр
Оса бәдәв у қайим,
Әйни нола бырщәке.
Гава әм жи мәзынбы,
Әме быбын ижеңер,
Мале мәзын, к'ав чекьн,
Бь гөл, хәзала нәхшкьн.

П ь р с

1. Нун қә листкед чава заһьн?
2. Дәрһәқа листкед хвәда бежьн.

ИЛИАНИНГЕН

Щарәке зар'о жь мэк'т'әбе чунә мала фр'ындэчи Лйапидевские мерхас у готын:

—Хале Толйа, ща к'әрәма хвә мәр'а дәрһәқа мәрдание у һ'өнөрмәндида қсә быкә.

Әв һнәки фькьри у гот:

— Wәхте кō әз шандьмә шмала дур-бона азакьрна Челйускина, әз р'асти гōнде Уелен һатьм,

Ль wedәре мәрве чукуча хзәке бь к'өркә сәргьртида дьжин.
Мын гәләки жь чукчаки пьч'ук һ'әзкьр. Наве ви Илйанинген бу, ле мын жер'а дьгот Илйуша.

Әв һ'әфт сали бу, ле карбу к'әлб хзәке гьреда.

Щарна жи т'вьнг һьлдыда у мина мәзына дьчу неч'и-ре.

Щарәке жи Илйанинген бь дō к'әлбар'а т'әвайи диса чу неч'и-ре у оида бу. Р'ожәк дәрбаз бу, нәһат. Дōдō дәрбаз бун, нәһат. Баве ви дәрдык'әтә дәрва у дькьрә гази:

— Илйанинген, Илйанингено!

— У, у, у! бе дькьрә қурт'ин.

Де жи we сөр' у сәрмае дәрдык'әтә дәрва у дькьрә гази:

— Илйанингено!

— Ыь—с—с!—бе шаб дьда,

Әз жи дәрдык'әтмә дәрва у ле дьгәр'йам:

— Илйанинген, Илйанингено!

— У—у—у—ьс—с—с—багәре шаб дьда.

Неч'ирване пьч'ук онда бу. Де у баве ши гәләки бәр хwә к'әтын.

Сбәке сайла ньшкева' бь дәнге шайи кьрнә ә'wтин, у Илйанингене пьч'ук һатә һөндөр'.

— К'едәре буйи?

Ә'йан бу, wәки wәхте неч'ире буйә багәр у нькарбуйә вәгәр'ә. Илйанинген хwә онданәкьрийә. К'өрк хwә печ'айә, бәрф к'олайә, к'әтийә нав, куч'ьк жи аниә дора хwә. Әw дәр гәрм буйә. Әw дө шәва у дө р'ожа бьн бәрфеда манә. Гава багәре вәкьрийә, Илйанинген жь бьн бәрфе дәрк'әтийә дәрва у вәгәр'йайә һатийә мале. Мын же пьрскьр:

— Илйуша, тә нәщәмдии?

— На хер, т'әне позе мын һнәки сәрма кьр.

— Ле к'әлб?

— П'осте wана гәрмын, әwана жи гәрмкьрын.

Мын бawәр нәдыкьр, wәки әва неч'ирване ферьз һ'әфт салийә.

П ь р с

1. Һ'өнөре Илйанинген чь буйә?

2. Илйанинген чь тәһәри хлазбу?

Нава һәр бангәкида сәwtаник һәйә.

Нава һәр хәбәрәкеда чьда сәwtани һәбьн, awqa жи бангед we һәнә.

Щода—щода дєрнєдє вєн шк'єладє рсє б'єк'єн.

Нина Карнауховае дәрсе хвә һазыр һәкырбу у ҫаракыр we р'оже һәчә мәк'т'әбе.

Ле һәки мәрве һас һшкева we һәбиньһ, кә һәхте дәрса к'т'ебә дестда һава шәһәр дьгәр'ә, Нина кәр'ә-кәр' чу һава мешә.

Әһе тәштйа хвә у к'т'еб дани р'әх т'умәки, да пәй мьһмьһи-кәкә бадәһ у чу, р'асти гәдәки һат. Гәдә бь бәшәрәкә хвәш у бь һ'әмди хвә ль we һһер'һ. Чьһки әһи әлифба у дәвт'әр гьрт'бунә дәсте хвә, Нинае т'әг'мин кьр, кә бона чь әһ һатийә һедәре, хвәст ле бьк'әнә у бь дәһге бьһнд гөте:

— Гәр'оке бәәҫьл, чаһанә, тә һһада де у бәве хвә у мәк'т'әбе дьһаһини?

Көр'ьке ә'щәбмайһ гөте:—Чьр'а бә дьбәжи? Әз дьчумә дәрсе. Ле мьһ к'әлбәки мәзы һава мешәда лит. Әһ ә'һтйа, ләма жи һи алида һатьм.

Нинае пөрч'һе хвә кьр. Әһ көр'ьк жи йәки бәсайһ дәләли һ'әйф бу, һәки әһе дәстке һи гьрт у жь һава мешәр'а дәрбазкьр.

Ле к'т'еб у тәштиһа Нинае ль р'әх т'ум ман, әһе жь шәрма хвә һьһнәда. Гәдә һәрге бьдита, we дәстхвәда те дәрхьста, чька к'һ жь һан гәр'окә.

Һәма һи чаһи кун'ькәк жь һава дара дәрк'әт, дада тәштйа we хвәр, ле к'т'еб һедәре ман.

Нина звьр'һ, р'уһшт у гьрйа. Хер! Әһ бона тәште бәр хвә һәдьк'әт. Феза һәда тәйрутуйа дьстра. Әһ бона тьштәки дьһе бәр хвә дьк'әт: һсафе р'әһ'әти һәдьдае.

Пьрс у пешданиһ

1. Нина һәхте дәрса чьр'а чу һава мешә?
2. Әһ р'асти к'е һат?
3. Көр'ьк чьр'а һәхтеда һәһһшт мәк'т'әбе?

4. Нава мешэда чь ль зар'а қәwми?
5. Нина чьр'а гьрйа?
6. Хәбәрәд Нина, к'т'еб, звьр'и, р'унышт сәр банга п'арәвәкьн. Н'асаб бькьн чька чәнд сәwтед дәнгани у чәнд банг нава һәр хәбә-рәкеда һәнә.

КӘWЕ У НӘБО

Кәwе қизәкә ч'ур' бу, ле Нәбо кәр'әки қәмәр.

Кәwе чахе жь мэк'т'әбе дьһат нан дьхwәр, дәрсед хwә һин дьбу, паше дьчу т'әви һәвалә хwә дьлист. Ле Нәбо чахе жь мэк'т'әбе дьһат нан дьхwәр, дәрсед хwә һазьр нәдькьр, т'әв зар'а дьчу дьлист.

Бәри р'азане Кәwе сәрч'ә'ве хwә дьшушт, дранед хwә т'әмьз дькьр, к'ьнщед хwә дехьст, һәр тышт дадани дәwса we.

Сбе сәһ'әтәке бәри дәстпебуна дәрса, Кәwе р'адьбу, сәрч'ә'ве хwә дьшушт, тә'штийа хwә дьхwәр у бь ләз дьчу мэк'т'әбе.

Ле Нәбо һ'әта зәнгьлдаине р'адьза, паше р'адьбу, к'ьнще хwә бәрәв дькьр у һеди-һеди дьчу мэк'т'әбе.

Сала хwәндыне т'әмам бу.

Гава кә хушк у бра жь мэк'т'әбе һатьн, кәр'ьке щинаре wан пьрсн:

— Һун һатьнә гәһастьне дәрсхана т'әзә?

Кәwе бь әшқ гот:

— Әре.

Нәбо сәре хwә бәржер кьр у шаб нәда.

П ь р с

1. Шөхөлк'ар чәwанә, т'әмбәл чәwанә?

ТЕДӘРХЬСТОК

1. Әрде спи,
Гәһме р'әш,
Пе дәста дър'әшиньн,
Пе ч'ә'ва дьчньн:
Әw чийә?
2. Кәвр дьхьм нашке,
Аве дьхьм дышке:
Әw чийә?

ЛУРИ-ЛУРИ

Лури-лури, бәрхе һышбә!
Шәвә дьреж, шәвә р'әшә,
Мьн банг дайә дике нишәв,
Бехәw кьрьм шәва ишәв.

Лури-лури, р'әзе, лаwо,
Хәwа ширьн тә быгьра,
Бәжнәк дәлал тә че быбә,
Кәс диндара тә т'ер нәбә.

Бь қәwатби, бь сәһ'әтби,
Бь ақьлби, бь к'әмалби,
Дьне аләм тә ша быбә,
Лури-лури, бәрхе һышбә!

Пешданин

Әве шьере бь п'арәвәкьрьна банга же бьнвисьн.

АНДРИК

Андрик һ'әфт сали бу.
Әwи гәләки жь бре хwәи мәзын, Антон, һ'ыздькьр. Гәләки жь

гли-готне ви дэрһақа заводѣда у дэрһақа хэбатчнѣд ѡѣдѣре е һѣ-
валѣд ѡиѣ баш һ'ѣздыкър. Әѡи р'ожакѣ гот:

— Бра, мьн хѡѣр'а бьбѣ заводѣ, бьнһѣр'ьм!

Антон сѣре бре хѡѣ мьѣда у гот:

— Әзѣ бьбьм.

Антон Андрик бьрѣ заводѣ. Андрик бре хѡѣр'а сѣра заводѣда
дьчу у чар алиѣ хѡѣ дьнһѣр'и.

Һѣр тышт жь бона ви т'ѣзѣ бу. Андрик һ'ѣѡѡас һ'ѣжмѣк'ѣре
п'ѣнщѣред бьнд у мѣзьн бу, машинѣд бьрѡок бу, т'ѣкѣред звьр'ок
у қайшѣд һ'ѣжок бу. Марьѡа т'ѣре машина дьстьѣра. Андрик гѣлѣки
жь п'ала һ'ѣзкър: ѣѡѡана һ'ѣйф бун, ша у қѣѡѣт.

Па'лѣки жь Антон бь лақьрдн пьрсн:

— Дьбѣ тѣ бре хѡѣ аниѣѣ, ѡѣки сѣр машина тѣ бьхѣбьтѣ?

Антон незикн машина хѡѣ бу у гот:

— Лақьрдѣѣ нѣкьн, пенщ сала шунда ѣѡѣ бьбѣ к'ѣмѣкдарѣ мьн.

Андрик ѡѣхтѣки дреж машина бре хѡѣ нһѣр'и. Әѡ дьбьрѣн у
бѣдѣѡ бу.

2.

Р'ѣжа лѣдѣ Антон сѣѣ зу р'ѣбу у дѣст бь чѣкьрна чѣпѣра баг'-
чѣ кър. Әѡи жь к'илѣре т'ѣхтѣ аниѣн у р'ьндѣ кьрьн. Андрик бь
һ'ѣзкьрьн бре хѡѣ дьнһѣр'и. Ле бре лѣз у фреқѣт т'ѣхтѣ һьлдьдан
дьда сѣр дѣзгѣһ, р'ьндѣ зу-зу дьда хѣбатѣ. Қалч'кѣ т'ѣхтѣ е спи
зѡѡ же дьлѣкьѣан.

Антон р'ьндѣ да бре хѡѣ у гѣтѣ:

— Һѣнѣ, тѣ жи р'ьндѣ бькѣ!

— Андрик жь шабуна сѣромѣро бу, бь һѣрдѣ дѣста гьрт у
пѣшда бьр. Дѣѡѣ р'ьндѣ к'ѣтѣ ѡѡѡа т'ѣхтѣ у сѣкьни.

Антон гот:

— Лѣз нѣк'ѣѡѣ, р'ьндѣ свьк пѣшда бьбѣ.

Андрик чѣнд шѣра щѣр'бѣнд. Аг'рнѣ жь бьн р'ьндѣ қалч'ькѣки
зѡѡ дѣрк'ѣт.

Wəhte шер' бу. Антон һазыр бу һәр'ә нава ордие, wəки wəг'ән хwэй бькә.

Шәва пашын Антон ль сәр гиһе баг'чәйн һешин р'уныштыбу, бь дйа хwәр'а хәбәр дыда. Андрик ль р'эх бре хwә р'унышти бу, хwә спартбу wi у ль р'оавае дьһер'и. Бре мәзын п'ор'е Андрик мьздыда.

— Дō кōр'е деке һәбун. Йәки пешйа джмын шәр' дыкыр, е дьне малда дьхәбьти.

Андрик гōһдарийа хwә да сәр.

Ншкәва әwnи пьрси:

— Наве wi Андрик бу?

Бре мәзын готе:

— Бәле, наве wi Андрик бу. Әw зу р'адьза, шәв qəwəт дьгьрт, мәзын дыбу, ле сба зу р'адьбу, ав дани, дар дышкенанд, дьчу дк'ане, һ'әwш т'әмьз дыкыр...

Андрик гōһдари дыкыр у сәр т'ьлйа дьжмарт: "Ав дани, дьчу дк'ане у һ'әwш т'әмьз дыкыр..."

Антон чу нава ордие.

Р'ожтьра дьне Андрик зу жь нав ши р'абу, чу аве. Әwnи ведроа т'жи дури хwә дыгьрт, wəки ав сәрда нәр'жә, ле дәсте wi қар'ьми, бь дәсте дьне гьрт, паше бь һәрдō дәста, паше дәсте хwә незики зьке хwә кыр у бь wi тәһәри ани.

Жь we шунда Андрик чу к'иләре, бь балт'е пьч'ук дар шкенанд. Әw фькьри; "Һәла әзе һәр'ьм дк'ане жи...",—у дарә шкәсти һ'әмез кыр.

Жь wi али чәпәре һәвалед wi гази кьрыне:

— Андрик, wәрә әм һәр'ьн бьк'әвнә аве!

Пәй фькрандьне Андрик сәре хwә һ'әжанд у гот:

— На, әзе паше бем.

— Дә wәрә әм һәр'ьн, ав иро гәрмә!

Андрик һерс бу у гот:

— Ле wәки эз һәр'ым, к'е we али де бькә, гава кӧ бре wi нава шер'данә?

Эваре Андрик бь дйа хwәр'а дәрһәқа шӧхӧле маледа хәбәр дьда.

Әwi т'ьре дәнге wi дһа миһа дәнге бре wийә, у әw бь хwә миһа Антон бльндә, qәwat у зорә.

П ь р с

1. Андрик заводеда чь дит?
2. Әwi к'и һ'ыз кьрһн?
3. Антон дәрһәқа дӧ кӧр'е деда чь гот?
4. Пәй чуйһна бре, Андрик чава али дйа хwә дькьр?

Гава нава хәбәреда дәнге сәwта ь дӧ щара те бьһистьне, ь-е пешьһи нанвисьһи, т'әне ь-е дӧда дьһивисьһи. Аwa, тенә бьһистьне-бьльнд, бьзьр, һьмьз, ле дьһивисьһи-бльнд, бзьһи, бзьр, һмьз у е дьне.

КӖР'Е НӘ'С

Нә'сә, нә'сә, Бәк'ое ч'ук
Р'ое т'әмам бешӧхӧл,
Кәwканике әw давежә,
Кәwa спи дькӧжә.

Кӧ ле нагьрә кәwa спи
Щи дьфьр'ә жь тьрсе,
Гәрәк Бәк'о тӧ бьһини —
Дьвә агьр жь һерсе.

Ле р'ожәке wәхте неч'ире,
Кәwәк спи бьриндаркьр,
— Мын р'ынд тә хьст, дәлала мын,—
Әwnи дьлша кьрә газн.

Ми́на го́ре нәт'ербуйи,
Ль бәр бь кәwе әw бәзйа,
Ле әwnи дит гәләк бь хоф
Кәwа спи кә дьгрйа.

Дьле Бәк'о зә'ф т'жи бу,
Кәвьр иди һьлнәда
У кәwкани авит wеда,
Көр'әки ақьл-к'әмал ма.

Пьрс у пешданин

1. Бәк'о чь кьр у чьр'а бәр хwә к'әт?
2. Ве шьере бь қәйде р'езәгар'а ь, же бьнвисьн.

ХӘБӘРА СЕРЕ

1.

Каләки р'уһәдан ль сәр т'әхтәки дреж р'уһьшти, бь даре дәс-
те хwә сәр хизге щг'из дькьр.

Мишае ч'ук незикн wn бу, готе:

— Wеда һар'ә, щн бьдә мын әз р'унем,—у р'әх wида р'уһьшт.

Кале щн дае, ль көр'әке сороморобун у һерс нһер'и, готе:

— Тыштәк тә қәwмийә, тә һнәки пешда кьрийә қар'ә-қар',
грйаи, паше тә йәкир'а шәр'кьрийә..

— Ле чаwа,—гәдә һерсбун готе,—әзе зутьре жь мале бьр'ә-
вьм.

— Төе бьр'әви?

— Ылбэт азе бър'эвм. Эзе һама р'уе Седаеда бър'эвм. Ёе-
жа һындьк мабу мын ль we хьста. Дәһәд weйә р'әнг гәләк һәһә.
т'о йәк һәдә мын. Пирька мын жи бона гзәрәкә ль мын һерс бу,
бәри мын да...

Кале гот:

— Тыштәки һакә, йәкә һерсбә, йәкә һ'ыз бькә..

— На, Миша гот,—кәсәк мын һ'ыз һакә, у бь мыле хвә һес-
ред ч'ә'ве хвә т'әмьзкър.

Кале р'уе хвәйи дреж мызда у гот:

— Бәр хвә мәк'әв, азе али тә бькым. Дә бьбһе азе тәр'а бе-
жым. Хәбәрәкә сере һәйә. We хәбәре к'ер'а бежи, we гөһдәрийа
тә бькын.

Көр'ык гөһе хвә да сәр.

— Эзе тә һини we хәбәре бькым, ле заньбә, we хәбәре готи
һәрм бежи у к'ер'а хәбәр бьди р'аст ч'ә'ве we бьһер'и.

Кале дэве хвэ незики гөһе гэдэ кър, тыштэк готе у зэдэкър.
— Эw хэбэра серейэ. Ле бир нэки, wэки тое чава бежи.
Миша жь шие хвэ банзда у р'эви чу мале.

2.

Седа ль бэр т'эхтэ р'уньшти шк'ъл дьк'шанд. Дэне к'эск, сор,
шин бэр we т'жи бун. Гава кō эwe Миша диг, дэсте хвэ да сэр,
вэшарт. Миша незики хушке бу у мьле we гьрт. Хушке пар'а
нһер'и. Миша ч'э'ве we нһер'и у готе:

— Седа, эз һиви дькъм, р'энгэки быди мьн....

— Седае лениһер'и, дэсте хвэ ль сэр р'энга һылда у бьн позе
хвэда готе:

— К'ижани дьхвэзи?

Миша нэрм готе:

— Р'энге к'эск!

Эви р'энг һылда, от'ахеда чу-һат у р'энг диса да хушке.
Р'энг лэзьми wi нинбу, эви дьхвэст бьзанбуяа һ'окōме хэбара
сере, wэки кале һинкърбу.

3.

Миша дэре хени вэкър. Пирьке жь сэр собе тотькед ширьнэ
гэрм һлдьдан.

Нэви незики we бу, ч'э'ве we нһер'и у һедика готе:

— Пирьке, һиви дькъм, тотькэкэ ширьн быди мьн!

Пирьк э'щебмайи ма. Эwe гот:

— Бэрхе мьн, йа гэрм дьхвэзи, йане йа сар?—у бь хвэ тоть-
ка лалэ сор бьжарт, дае.

Миша эшқана банзда чу дэрва, wэки кале бьбиниэ. Хвэ хвэ-
р'а дьгот: "Э'йни серэ, сер!.. Эви дьхвэст р'азibuна хвэ бежэ
кале. Ле кале ида чубу.

Пьре у пешданин

1. Миша калер'а чь гот?

2. Кале ширэтэкэ чава да wi?

3. Хушке у пирьке чър'а хвэстына Миша қадандын?
4. Сэрһатие бь сфэта бьхуньн.

Блынд хэбэр мәдә. Гава кӧ йәк хэбэр дыдә, хэбәра ын
нәдә бьр'ине, сәбьр бькә һ'эта әв хэбәра хвә хлаз дыкә.

ДӢ ҺӘВАЛ

Бьһер', дьса пыш мала мә,
Ль нав халийа совхоза мә
Дьчын у тен дӢ трактор,
Р'адкын халие әв дор бь дор.

ҺәрдӢ һәвр'а к'этынә ләще,
Бь әшқ у ша р'адкын халие:
Йәк һакобә, һәвалә мьн,
Е дьн һ'әсәне гӧндие мьн.

ДӢ тракторын, һәрдӢ т'әзә,
Йәк ду йәке зу дыбазә,
Т'әв дыгәр'ын, т'әв дыхәбытын,
Һакоб у һ'әсәне хәбәтһ'ыз.

Р'акын, һәвалә мьн дәләл,
Халие бәвежын п'әл бәр п'әл.
Вәки хали һе қәватбә,
Һәсләта мә п'ьр' зедәбә.

П ь р с

1. Һакоб у һ'әсән чь дыкын, һәвалнә чәваньн?

КАЛЬКЕ ХОДО

Кальке Ходо дэре мале р'уншти бу. Эви ль бэста һымбэр дьһер'и.

Чэнд сал пешда эв бэста бебыни хькэ-хали бу, щики деми бе ав, бе дар у мешэ, һелина мэ'ра у мышка бу.

— Зэмане советие ширьн, тэ чэас гёһастын кьрын нава э'мре щмаэ'те у т'эбйэте,—жь хвэр'а ва мталэ дькьр кальке Ходо.

Хэзала нэвйа Ходойа һ'эйшт сали, бақэ гёл дастада, ноли мьн-мьникэке ль бэр кальке сэкьни, эве бақэ гёла незики позе кальке кьр, дәст стөр'а бьр у же пьрси:

— Калько, калько, гёле һэрсал баг'че мэдэ шиньбын?—Хэзале дәсте хвэ дрежи баг'че һымбэр кьр.

— Бэле, қиза мьн, һэрсал we шин быбьн, һала гёл жи у со-сьн жи,—Ходо щаба нэвйа хвэ да, ле нэвие пьрс ль пай пьрса да кальке хвэ. Кальке ньзанбу, чька щаба к'ижан пьрсе бьдэ.

— Хэзала мьн, һена кё эм чахе вэр'а бун, мэ ньзанбу хвэн-дын чийэ, ле һун кёлилке һ'ёкёмэта советенэ, һун нангава т'эр-бйэта хвэ һьлтиньн, жь вэ we мэринэ баш дэрен.

Тō дьбини эве баста һан, вәхтәке хькә-хали бу, ле һна буйә
щие завод, фабрика: дәр у доране ван бь гōл, сосын у баг'а хәм-
линә. Бәре әм дьчун, мә жь қунт'ара ч'йәе һан ав бь пышта дани,
ле һна кәли к'ар'ез кьрьнә, аниһә бәр дәрә мә,—Хōдо дәсте хвә
ль п'ор'е Хәзале зер'ин дьхьст у гли дькьр жь ә'мьре бōһōри.

Хәзале гәләк глие кальке фә'м нәдькьр, ле бь мә'рифәти гōһ-
дарйа кальке дькьр, зур' бубу ль ч'ә'ве ви дьһер'и. Кальке ақа-
си жь зәмане бōһōри дәрд у кōле хвә гликьрын, вәки Хәзал сә-
ба ви бәр хвә дьк'әт, паше бь р'әқас бәр бь баг'че гōла р'әви.

У гава кō Хәзал чу дурк'әт, кальке Хōдо вәк'ьланд:

— Хвәзьла һена һ'ōкōмәта советеда әз жи һ'әйшт сали—ча-
хе тәр'а бума.

П ь р с

1. Божьн, кальке Хōдо чь ани бира хвә?
2. Хәзале чь пьрси?
3. Кальке Хōдо чьр'а дьхвәст һ'әйшт сали буйа?

Гава пешийа хәбәре әм сәвта э дьбһен, хәбәре бь we һ'әрфе жи дьивисьн, чава, Э ме, Э ло, э л, э ди, э вар, э г э.

КӨР'ЕД ЩМАӘ'ТЕ

Щарәке әз чумә мала Дрбазе ап. Дрбаз зар'е хвәва we лапдә
р'уһ'әватә дьһйәе бнда буна, һәрге Ленин, һ'ōкōмәта совете әв
у һ'әзар-һ'әзаред минани ви жь хәлае, холоре у мьрьне хлаз
нәкьрына.

Дрбазе ап һна колхозванә: һ'але ви хвәшә, зар'е ви хвән-
динә. Жь ә'мре хвә гәләки р'азийә.

Мын ль шк'эле от'аха ви иһер'ин. Хенжи шк'эле ви, аможь-не, көр'а, бука у қиза дō шк'эле хортөд нас жи нава ванада һә-бун. Йәк шк'эле Г'укас Г'укасийан бу, вәки бона т'әстиқкәр'на қәй-дә—қануне советне ль Әрманистане шәр' кьр пешйа дашнака у бь мерхаси һатә көшт'не, е дьне шк'эле Ферик (Феодор) Полатов бу, вәки жь Әрманистане чубу Сибире у вәхта Р'евол'юсна Ок-тябрейә Сосиалистне Мәзын—бубу Комисаре шмаә'тне ль Сибире. Әви ви чахи бь мерхаси т'әви һ'әзар-һ'әзара хвәйкьрбу дәв-ләта совете у жь алие джмьне һ'өкөмәта совете һатбу көшт'не.

Әз һынәки фькьрим: чаванә, әв һәрдō шк'әл чьр'а т'әв шк'эле мале лехьст'нә, мә'на вана чийә?

— Апе Дрбаз, —мын жь малхве мале пьрси,—гәло нәдьбу, вәки тә шк'эле Г'укас Г'укасийан у Ферик Полатов башқә лехсь-тана?

— Чава, лаво, —әви гот,—тō чь дьбежи? Әв жи е көр'ед мын, —у апе Дрбаз дәст бь мьжуликә дреж кьр.

— Бәри һ'өкөмәта совете,—әви гот,—әв һәрдō зламед дәләл р'ожәке бь мевани мын қәсьдин. Вана насйа хвә да мән у мала мын. Һ'әле мын к'әсибиәда гәләки к'әвгьрин у бәр хвә к'әт'н. Мын жи гәләки жь вана һ'ызкьр. Сбәтьре, гава кō we хатре хвә жь мын бьхвәстана, глики ва кьрын, вәки т'ō щара жь бира мын начә: "Сәба тә, сәба е мина тә әме пешйа п'адше шәр' бькьн, вәки һун жь т'өнәбуне, жь ви һ'әле нәмьр-нәжне хлаз бьн. Дийакә хвәш we бе. Һәрге әм ман, әме диса бенә меване тә, һәрге һа, дьбә кō тō дәрһәқа мәда занби...",—у хатре хвә хвәс-тын, чун.

* * *

Жь we р'оже дәрбазбун чәнд сал. Ленин һат һәвара е минани мынә хәбатчийә к'әсиб, әм хлазкьрын жь һәр чәт'нә. Ле һ'әйф, Г'у-кас Г'укасийан у Ферик Полатов иди һаһат'н меване мын. Әвана бәр е мина мында, бона әфранд'на һ'өкөмәта совете ль вәлате мәда, пешйа джмын бь мерхаси шәр'кьрбун у һатбунә көшт'не: йәк ль Әрманистане, ле е дьне ль Сибире. Ле һна әз чава вана

бир нэйнъм, чава шк'ъле wана ль сэр феза шк'ълед к'олфэте ма-
ла хwэ нэхъм, нэ әw жи кӧр'ед мьньи?

Апе Дрбази кал кәр'бу.

— Осанә, апо,—мын готе,—Г'укас Г'укасиан у Ферик Полатов
кӧр'е щмаә'те һ'ызкьрина.

П ь р с

1. Апе Дрбаз чь гот дәрһақа Г'укас Г'укасианда у Ферик По-
латовда?

Wәхта нвисаре сәрявисара бь һ'әрфа мәзын дьивисьи.
--

РЕВОЛҮСИА ОКТҢАБРЕ СОСИАЛИСТИЕ МӘЗҢ

О К Т Ы А Б Р

Октябрь, шан Октябрь,
Тә гөнд, бажар пешда бър,
Әмре хвәш мәр'а чекър,
Хәбатчи педа шакър.

Иро әм әйде дькьн,
Ша дьбьн, әшде дькьн,
Дьбен—хвәшбә Октябрь,
Чава вәлат аза кър.

Партияе мәр'а ва готийә:
Вәлет хвәшкьн, шен бькьн,
Вәт'әне хвә зор бькьн,
Комунизме че бькьн.

Иро әм әйде дькьн,
Ша дьбьн, әшде дькьн,
Дьбен—хвәшбә Октябрь,
Чава әмре мә хвәшкър.

ПАЛА БЭРИ Н'ОКОМЭТА СОВЕТЕ ЧАВА ДЭРБАЗ ДЬКЪР

1.

Костѣа зерзэминэкэ шьлэ-тарида дьма. Тэ'ве т'о вэхта нэда-
витэ зерзэмина Костѣа. От'ахэ шьл бу, бина к'ьнщед шушти дь-
нат, дѣа ви сбе н'эта эваре к'ьнщед хэлге дышушт. Костѣа, хушк
у бре хвэва қолч'да дьлистьн.

Звьстана эвана ньидьки дэрдьк'этын дэрва: к'ьнщед вана кэви
бун у соле ван е дарин бун.

Баве вана жь хэбате эваре дэрэиґ вэдьгэр'ѣа. Дьнатэ мале,
дьк'өхѣа, дьк'өхѣа у хенжи чайе мэ'де ви нэдьчу т'о ты'лти. Зар'а
дэнге хвэ дьбьр'ин, гөне вана ль баве вана дьнат.

Хэбата баве чэтын бу, ль аванда т'оз у хобар бу. Хвэѣе фаб-
рике дэрнэқа п'алада нэдьфкьри, т'эне дэрнэқа к'ара хвэда дьф-
кьри.

Баһаре нэхвэшѣа баве дѣа ле гран бу. Эв бьрын нэхвэшха-
не. Эв ведэре вэ'дэки шунда мьр. Зар'о ман эт'им.

2.

Баве Костѣа ньлдан, ле жийин лазьм бу. Де чу бал хвэѣе
фабрике, нивькьр: "Али зар'а бькьн, р'акьнэ сар льнга. Р'э'мэти
заводеда саг'лэмѣа хвэ ондакьр, бист сал н'элал хэбьти..

Тэвақа де инк'ар кьрын у готын: "Щэм мэ закона өса т'өнэ,
вэки эм али эт'има бькьн. нэр'э! Зар'ө е тэнэ, тө бь хвэ жи дэр-
нэқа ванада бьчэрчьрэ.. Дѣа Костѣа гэлэж чэтнайи к'ьшанд. Чар

зар'о хвэйкьрын һеса нибу. Р'оке жи жь бре хвэ һиви кьр, wэки Костйа бьбэ гонд, эwi нәһ сали бу, дыкарбу шөхөле мале бькьра.

Пьрс у пешданин

1. Мала баве Костйа чава э'бура хвэ дыкьр?
2. Баве Костйа жь чь мьр? Де к'ода чу, хвэиe заводе чь готе?
3. Бона һар п'арэке сэривисарэке дайнын, мәсәлә: "Мала баве Костйа,,

Хабарәд зерзәмин, шушти, дәрдык'этын, дьлистьн п'арэвэкьн сәр банга.

ГОНДИЙА БӘРИ Н'ОКОМӘТА СОВЕТЕ ЧАВА ДӘРБАЗ ДЫКЬР

1.

Костйа баһаре һатә мала хале хвэ. Гондда хвәш бу: ч'әм, мешә, һ'ольк; ле звара зар'о һеспа сйар дыбун. Вра дһа аза бу, нә кә шәһәрда. Т'әне вра хвэрын храб бу, чава ль бал де- Нане р'әш жи һындьк бу.

Нәфәре хале зә'ф бун. Гышк жь бәрбанга сбе һ'эта зваре ды- хэбьтин, ле идара wана нәдыбу. Хвэлийа гондийа һындьк бу: дәшт у к'әwшән, чол у бәйар, мешә гышк е мылк'әдар бун, һәла бона мылк'әдар жи гәрәке бьхэбьтйана.

К'охьке хале тәнг у тари бу, ле авайе мылк'әдар мәзын бу, р'онайн, р'әнгкьри, балкон жи пешие.

Костйае п'ехас һәрр'о жь бәр авайе мылк'әдарр'а ч'еләка хале дыбьр у дыдит, wэки зар'ед мылк'әдар баг'да бь шарьер'а сәйран- гә дыкьн. Бал авайн гөл һәбун, хвәш бу. Костйа бәр хвәда гот: "Аһа, к'идәре ләзьмә сәйрамиш бьн. Ле wedәре гондийа наһельн, Әw һ'әму нә бона манә,,.

Малина гъништын. Зар'а к'ом-к'ом бь зэмбила чунэ мешэ. Мешэ мэзын бу, тари бу. Зар'о бь к'ома бь һэв дьгьртын, жь тырса жь һэв дур надьк'этын, малина бэрэв дькьрын: гэз-гэзке дэстед вана дьгэст, дьшэвтанд, ле диса малина бэрэв дькьрын. Малина ширьн бун у бинхвэш. Зар'а т'ер хвэр, зэмбилед хвэ т'жи кьрын у вэгэр'йан бар бь гонд. Ншкева куч'кэк э'wtийа у хвэ дрежи вана кьр.

Мьлк'эдар дэрк'эт, т'вынга неч'ирие сэр мьла, бь һерс готэ зар'а:

— К'е изьн дайэ wэ, wэки һун жь меше мьн малина бэрэв бькьн?

Кост'яа гот:

— Апо, мэ ньзанбу, wэки эw малине тэнэ.

Ле мьлк'эдар дна һерсбу у э'мьри сэр зар'а кьр, wэки ван малина бьбьн к'илэра ши.

Зар'о кэр'-кэр' пэй ши чун, бь замбиле вала вэгэр'йан малед хвэ.

Гондийа тырс ль мьлк'эдар фьр'анд:

— Мьфтэхор, сэбьр бькэ, we соқада мада жи бьбэ э'йд.

Пьрс у пешданин

1. Мала хале Кост'яа чава э'бура хвэ дькьр? Мьлк'эдар чава дэрбаз дькьр?

2. Мьлк'эдар чь гот у чь жь зар'оа стэнд? Гондийа жь дурва чь гот?

3. Аг'рийа хвэйе завода, фабрика у мьлк'эдара wэлате мада чава бу?

4. Жь хэбаред зар'о, мешэ, чун, мэзын щомла бь һэв бьһуньн, бежьн у бьнвисьн.

Л Е Н И Н

Н'эзар н'эйштсэд н'эфте сале,
Ширьн Ленин н'атэ дие,
Днйа хэмьли, г'ол к'этьне,
Млэте ч'ук да хвэндьне.

Дэwра бэре эм бэлэнгаз бун,
Ленин р'абун, эм хлаз бун.
Наве Ленин ширьн ша бун,
Олме Марк'с хвэнэда бун.

Ленин, Ленин, шан, шан Ленин,
Т'о б'ь олме хвэ мэзьни,
Т'о окйана бе сэр-б'ьни,
Тэ р'онайн ж'ь мэр'а ани!

Н'эзар н'эйштсэд н'эфте сале,
Ширьн Ленин н'атэ дие,
Днйа хэмли, г'ол к'этьне,
Млэте ч'ук да хвэндьне.

ЫНКА ФЕНИА ЩЭМ ЛЕНИН

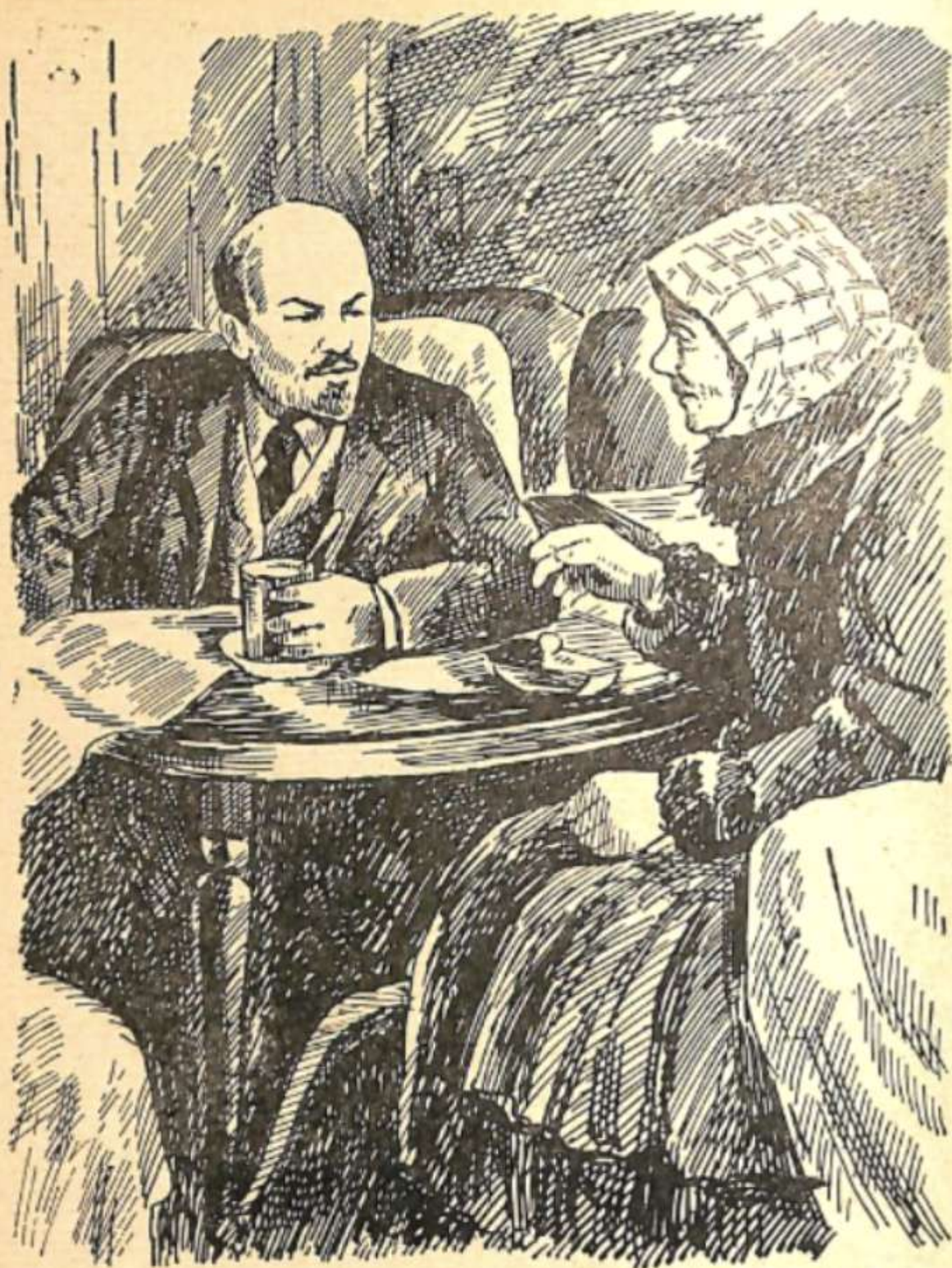
Щарэке дйа мьн чу Смолние, wэки айльха баве мьн бьстинэ,
ле дэстэwала шуида wэгэр'йа.

Мэна декабре н'ат. Ленинградеда звьстанэка сар бу. Мэнаке
зеда бу, wэки Р'еволйусна Октябра Мэзын бубу.

Дйа мьн ль мэ н'ер'и у гот:

— Эз диса нэч'ьмэ Смолние? Дьбеж'ьн, wэки н'на Ленин ль we
дэре р'унштийа: галэки пэсне wи дьд'ьн...

Сбэке эм р'абун, дйа мьн нэ мал бу. Эм дьфькрин, чька к'ода
чуйэ. Паше н'атэ э'йанк'ьрьне, wэки эw чуйэ Смолние, ж'ь от'ахэ-
ке дьчэ йэка дьне у щие Ленин дьп'ьрсэ. Паше дьчэ we от'ахе, ль
к'едэре Ленин р'унштийа—дьхэбтэ, дьбе:

— Бра, һун дьнвисьн, йане шōхōла дьпърсьн?
Әә дьк'әнә.

— Дае, к'ижан кō р'аст бе, готьяна тә чийә?

— Мәрва әз шандьма щәм Ленин, щәм Владимир Илйич.
Дьбежьн, вәки Ленин дькарә дәрде дьле тә бызанбә... Әз жи бәр
дери Вә дьнһер'ым у дьфькьрьм: әва мәрва зу-зу дьнвисә, вәки

бсанэ гэлэки хвэндийэ у мэзнэки һ'эйфэ.. Тõ али мьн наки, вэ-
ки Ленин быбиньм, глие хвэ жер'а бежым?

Паше ынк р'удьни, глиед хвэ дыбежэ, ле Ленин гõндарийа
ве дыкэ, паше дык'энэ у шабе дыдэ:

— Ынка Фенйа, тыштэки накэ, бе Ленин жи эме глие тэ би-
ньн сери.

Гази йэки дыкэ, к'аг'эзэке дьнвисэ, дыдэ ви у т'эмэ дыкэ:

— Лавал, хвэстына ынка Фенйае зу бырэдиньн.

Дйа мьн те мале, дэстэ п'эрэ датино сэр г'эхтэ у дыбежэ:

— Ль Смолние нна гышк жи марьве п'акьн: бе Ленин жи шõ-
хõл һатэ сери.

Мәһәке шунда ынка мьн жь шәһәр вәгәр'йа, шк'өләк ани ни-
шани мә да у гот:

— Бьһер'ын, чька мьн чь анийэ, ль Смолние аз чумэ щәм
эви марьви р'уныштым.

Мә һер'и у бь дәнгәки гот:

— Ыне, әв бь хвэ Ленин буйә.

Әв щие хвәда сәкьни, вәхтәкә дреж шк'ъл дьһер'и.

П ь р с

1. Чьр'а ынка Фенйа щара дõда жи қраркьр һәр'э Смолние?
Әве дәрһәқа Ленин чь быһистбу?

2. Т'әвақәкьрьна ынка Фенйае чава һатэ сери?

3. Чьчах ынка Фенйа пе һ'ьһа, вәки әв бь хвэ бал Ленин
буйә?

Л Е Н И Н Г Р А Д Е Р ' А

Әз һатьмэ вьра,
Дьле мьнда баһар,
Тәр'а һ'эзар сәлам,
Һ'эзар бақе гõла.

Ль соқақе тәда,
Т'ьме Ленин чуйә,
У бона мә һ'әмуя
Әви бөхәм буйә,

Wəki бьдә һьлдане
Qулти, зераңдыне,
Kō мә аза бькә
Жь нир, қәт'ьл, хуне.

Әз һатьмә вьра,
Дьле мында баһар,
Тәр'а һ'әзар сәлам,
Һ'әзар бақе гōла.

ЛЬ БӘР ШК'ЪЛЕ ЛЕНИН

Шк'ъле пешик'ар сәр диwаре мале,
K'омәкә зар'ед ч'ук динна хwә дьдане:
— Ленин мын дьһер'ә,—һьшкева гот Седае,
ле Армике жи гот:—Мын дьһер'ә т'әне.
— Мын... ль мын... дьһер'ә,—хwәр'а гот һәр йәке.
У жь диндара шк'ьл ман һ'ьзмәк'ари,
Һ'әта кō дайк һат у wанр'а гот дәлали:
— Ленин, гәли зар'а, мә гьшка дьһер'ә...

ЩЕРГА Һ'ӘРФАРА ДЬБЕЖЬН ӘЛИФБА

Һ'әрфед к'өрди

Аа, Бб, Вв, Гг, Г'г', Дд, Ее, Әә, Ә'ә',
Жж, Зз, Ии, Йй, Кк, К'к', Лл, Мм,
Нн, Оо, Öө, Пп, П'п', Рр, Р'р', Сс, Тт,
Т'т', Уу, Фф, Хх, Һһ, Һ'һ', Чч, Ч'ч',
Шш, Щщ, Ъь, Эә, Qq, Ww.

Әлифбае к'өрди әзбәр бькьн.

ӘW НАВ НАЕ Р'ӘСИТКЪРЬНЕ

(Һ'әфса Италияеда)

Щарәке әз гьртъм у кьрьмә һ'әфсе. Нава гьртиада әскәрәк жи һәбу. Әw шәв р'әһ'әт р'анәза, гәләки дьчу ви али у wi али, т'әхтә у р'унштәк дьһ'әжандьн.

Бәрбаига сбе мьн же пьрси:

— Шав тә чьр'а өса нәр'әһ'әт буйи?

— Юwi шаба мьн һәда, бь бәшәрәкә хwәш ль мьн нһер'и у бәсәре хwә диwар нишани мьн да.

Сәр диwер бь һ'әрфе мәзын һатьбу нвисаре:

— Хwәшбә Ленин!

Мьн же пьрси, го:—К'е нвисийә?

Бь к'өбари әwi гот:—Мьн!

Гьртнед майин жи зу һ'ышйарбун, гьшка нвисара әскәр хwәнд.

Лә'әки шунда мәзыне кәле һатә һөндөр', әwi жи нвисара сәр диwер хwәнд у бь һерс гот:

— К'е нвисийә?

Гьшк кәр' бун.

Мәзыне кәле мәрики дәнчи ани, wәки бь дәне we нвисаре р'әсит бькә.

Гава дән зһа бу, бьн wәда диса дьһатә хwәндьне:

— Хwәшбә Ленин!

Мәзыне кәле һарбуйи, ве щаре жи кәврбьр'әк ани у һ'өкөм-кьр, wәки we нвисаре вәр'ожә. Кәврбьр' һ'әрфе сәр диwер вәр'от, һ'әрф һөндөр'да чун, паше жи р'әнгкьрын. Ле ве щаре дһа р'ьнд дьһатә хwәндьне:

— Хwәшбә Ленин!

Әw әскәр бәшәрхwәш бу у шабуйи гот:

— Әw нав нае р'әситкьрьне.

П ь р с

1. Гьрти чьр'а ль сәр диwер нвисибу "Хwәшбә Ленин?..."
2. Мәзыне кәле әw нвисар чьр'а дьда р'әситкьрьне?
3. Әскәр қольхчие кәлер'а чь гот?

ОКТИАБРИКЭКИР'А

Р'о дьбрьдэ ч'э'ве тада,
Ч'э'ве тада, дэсте тада,
Нав т'эте тэ п'ып'охида,
Нав ч'э'ве тэ қаш—қәләмда,
Бь ч'э'ве хвэ қаш—қәләми—

Төе р'ожәке дур мезәки,
Бь зәндәд хвэ қайм у зор
Төе бәйраде р'оке бьгьри
У бь к'лама мын нәмьри
Төе һәр'и шер' бь мерхаси.

СЕРВИН

Нә ақа бәре, нав бажарәки
Ль зер'зәминәк мала кәвьри,
К'едәре тә'ве п'әнш вәнәдыда
У баһаре хвэ нишан нәдыда,
Қизәкә к'өрд, Сервин наве we,
Т'әв дйа хвэ нәхвәш дьма weдәре.
Қәте морийа ль стөе weда—
Бшкошке сәдәф п'есира weва.
Ч'әвед we р'әш бун—һ'әбед трийа,
Спич'оләки бу мина нәхвәша,
Дранәд weйә мина сәдәфа,
Р'әнги хәйиди, чава мьрийа гор'а.
Т'өнәбу wәхте we дәрва былиста,
Готи шәв у р'о әw бьхәбытийа,
Бона дәwләтиe қәте жоринр'а
Хәбат бькьра әwe қиза к'өрда.
Жь сьбе һ'әйа дәрәнт эвара
Мал т'әмьзкьра, дәрдан бышушта,
Иан жи бәрмала от'ахәд аг'e

Жорда пыштыра у банйа харе.
У жь бона we хабата гран
Барва дьстанд һынэ картол, нан
У чэнд капеке сорэ ч'ук-мэзын,
Wэки дйа хwэр'а быда ду—дарман.
Дранед weйэ мина сэдэфа,
Р'анги хэйди, чава мьрийа гор'а.

2.

У р'ож дарбазбун... Ль wi бажари,
Ль к'б т'эви дйа хwэ дьма Сервин,
Ә'мраки т'эзэ wэбу wан дэра,
Р'ожа т'эзэ бона wан п'әншwэда,
Марьвед т'эзэ тэ'в, баһар анин,
Анин ль бэр зөр'зэмина Сервин.
Дранед weйэ мина сэдэфа,
Әw кб дьк'энийа, гөл же дьбарйа.
Quiz ида нэчу wi қате жорин,
Wэки мина бэре нан п'арскыра.
Әw кб дәwлэти wэдаре дэрхьстын,
Сервин жь бэр дэст лап хлазкырын.
Дайк жи қәнш бу, нэдьхwэр дарман,
Дьхэбьти ль заводэкэ мэзын,
Чава һостакэ жир ль бэр дэзгэ,
Чедькыр әwe п'арчед г'оп т'эзэ.
Сервин жи һэрр'о дьчу мэк'тэбе,
Солед т'ам т'эзэ п'е дькыр әwe,
Г'ор'а морийа ль стбe wэда,
П'ор'е we кбришк р'анге зэринда.
Бэшара we хwэш, деме we гөли,
Ч'э'вед weйэ р'эш, чава һ'эбед три,
У дьжи әw ль бажаре мэзын—
Әw қиза дәлал, наве we Сервин,

От'ахед вейэ т'эзэ р'онайн,
Тэ'ва баһаре ванр'а р'эцсьи,
У бы драге хвэйэ сэдэфин,
Чава э'мьре т'эзэ гөлвэда Сервин.

П ь р с

1. Бэре һ'але Сервине чава бу?
2. Вэ'де советне чава бу?

WЭЛАТЕ ҺАРИ МЭЗЫН

Сэр т'опа дийае wэлатаки зэ'фи мэзын һэйэ.
Һэрге пайак жь ньч'эки we һэр'э ньч'е дыне, готи чар сала
р'е һэр'э. Һэрге бы р'адное бнэлие wi wэлати пьрс быкьн:

— Щэм wэ чь wэхтэ?

Һнэке бежьн:

— Щэм мэ сбэйэ.

Е дне бежьн:

— Щэм мэ нивройэ.

Һэрче дне бежьн:

— Щэм мэ эварэ.

Диса бы р'адное һэрге эм пьрс быкьн:

— Щэм wэ чь р'озгарэ?

Һнэке бежьн:

— Щэм мэ гармэ.

Һнэке бежьн:

— Щэм мэ сөр' у сэрмайэ.

Һэрге эм бнэлие wi wэлати пьрс быкьн:

— Чь-чь тышт щэм wэ һэнэ?

Һнэке бежьн:

— Һ'эсья, сфър, зер'.

Е дне бежьн:

— Нан, пәмбѳ, мешѳ.

Һнѳке жи бежын:

— К'омьр, нефт...

Әw wѳлат wѳт'ѳне мѳйи мѳзынѳ—Т'фада Совете.

П ь р с

1. К'ижанѳ wѳлате һѳри мѳзын?

2. Чь щур'ѳ тышт ль wѳлате мада һѳнѳ?

БЭЛЭДЕ Р'У Э'ЗМИН

Эварэкэ навине де у баве Иури Гагарин т'эви нэфаре мале ль дэрва хвар'а мжули дькьр'н. Ве гаве стайрк р'эжйа у гышка алие ве ньер и. Э'змани ч'ик-сайи бу, стайред ч'ук у мэзын р'уе э'змин хэмьландьбун, ниве жи һэмин шэwqvэдабу у ль һэрдэра кьр'бу р'онайн.

Дэрһақа стайра р'эжйайи һэр йэки һындава хвэда тыштэк го у дуса ль э'змане к'ымк'ми манэ тьма.

— Гэло э'мырада кэс ве быкарбэ һэр'э быг'һижа ван стайра,—дйа Иури ва шур'е пьрсе го у ль дуса э'змин ньер'и.

— К'а һ'эта һна к'е мераникэ өса кьрийэ, wэки һна жи бьк'н, һэр'ын, бен?—мере ве готе.

Вана дэрһақа һиведа, стайра Сбеда, йа Хулда, йа Qьрьхеда, Р'йа кадьзда, Пешр-мезинеда у ед дьнеда гэлэки хэбэрдан, һэвр'а к'этынэ һ'ощэте, ле Иури, эви жи гондарйа вана дькьр, шарьна ль вана дьһер'и, шарьна жи ль э'змане хэwнэзер'. һ'ыш у аqьле wи ве гаве һэwабьр' бубу чубу һэйло щэм һиве, стайре р'у э'зминэ дур, дур у незик, у ньшкева, бале, һэма ньшкева, эви хэбэрэкэ ва гот:

— Дае, баво, ле wэки к'ор'е wэ һэр'э э'рше э'змин...

— Хвэзла....,—де гот у эw һ'эмеzkьр.

Жь we р'оже маһ—маһа чу, сал-сала чу...

Иури мэзынбу, хвэнд. Гэлэк тыште т'эзэ финбу, бу фьр'ын-
дэчи, нава эскэриедә қолъх кър.

Р'ожәке жи wәхта һатә мале, пьрсәкә wа да де у баве хwә:

— Дае, баво, гәло те бира wә әw эвара стәйр р'ьжһа?

— Әре, бира мынданә,—де һа-һанга го,—ижа чь дьхwәзи
бежи?

— Qә,—wи wа бь һ'әмди хwә го,—ван р'ожа кәр'е wәе бь-
фьр'ә бәр бь әрше ә'змин.

— Чаwа те бьфьр'и бәр бь әрше ә'змин? һ'әта һһа к'е щө-
ләт кьрийә, чуйә у һатийә, wәки тō жи һәр'и у бейи,—баве готе.

— Кәс нәчуйә, нәһатийә, ле эзе һәр'ым у бем,—әwи wа мәр-
данә го.

Һәрче wедәре ч'ә'ве һәвдō һьһер'ин...

3.

Сбәкә баһаре бу. Дәнте р'адноа Москвае ль т'әмамһа
дһийальке дәстәхwәда бәлабу, го, wәки Иури Гагарин дәр'кәтийә
нава әр'ше ә'змин. Бь гәмһа "Востоке," дора т'опа дһйәе дьгәр'ә.
Бәләдие ль р'уе ә'змин дькә, бәр бь һиве, бәр бь стәйрька р'е
вәдькә.

Мәрвайа дһйальке шаш у мәт'әл ма, зәндә гьрт, шабу, wә-
ки чаwа Иури Гагарин, бажарване совете, щара ә'wльн бу бә-
ләде р'у ә'змин, дәрк'әтә нава космосе, бу космонавте пешьн.

У wи мерхасе мерхасар'а жь һәрчар қолбе дьһйальке хwәр'а-
хwәр'а готьн:

— Ә'фәрьм Иури, һ'әзар щари-һ'әзар ә'фәрьм.

П ь р с

1. Бежһн Иури Гагарин чьчәх бәр бь ә'зман—космосе фьр'и?
2. Әwи навәки чаwа қазанщкьр?
3. һун ида навә к'ижан космонавта заньн?

Q с а к ь н:

1. Чь р'озгарә?
2. Зар'о чь дькьн?
3. Дәрһада листьке хвәйә звьстанеда бежьн.

БЭРФА ПЕШЬН

Чэндэки бэре бэрфа пешьн нат. Нава һәвәда бина бәрфе дьһат. Бәрфе бьн лынге мәрвада дькьрә хьрпә-хьрп. Ә'рд, бане ханийа, дар, р'унштәке баг'ча-гышк спи бун, һәр дара спи дькьр у жь we йәке жи авайн шур'әки дьне дьһатьнә ханекьрьне, нә мина е дөһ. Фәнәра дһа р'онайн дьда, һәва дһа т'әмьз бубу.

Мәһед звьстане: декабр, йанвар, феврал, (чьлә, к'анун, сбат).

ЗВЬСТАНЕ ЧЬ КЬР

Звьстане хвәст бәри гышкн тәйрутуйа қьр'кә. Ле тәйруту фр'ин, чуна вәлатедь гәрм.

Звьстане һ'шуми сәр һ'әйwane чөле кьр. Ль һәр дара бәрф ба-ри: бәрфе дәшт у зозан гьрт. Ле һ'әйwane чөле нәтьрсйан. Чун к'ә-тьн шкәфта.

Звьстан дһа һерсбу у һерса хвә сәр мә'сийада р'ет. Пәй һәв-р'а кьр сөр' у сәрма. Ч'әм у гол қәр'ьмин. Мә'си к'әтьнә к'ура-нйа аве.

Звьстан дһа гәләки һерс бу у һ'шуми сәр мәрва кьр. Мәрва собә дадан, малед гәрмда р'уныштьн.

Зар'о жи же нәтьрсйан. К'ьнщед гәрм хвәкьрын, хзәкед хвә һьлдан чун дәрва бьлизьн.

Пьрс

1. Звьстане чь дьхвәст?
2. Мәрва, зар'а, тәйрутуйа, һ'әйwana, мә'сийа, чь кьр?

ЗВЬСТАН

Звьстанә,
Звьстанә,
Бәрф набарә,
Һәва сарә.
— Щәw у кани,
Ә'рд у хвәли
Қәр'ьминә,
Қәр'ьминә.

Дәшт у к'әвшән
Һәвр'а бь шан
К'әтън хәве.
Нава хәвне
Әв бир тиньн
У дыбиньн
Баһара хвәш
У тә'ва гәш.

Ль бәр мала,
Мина кала,
Нава бәрфе
У бәр сәрме
Чәндьк-чәнд дар,
Стөхар у лал,
Дьһеньжьн,
Тышт набежьн.

Звьстанә,
Звьстанә,
Бәрф набарә,
Һәва сарә,
Ә'рд у хвәли
Qәр'минә,
Qәр'минә.

П ь р с

1. Звьстане һәва чаһанә?
2. Мәрвв звьстане чаһа ль хвә дькьн?

КӨЛИЛК

— К'анен кәлилк, к'ода чун?
— Хвәр'а р'азанә бьн хвәлине!
Нав хвәлинга гәрм у нәрм—
Бәрфа спи дайә сәр.

Тэ'ва баһаре we бе,
We п'энишвадэ һэр дара—
We бавежэ сэр бэрфе,
Бэрфе һыле сэр э'рде.

“Да, һ'ышһарбын бэдэwно,,—
Әwe дэй ль wанакэ,
У кӧлилке we дэме,
We зу дэрэн бын хwэлине.

Пьрс у пешданин

1. Кӧлилк звьстане ль к'едаре һэнэ?
2. Навед кӧлилка бынвисьн, бы wанава щӧмла бежын у бынвисьн.

НАТЬНА ЗВЬСТАНЕ

1.

Тэйруту бэри гышки бы һатьяна звьстане дыһ'эсьн. Wэхте һатьяна паизе дӧп'ае wана к'ом-к'ом дыфр'ын дычын wалатед гэрм. Ёһнэ тэйруту жи начын. Әwана звьстане щӧм ма дыминьн. Wэхте к'ӧтабуна паизе бынбуле wана дһа зэ'ф у дреж дыбын.

Wэхте к'ӧтабуна паизе бэлгед дара дыwэшьн. Әw р'ут дыбын, у мэрыв һэw занэ, wэки һазыр дыбын р'азён, wэки тэ'ва баһаре щарэкэ дыне wана һ'ышһар быкэ. Qалык мина лһ'ефа бы дарава дыпч'ыкын у һаһельн, wэки дар звьстана сэрма быкын.

2.

Паиза ч'эрме һ'эйwане бэйани бы пьрч'а сых у дреж тенэ ньхамтьне.

Әwана жь бона хwэ щие гэрм чедькын. Дь wан щйада зме-ре звьстане бэрэв дыкын. Кӧрӧбашк гуза, фидэqа, карийа у тыш-тед майини бэрэв дыкэ. Әw т'эмамйа звьстане дь щие хwэда бы эшq у шайн хwэрьна хwэ дыхwэ у р'о бы р'о һивйа һатьяна баһарейэ.

Ле һ'эму һ'эйwанед бэйани змера звьстане нащывиньн сэр

һәв. Гөр. р'уви змера звьстане надьнә сәр һәв: ви али-ви али
дър'эвьи, wәки қьсмәтәжи дәстхьн.

Пьрс у пешданин

1. Тәйруту, һ'эйwan чава хwә жь сәрма звьстане хwәй дькьн?
2. К'ижан тәйруту дьчьн?
3. К'ижан тәйруту дьминьн щидә?
4. Навед һ'эйwanед бәйани бьнвисьн.

СИАРЕ БУКЕ У МУРИ

К'ефе-әшqe
Сйаре буке,
Т'ам һавине
К'әт шабуне,
Гәр'йа, стра,
Кьрә чьр'ин
У ньшкева
— Р'ож ле фр'ин.
Звьстан һат,
Дәр-бәст ньхамт.
Чун дабрьн
Тә'в у һавин,
Гинед һешин—
Нан у ст'ар,
Сйар ма беч'ар.
Сөр' у сәрме.
Бр'чибуне,
Дәнг сәwте wi
Дан бьр'ине.
У р'щьфин дәв-дран,
Сбәке зу, бе һ'эйам.
We сөр'-сәрме сйар р'абу
Бәр бь мала мурне чу.
— Ынка дәлал, әз қөрбан!
Әз брчимә, бевар мам:
Мьнр'а бькә тә ч'аре,

Балки дәрәм баһаре.
 — Оло, әw чь глинә?
 Мәри тә шаш дьмина.
 — Мьир'а бежә we мә'не,
 Нәхәбьтнн һавине?
 — Дә wә'де к'е we һәбуһа,
 We һавине бьхәбьтһа.
 Нава гөл у гиһеда
 Тәв һәвала мьн дьстьра.
 — У демәк тә?...
 — Бәле әз,
 һавине һәр гәр' у бәз,
 Нав зәвһа у синора—
 һәрр'о, һәрр'о мьн дьстра.
 — Тә дьстьра... дә зә'ф п'ак.
 Нһа жи бькә wаqә-wаq.

Пьрс у пешданин

1. Чьма сйаре буке звьстане бе хwәрһн у ст'ар ма?
2. Бона чь сйаре буке чу шәм мурне?
3. Мурне чьма али сйаре буке нәкьр?
4. Пенщ нав у фә'мила бьивисьн.

МӘСӘЛОК

К'и дьхәбьтә, әw жи дьхwә.

ЛЬ СЭР БУЗЕ

Звыстане ба'р қар'ми. Мә'сигьре колхоза бэрэвбун сэр бузе мә'сийа быгьрын. Т'ор' хвэр'а һылдан, хзэка сйар бун, сэр бузер'а чун. Андреје мә'сигьр жи чу, шир'а жи көр'е ши Волод'яа чу. Андрей бь һэвалэ хвэва жь һ'эмушка дур чу. Ль сэр бузе қолкэк вэкьрын у жь we дэрер'а т'ор' авитьнэ бэ'ре. Р'ожэка бь тэ'в бу, гьшк к'еф бун. Волод'яа али баве дькьр, мә'си жь нава т'ор'е дэрдьхьст, шадьбу, wэки мә'сийа гэлэки дьгьрын. Гэлэк қуч'ке мә'сие қар'ми данибунэ сэр бузе. Андрей гот:

— Басэ, wэхтэ эм вэгэр'нэ мал. Ле гьшка һиви кьр, wэки бьсэкьнэ һ'эта сбе, кө сбэтьре диса мә'сийа быгьрын. Эваре хвэрын, вэхварьн, хвэ дь нава к'өрк'ада печ'ан у ль сэр хзэка вэлэз'ян. Волод'яа р'эх баве р'аза, wэки гэрмбэ у к'этэ хэwэкэ ширьн.

Шэв ниве шэве баве ньшкева банзда сэр хвэ у кьрэ гази:
— һэвално, р'абьн! Бьнһер'ьн, баки чаванэ! Qэз'яак нэqэw-

мэ?

Гышк р'абун, вьрда-веда р'эвин.

Володйа баве пьрси:

— Ма чьр'а дьх'эжиньн?

Ле баве кьрэ газн:

— Қазйакэ гранэ! Буз шкэстийэ, ма бэр бь бэре дьбэ!

Йэки жи кьрэ газн:—Эм онда бун!

Володйа грийа. Гава кё сбэ сафи бу, ба дһа гөр' бу, п'елед аве давитьнэ сэр [бузе, ль чар али т'эне бэр бу. Андрей дё дар ги-
һандьнэ һэв, һэв гьредан, миһа бэйраде, к'ынщакэ сор бь сәре
ванава греда у эw дар нкандьн.

Ле Володйа ль сэр хзэке вэлэзйа у ль э'змин нһер'н, чька
тэ'в дәрнае, у нышкева эви жь нава э'wра фр'ьндэк дит у кьрэ
қижин:

—Фр'ьндэ! Фр'ьндэ!

Гышка кьрэ газн у к'өмөд хwэ һ'эжандьн. Жь фр'ьнде мешокэк
к'эт. Мешокда хwэрын у нвисарэк һэбу.

“Хwэ быгьрын. һәwари те!...”

Дәрһәда ван мә'сиграда сәрwере гэмийа пе һ'ьсйа, wәки һ'эйшт
мә'сигьр ль сэр бузенэ. Эви ләма жи фр'ьндэ у гәми шандьн һә-
wара wана. Фр'ьндэчи мә'сигьр дитьн, бь р'адное капитане гәмие-
р'а готбу, wәки гәми к'ода һәр'э.

Сәһ'этәке шунда гәми һат, һәсп, хзэк у мә'сие гьрти гышк ле
баркьрын у бьрын.

П ь р с

1. Чьчах колхозване мә'сигьр чунэ мә'сийа быгьрын? Эwана мә'-
си чава дьгьртьн?
2. Шэв чь қазийа wана қәwми?
3. Андрей чьр'а бэйрад нканд?
4. К'е у чава мә'сигьр-хлазкьрын?

Wәхта нвисаре навед ч'әма, бә'ра у гола бь һ'әр-
фа мәзын дьнвисьн.

Мәсәлэ: ч'әме һраздане, К'өр'е, гола Севане,
йа Арп'ае, бә'ра Р'эш, йа Каспие.

БЭРФ

Бэрфа спи дыбарэ,
Кӧли-кӧли те харэ,
Дэшт у к'эвшэн гьртийэ,
Әрде р'эш т'эв һьлдайэ.

Бэрф жорда те дыбарэ,
Әw т'охьмр'а сьт'арэ,
Сӧр' у сэрма ле нака,
Нащэмдинэ, һ'ышк нака.

Тохьм кӧ хәwе һьлдэ,
We баһаре зил бьдэ,
Дэшт у арана шинкэ,
Дәр у баста нәхш бькэ.

Пьрс

1. Бьн бэрфеда т'охьм цьр'а сэрма нака?

Р'ОЖӘКӘ ЗВЬСТАНЕ

1.

Фәйзое пионер дьгот:—Бэрф т'әзә һатбу, ле хале Сәлим диса пәз бәрда, кӧ бьбә ч'ерә.

—Хале Сәлим,—мын же пьрси,—нә бэрф һатийә, тӧе пез чава бьч'ерини?

Хале Сәлим, wәки нава колхозеда шванәки гәләки ә'йан бу, к'әнйә:

—We бьч'ерьн,—әви шаб да, чьр'а тә qә нәдитйә пәз wәхте бәрфе чава дьч'ерә?

—На,—мын же һивикьр, кӧ мын жи бь хwәр'а бьбә бәр пез, чька пәз чава дьч'ерә.

Әви т'әwафәкьрьна мын т'әхсир нәкьр.

2.

Хале Салим пешие дьчу, эз жи, чава дуажо, мьн да пэй пез,
Эм чуна сәре ч'йас пешбәри гөнд.

Ведәре пез дәст бы ч'ерә кыр: мйа, бәрана, бзына у нерна бы
лынге пешын бәрф дьк'олан, шинайа бын бәрфе дьхвәрн.

Мьн т'эзә глие хале Салим фә'мкыр.

— Хало,—мьн дйса же пьрскыр,—ле дөвөр чьр'а нач'ериньн?

— Лаво,—эви гот,—бәре ә'wльн, әвана нола пез п'екол на-
кьн, йа дөда, гава звьстана жь мале дәрхьн, быбын чоле, we сәр-
ма быкьн, чьмки пьрч'а вана һьндькә, ле йа пез башқайә, һри ва-
на хайдькә, лама жи пәз сәрма накә.

Мьн ч'ерандьн у һриа пез һнер'и у һини тыште т'эзә бум.

3.

Бәри ә'оре ль сәре ч'йе бу мьж у думан. Хале Салим пешйа
пез бу. Эз жи ви али—ви али дьчум у дьһатьм. Wәхтәке жи эз
чум сәре кәндаләки. Мьн к'алә-к'ала пәзәке быһист. Жере һнер'и.
Микә көр'ә сор к'әтбу ч'ә'ләке, дькыр—һәдькыр нькарбу дәре.

Мьн кыр кә һәр'ым дәрхьм. Ле гава эз жорда бәр бы we пәйа
бум, һәw һнер'и жела жи гөрак we хwә дрежи мие дькә. Мьн хwә
бнда нәкыр, һ'итәки мәзын һьлда у ә'һйа ви хьст. Бу кастина ви,
кыр кә дйса һ'ыщуми сәр мие быкә, ле ви чахи к'әлб пе һ'ьсийан,
хwә гөрр'а гиһандьн у бәри ви дан, р'ақәтандьн.

Паше эз чум, мьн ми жь ч'ә'ле дәрхьст.

Хале Салим гәләки пәсне мьн да, ә'һйа мьн пач'кыр у гот, wәки
дәрһәқа меранйа мьн we сәдре колхозер'а бежә.

Бәри эваре, гава мә пәзе т'еркьри ани гөнд, гьлие р'оже хале
Салим сәдре колхозер'а гот. Сәдър жи пәсне мьн да, гот: "Ә'фә-
рым Фәйзо, ә'фәрым!..

Жь шабуна лынге мьн ә'рд нәдьгьрт. We р'ожа звьстане мә
ми һәда гөра, әw һьндьк һинбу.

П ь р с

1. Пәз звьстана чьр'а сәрма накә?
2. Фәйзое пионер чь кыр?
3. Сәлиме шван у сәдре колхозе чьр'а пәсне ви дан?

Wəxta нвисаре наве ч'йа, бажара, гонда бь һ'эр-
фа мэзын дьнвсьн.

САЛА Т'ЭЗЭ

Сала т'эзэ, щан т'эзэ,
Бьмбарэкби пирозби,
Ч'ук у мэзын тэ шанэ
Бь эшқ бейи у һэр'и.

Дара мэрхе ма чекър:
Һ'эзар эмиш певакър,
Бо нишана э'длайе
Кəw дани сəре даре.

Дэ, һəвално, бьлизьн,
Wəт'əне хwэ əм шабьн,
Wəки да мə р'ожед wa,
Р'ожед хwəшиє у эшқа.

ГОНДИЕ ПЫЧУК

Щараке һ'әйаме звыстанәкә сар,
 Әз we сөр' у сәрме дәрк'әтм жь мешә.
 Мын нһер'и жь мешә бәр бь ч'йе,
 һәспәк һеди-һеди дара дык'ышинә те.
 Бь сапоге мәзын, бь к'өрке бь пырч',
 Бь ләпкед мәзын, бь хwә бõһõст—нив
 Көр'әки пыч'ук, чава хортәки сәрхwә,
 Гәмә дестда, пәшиәда дьльвийа.

— Хорто, р'ожа тә хөр. “Тõ бь р'йа хwә һәр'!..
 — Тõ зәф сәрти, чава дыбиньм.
 Дара жь к'õ тини? “Һ'ьлбәт жь мецә:
 Сәһ дыки, баве мын дыбьр'ә, әз жи дык'ышиньм..
 — Демәк õса, малә гранә?
 “Бәле һындьк нинә, лә жь мера
 Дõдõнә, йәк баве мын, е дьне әз..
 — Тә го õса, наве тә хөр? “Влас..
 Чәнд салии? “Шәш хьтмкьр'йә..
 У гәм һ'әжанд, дәнг да һәспе:
 “Дә бьмбарәк, у бь ләз р'е к'әт чу.

П ь р с

1. Ль ве дәре дәрһәдә чь wәхтида һатийә нвисаре?
2. Мала баве Влас чава әбура хwә дыкьр.

ХВӘ ТӘМЬЗ
ХВӘЙКӘ, WӘКИ
САГЛӘМБИ

Q C A Д О Х Т Р

Шагьрт бәрәв бун. Дохтр һатә һөндөр', слав да җана. Әwana
p'абун, слава җи вәгьртън.

Дохтр гот:

— Әз дьхвәзым дәрһәқа т'әмзайеда чәнд глйа вәр'а бежым.
Әҗи гот:

— Бәри р'азане у сба гәрәке бь сапоне дәсте хвә, сәрч'ә'ве
хвә, гөһ у стөе хвә бышон. Пәй хәбате у бәри хвәрьнхвәрьне жи
гәрәке мәрв дәсте хвә, сәрч'ә'ве хвә бышон.

Нәйнуке хвә гәрәке т'ьме жекън. Эвара, пәй хвәрьне у сба
бәри сәрч'ә'вшуштьне, драңе хвә бышон. Н'әфте шарәке һәр'ьна
н'амаме у к'ьнше бьни бьгөһезьн. Сәре хвә вә'дәда бышон.

Щмаә'те готийә, вәки "шуштьн—вәшуштьн р'әнг у р'уйә..."

П ь р с

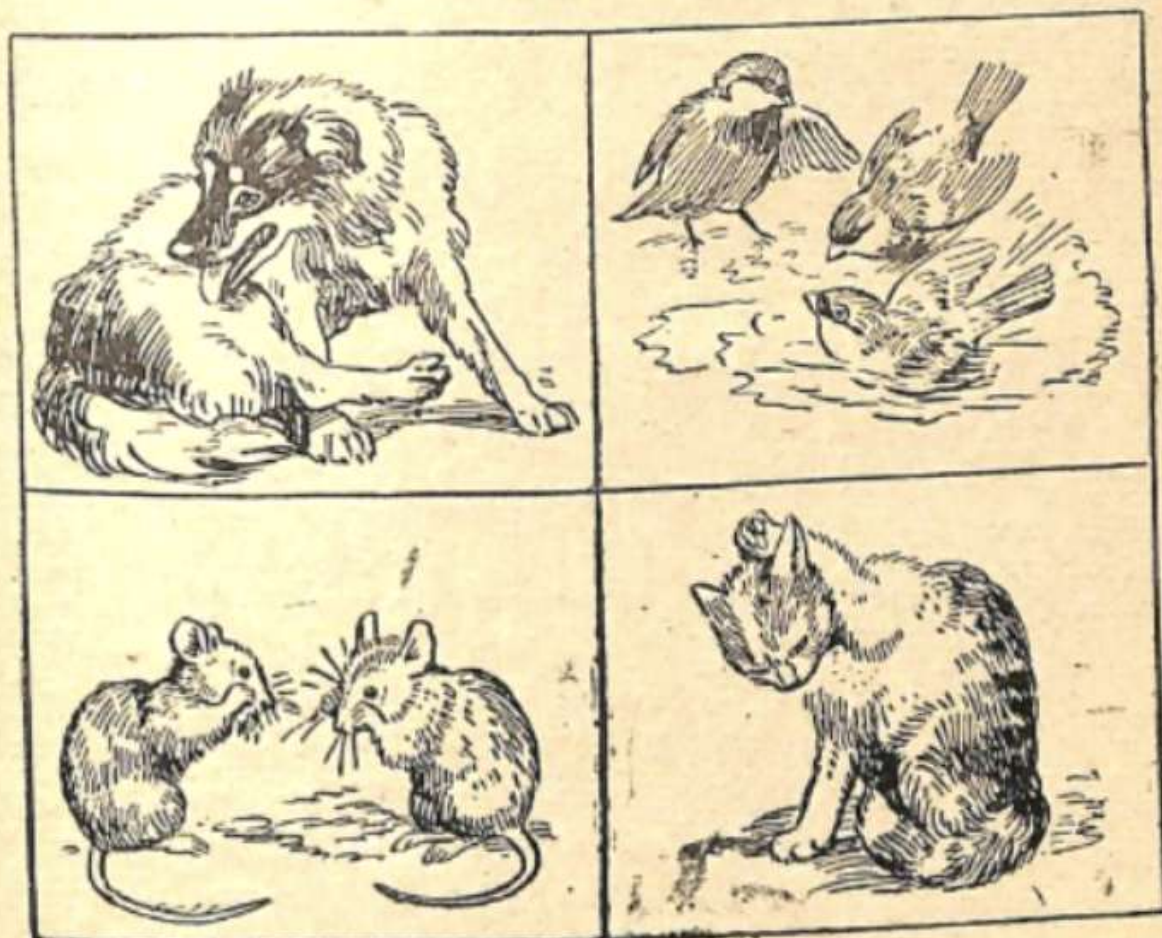
1. Дохтр дәрһәқа чьда гот?
2. Нун бона саг'ләмйа хвә қә чь дькьн?

САНИТАРЕ МӨ МӨКТӨБЕДА

Бежыи, һәр санитарәк чь дькә?

ЧАҢА ХҮӘ ДЫННЕРЪН

Бежыи, чька әв һ'әйван чаҗа хуә тәмьз дькын?

СИУДО К'ОМЭКДАР

Шагрт сакьнин, слава дэрсдар вэгртън у р'уныштын. Дэрс дэстебу. Дэрсдар дэрһэда саг'лэмийа дранада хэбэрда. Гава эвн шровэкьрына хвэ хлазкър, шагртар'а гот:

— Wэ фэ'м кър?

Шагрта шаб да:—Бэле!

Дэрсдар гот:—Wэки ѳсанэ, эзе пьрса бьдьмэ wэ, хун жи шабамън бьдын. Эт'ам, бежэ, чэнд дране мэрйа һэнэ у бона чьнэ?

— Сиудѳ дране мэрйа һэнэ: дран хвэръне һ'эл дькьн, ѳса дькьн, wэки хвэръна, кѳ дьхѳн, р'ьнд бе мѳһандьне.

— Р'астэ, Эт'вдал, тѳ бежэ, эмал чийэ?

— Дран бь қийатэки спи у брѳокова һатынэ ньхамтыне, wер'а дьбежън эмал. Эт гэлэки қэвинэ, ле wэхта бь драна фидѳда йане гуза дышкенън, дран дькарън бышкен, тэрк ле к'эвън, храб бьбьн, ѳса жи гава пѳй ава гэрм пер'а-пер'а ава сар вѳдъхѳн, йане жи т'эмьз хвѳйнакьн, ван чаха дран храб дьбьн.

— П'ак, р'уни! Суто, тѳ бежэ, чахе кѳ эмал тэрък ле дьк'эвэ чь дьқэwьмэ?

— Wэхта эмала драна тэрк ле дьк'эвэ, қѳлишток пешда тен. Микроб т'жи ван дѳра дьбьн у драна храб дькьн. Wэки wэхтеда нѳдънэ қѳнщкъръне, эw қѳлишток дькарън мѳзын бьбьн у драна қѳл бькьн.

— Р'астэ, р'уни! К'аwе, тѳ бежэ, гава кѳ дран храб дьбьн чь дьқэwьмэ?

— Гава кѳ дран храб дьбьн, р'эш дьбьн, дешън, пьду у сурѳт дьwэръмън. Бь дране храб мѳрѳв нькарэ нан, гошт р'ьнд быщу. Эт йѳк зраре дьдѳ мѳрйа.

— Зѳф р'ьнд, р'уни! Зер'е, тѳ бежэ, мѳрѳв дранед хвэ чава гѳрѳке хвѳйкьн?

— Драна гѳрѳке бь дѳрмане драна сба у эвара т'эмьз бькьн. Wэхта т'эмзкъръне чотке гѳрѳке жь алие р'асте бьбьн алие ч'ѳпе, жь алие ч'ѳпе бѳр бь е р'асте, жорда-жела, жѳла-жоре, wэки орт'а дранада тыштѳк нѳминѳ. Фьндѳда, гуза у тыштед һ'ышк гѳрѳке бь драна нѳшкенън, бь дѳрзйа драна нѳк'ольн. Сале шарѳке, йане дѳшара гѳрѳке дране хвэ нишани дохтре драна бькьн.

— Эт'фѳрѳм, р'уни! Wэки ѳсанэ, гѳли зар'а, гѳрѳке хун дранед хвэ р'ьнд хвѳй бькьн, wэки саг'лѳм бьн,—дэрсдар бь wи тѳһѳри глѳне хвэ хлазкър.

1. Драна гэрэке чава хвэйбькын, wэки храб нэбьн?
2. Хэбэред дохтр, эмал, микроб же бьнвисьн.

ТЕДЭРХЬСТОК

1. Эw чийэ:
Ода шушти-мушти
Бьр'э кал теда р'унышти?
2. Эw чийэ:
Вн али аш,
Wн али аш,
Орт'еда ч'ич'кэк
Qōмаш?
3. Эw чийэ:
Шкэфта h'афэри,
Г'жи нерне кэвэри?

ДЭРМАНЕ Ч'Э'ВА

(мжулйа щмаэ'те)

Щарэке ч'э'ве йэки эшийа. Гөнде wанда жи йэки блйан һэбу. Наве wи Лэwанд бу. Эw—марьве ч'э'ве wи дешйан, газн көр'е хwэ кьр у готе:

— Лаво, һэр'э мала апе хwэйи Лэwанд, бежэ, ч'э'ве баве мьн дешьн, чька чь ч'арэке ч'э'ве мьнр'а дыкэ. һэма ч'э'ве тэ ле бэ, чька эw бь хwэ чь дыкэ.

Гэдэ чу мала Лэwанд, готе:

— Апо, ч'э'ве баве мьн дешьн, баве мьн дьгот, бра ч'арэке ч'э'ве мьнр'а бькэ.

Гэдэ кō өса гот, Лэwанд дэсте хwэ да пыш хwэ у нава от'ахе-да чу у һат. Дэнг нэкьр. Öсa сәһ'этэк дәрбаз бу, дөдө у сьсе. Гэдэ леньһер'и эw дэнге хwэ накэ, хwэ жи дэрэнги дык'эвэ, вэгэр'ийа һатэ мале. Эw кō чу һөндөр', баве дэст хwэда пьрсн:

— Лаво, гди, қә чь гот, чь кър?

— Қә тышт жи нэгот.

— Ле һ'ълбәт?

Гәдә готә:

— Тә чава мьнр'а готьбу, мьн жи өсә шир'а гот. Әв р'абу, дәсте хвә да пыш хвә, нава от'ахеда чу у һат. Нә дәнг кър, нә һ'әс. Әз жи ә'шьзбум, вәгәр'йам һатъм.

Бавә гәдә к'әннйа, к'ефхвәш бу, гот:

— Көр'е мьн. Лаванд һәр тышт жи готийә.

— Чава?—гәдә ә'шебмайи бавә пьрсн.

— Чава?—бавә вәк'ланд,—гава тә дәрһақа ч'ә'ве мьн жер'а готийә, әви дәсте хвә дайә пыш хвә, чуйә у һатийә. Бь we йәке хвәстийә тә быдә сәрвәхткьрьне, вәки әз дәсте хвә т'ьме нәдъмә ч'ә'вед хвә, ч'ә'вед хвәда нәк'әвъм, мьзнәдъм, бь дәсте хвәйи нә-шушти, йане жи бь дәзмәле қлер т'әмьз нәкъм.

Ч'ә'ве хвә т'әмьз хвәйкә.

Дәсте қр'еж мәде.

Ч'Ә'В ЛЬ СӘР Т'ЛИИА

Свьке бре Кәко жь шәһәр һатбу. Свьк кор бу.

Көр'е щинаре вана, Шао гәләки дьхвәст бь е корр'а бьбә нас, **дьхвәст** бьзанбуйа, вәки чава дәрбаз дькьн.

Р'ожәке жи Шао чу мала халә Кәко. Дит, кō әве кор сәр т'әхтәки бь дәста нәхша дькә.

Шао пьрсн:

— Халә Кәко, һәвалә Свьк набинә, ле нәхша чава сәр т'әхтә дькә, әв жи нәхше бәдәв?

Халә Кәко гот:

— Әв чийә, жь һ'әр'не ләйстоке өсә чедькә, һ'әваса мәр'ва пер'а те. Хенжи we йәке жи, әв хвәндьне запә,

— Чава дьхунә, дьнвисә?

Кәко гот: —Свьк, ша к'т'еба хвә нишани Шао бькә.

Свьк к'әннйа у жь шкафе к'т'ебәк дәрхьст.

Шао леньһер'и, дит, кӧ ль сэр п'эр'е к'т'ебе гӧпък һэнэ.

Свѣк т'лиһа хвэ дани сэр ван гӧпъка у ѳса лэз хвэнд, вэки Шао э'щепмайи ма. Свѣк гот:

— Жь һинбунейэ, ч'э'вед мын набиньн, ле дэсте мын һэр тыш-ти дыкы, һини һэр тышти бунэ, ч'э'вед мын ль сэр т'лие мыньн.

Жь we р'оже шунда Шао һэрт'ым дычу щэм Свѣк. Эми жь ми ээ'ф һ'эз дыкър. Свѣк р'ынд дыстыра у саз дыхьст.

Эми Шаор'а дарһақа we мэк'т'эбеда шыровадыкър, ль к'едэре һини замбил у чоткэ чекърьне кърбун.

Паше, гава Шао дыһатэ һӧндӧр', е кор дыгот:

— Шао, тӧ һати?

— Тэ чава занбу эзым, нэ тӧ мын набини?

— Эз жь р'евачуне заньм!

— Эм йэк ээ'ф п'акэ,—Шао готе !

— Чава жи һабэ, дарэ днеда корбуне чэтынтьр тыштэк т'ӧнэ. Мқат, мқати ч'э'ве хвэ бын,—Свѣк готе у кэр'экэр' дэст бы шӧхӧле хвэ кър.

П ь р с

1. Бежын, Свѣк хэбата чава дыкър?

2. Һ'ӧкӧмэта совете бона кора мэк'т'эб у дэзгәхане чава вэкърьнэ?

ТЕДӘРХЬСТОК

Дык'экэ, дык'ванэкэ.

Чар минэ, бәранэкэ—

Эм чийэ?

СУВОРОВ

Сәрәке әскәре урьсайи мәзын Алек'сандр Василевич Суворов вәхте пь'укбуна хвада жь алие саг'ләмйа хвэ гәләки жарн съст бу. Ле чьмки дыхвәст быба әскәр, һәма пь'уктйа хвада дэст бы физкултурае кър. Вәхта калбунеда жи диса т'әрка физкултурае нә-льда.

Әскәрәки Суворов дәрһәқа җида җа дьгот:

“Ғава кә сафи дыбу, Суворов дәст бь физкултурае дькьр
у аг'риета хвә бь ава сар мьздыда...”

Суворов жь әскәре урьс т'амзайи, саг'ләми, сәрхвәбун, мерха-
си, мәрдани дьхвәст.

Пьрс у пешданин

1. Һун жь ве мқале чь һинбун?
2. Бежьн, һун чава физкултурае дькьн?
3. Бь хәбаред әскәр, мерхаси, мәрдани щөмла бь һәв биньн у
сьнвисьн.

МӘСЭЛОК

Льнге гәр'е —

Һае бьн бәр'е.

ОРДИНА СОВЕТЕ

ӘСКӘРЕ СОВЕТЕ

Әскәре совете әскәре зорә,
Дь т'ә'бие хвәда т'ьме һазьрә,
Ль сәр синоре мә һарт'ым һ'ышйарә,
Бар джмьне вәт'ини сура полайә.

Әскәре совете гәләк мерхасә,
Qәрәwле ә'длайа дие-аләмә,
Чьqаси бежи, әм же һ'ыз дькьн,
Жер'а сәлама алави дышиньн.

Пьрс у пешданин

1. К'и синоре Wәт'әне мә хвәйдькьн?
2. Бь хәбәрәд синорхвәйкьр, фр'ьндәчи, танкист, гәмичи щом-ла бьнвисьн.

Ч А П А Е В

Шарәке Чапаев бь автомобиле чу р'еч'гар'е.
Әw незики гөндәки бу. Гот: "Чава дьхwенә, мәрьве мә ль
ведәренә...",—әw фкьри у кьрә сар шофер, wәки бь автое һәр'ьнә
гөнд.

Ишкева е спи т'жи к'уче бун. Гава кō
Чапаев наскърн, аwana һ'щуми сәр ав-
тое кърн.

Е спи дькърнэ qar'э-qar', дьготын:
— Жь дэсте мэ хлазнаби!

Чапаев кьрэ сәр шофер, ч'ывана бьдэ
автое у бь пулемйоте сәр аскәре спида
агьр р'эшанд.

Шофер авто дора гōнд дьзвьр'анд,
ле Чапаев бь гōлле пулемйоте щәндәке е
спи әрде р'адьхьст. Е спи хwә бндакьрн,
шунда р'эвин.

Пьрс у пешданин

1. Чапаев чава к'эт нава джмьн?
2. Чапаев бь сайа чь жь қәзиае хлаз бу?
3. Бежьн, Чапаев чава һ'щума джмьн шунда да?

АЭРОПЛАНЕД МӘ

(һа шмаә'те)

Аэропланед мә п'әр' зивиньн,
Е теда бь хwә кōр'иньн,
Аэроплана ль һәве дьгәр'иньн,
Р'ож бь р'ож бльнд дьфр'иньн.

Аэропланед мә п'әр' зөр'иньн,
Е теда бь хwә қизиньн,
Аэроплана ль һәве дьгәр'иньн,
Р'ож бь р'ож бльнд дьфр'иньн.

Аэропланед мә п'әр' поланә,
Қиз у кōр'е теда тō дьбей тәйре һәванә.
Аэроплана дьчәрхиньн бәр бь ә'wранә,
Синоре мә хай дькьн шәв у р'ожкана.

QƏWMАНДЫН ЛЬ СƏР П'ЬРЕ

Шарəке бəрбанга сбе сйаред Шчорс данə пəй əскəред спи. Шчорс бəре вана да бəр б' ч'əмəки. Е спи дəрбази ви бəри ч'əм бун у п'əра шəв'ьтандьн.

Шчорс г'ништə ч'əм, дина хвə дае; вəки п'əра д'шəвтə. Шчорс шуре хвə к'шанд у ж'ь əскəре хвəр'а гот:

— Пешда, б'г'нижнə джмьн!

Əскəре сор сəк'ьни у ф'к'ьрин: “Дьбə п'əра н'ьлшə,,?”

Ви бəри ч'əм е спи к'əнийан.

Шчорс нəсп қамчи к'ьр у к'ьрə гəзи:

— Е трсонəк бра б'ьмин'ьн, е ə'гит б'ьд'ьн пəй м'ьн, пешда!...

У нəспе Шчорс сəр п'ьрер'а фрқас к'ьр, дəрбаз бу.

— Ур'а!—əскəре ви к'ьр'ьнə гəзи, данə пəй қəмандаре хвəйи бəхоф.

Г'ништ'ьнə джмьн: ж'ь нəрчар ал'я дора вана г'ьрт'ьн у алт'к'ьр'ьн.

П ь р с

1. Шчорс чəвə п'əра аг'ьрпек'əтир'а дəрбаз бу?

2. Шчорс ч'ьр'а гот: “Е трсонəк бра б'ьмин'ьн, е ə'гит б'ьд'ьнə пəй м'ьн,,?”

3. Дəрнəқə мерхасед мəдə һун қə ч'ь сəрнəтийə зан'ьн?

Б О Н А W Ə T' Ə Н

Зв'ьстанəкə сар бу.

Дəрəщəкə əскəре совете нава мешəдə джм'ьн к'ьрбун н'əсаре. Джм'ьн д'ьхвəст б'ьр'əвə. Бəрфа т'əзə к'əтбу, нəр р'є дабу б'ьндəк'ьр'ьнə.

Джм'ьна Спиридонове колхозвани кал г'ьрт'ьн.

Əвəнə т'ьрс ле ф'ьр'анд'ьн у гот'ьн:—Əм нəр'ьн, р'є нишани мəдə.

—Кале ф'к'ьри: “Əзе б'ьм'ьр'ьм, ле али джм'ьне wəт'ин нəк'ьм,,.”

Паше шəв əвəнə б'ь р'єкə днер'а б'ьр. Сбə сафи бу. Əскəре джм'ьн к'əтбунə нава мешəки нəнас.

Кале гот:—Р'əсти беж'ьм, м'ьн жи р'є бирк'ьр'ьə.

Фəшиста нета кале фə'мк'ьр: л'ь мешəдə əw гəллəк'ьр'ьн.

П ь р с

1. Эw йэк чьчах қәwмийә?
2. Кале әскәре джмын к'ода бър?
3. Джмына кале чър'а гөлләкьрын?

КӨР'ЬКЕ БЕТЬРС

Пешданин

Бь ве плана жерын қсә бькьн:

1. Эва қәwмандьна чьчах буйә?
2. Чь р'озгарә?
3. Эw мәрвед бь сильн' к'инә чьр'а к'ьнщед спи хwә кьрьнә?
4. Эw көр'ьк к'ийә, чьр'а әскәре совете ләз дехә, эw қөманда-
фар'а чь дьбежә?

Бь сәривисара "Көр'ьке бетьрс., бәрхwәнвисарәке бьивисьн.

Р'ожәкә Зойае дйа хwәр'а гот:
— Дае, эзе нәр'мә ә'нийа шәр', т'ә-
ви партизана бьбьм.

Де р'әнг авит у бь гьри гот:

— Зойа, тō қизәкә хшими, шаһли,
нъзани шәр' бьки, чәтьнә...

Ле Зойае дйа хwә ани сәр р'е. Р'ож-
тәра дьне Зойа ль бәр қомандар һазьр
сәкьни.

Әви Зойае нһер'и у пьрси:

— Тō натьрси?

Зойае шаба ви кьн да:—На хер!

Ве щаре қомандар нәрм пьрси:

— Ле wәки герман тә бьгьри?

— Әз заньм, we бьчәрчьриньн, бьзериньн, we бькōжьн, ле эз
хайнтийа партизана накьм. Әз хайнтийа wәт'әне хwә накьм.

Қомандар наве we навнишеда нвиси.

Зойа һатә мале, файкәки гәрм хwә кьр, сәрп'е звьстане, ләпк
һьлдан. Паше һур у муре р'евитие һазр кьр у чу бәр бь т'әхте
нвисаре. Әве Шур'а мәлулә сәкьнир'а гот:

— Ван к'т'еба р'ьнд хwәйкә, we кер бен. Паше хатре хwә
жь Шур'ае, жь дйа хwә хwәст, чунә р'уе һәв у чу.

Мәһәке шунда дйа we нәмәк стәнд. Зойае дьнвиси:

“Дайка мьнә дәләл, чава дәрбаз дьки, хō нәхwәш нини?”

Дае, мәфкьрә, эзе бем, ле эзе бем чава жьнхас!

Зойа тә...

Шәвәр'әш бу, мәрвәк п'ап'ахәк сери, к'өркәки кьни ле, һәган
бәр пыштеда һат незики мальке бу. Паше чонгвада, бōтōлке бен-
зине вала кьр, пич'кә жь щева хwә дәрхьст у һазр бу, wәки
агьр бәрде. Ньшкева жь пь'лва әw гьртьн. Нәган к'әтә ә'рде.
Qәрәwл кьрә фиштин.

Әw бьрьн щәм офисер. Тәне ве дәрә, бәр р'онайа ч'ьре һатә

а'йанкърне, вәки әв қизька партизанә ә'йанә, йа кӧ дабу т'әқан-
дыне ә'мбар у һасләтәд шәбърханед джмьн—әв бь хвәйә.

Жь Зойае дьпърсин: —“На„, “һьзаньм„, “мьн һәдитйә„, “һа-
бежьн„,—әве шаба джмьн дьда.

3

Сбәтьре әскәре фашиста ль к'еләка гӧнд дара дардакърне
һазркърн. Бь зор гӧндиед урьс анибун дәште, вәки бьбиньн, чь-
ка we партизане чава дардадькьн.

Аһа Зойа һатә ханекърне орт'а әскәред сийарида. Әвә спич'о-
ләки бу, ле сәре хвә бльнд гьртьбу у к'ӧбар дьчу.

Зойа ль бәр дара дардакърне данә сәкһандьне. Щмаә'те ле-
дыһер'и. Әве е кал у жьнед бәрәвбуир'а гот:

— Һун чьма бәр хвә дьк'эвьн? Ордийа совете we зутьре бе.

Щәлат хәләф авитьнә стӧе Зойае. Жьна бәре хвә гӧһаст. Ка-
ла кәр'әкәр' ледыһер'и. Гәләк дьприйан.

Әве аищах хәбәре хвә лашьн готьн:

— Дә бь хатьре вә... Е мә we бен.

Жь we р'оже мәнәке шунда дайике бьһист, вәки һаве мерха-
сие данә Зойае-пер'а жи Стәйрка сор у ордена Ленин.

Пьрс у пешданин

1. Зойа к'ибу?

2. Вәхта шер' к'ӧда чү?

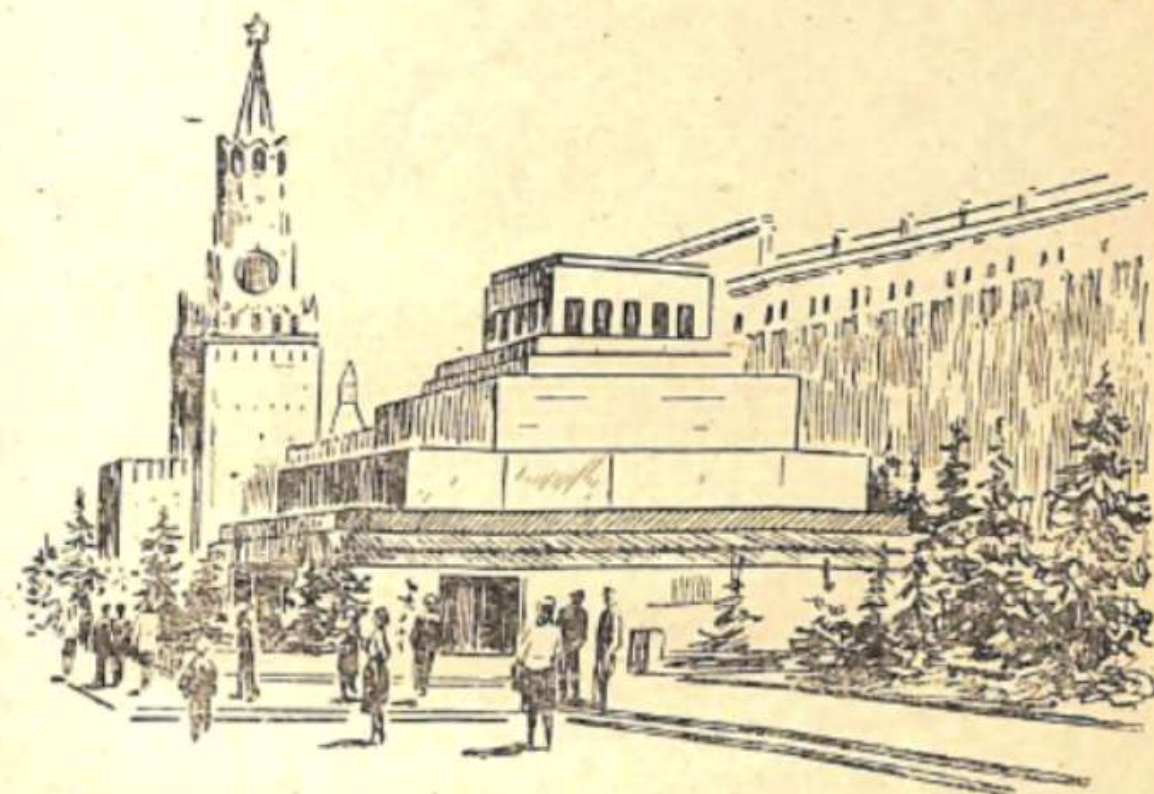
3. Әве һава к'ома партизанада чь кьр?

4. Һ'ӧкӧмәта совете чь һав да Зойае?

5. Мқале п'арәвәкьн сәр дәрәща у бона һәр дәрәшәке сәр-
һвисарәке лекьн.

БАЖАР У ГӨНД

МОСКВАЕР'А

(кәрик)

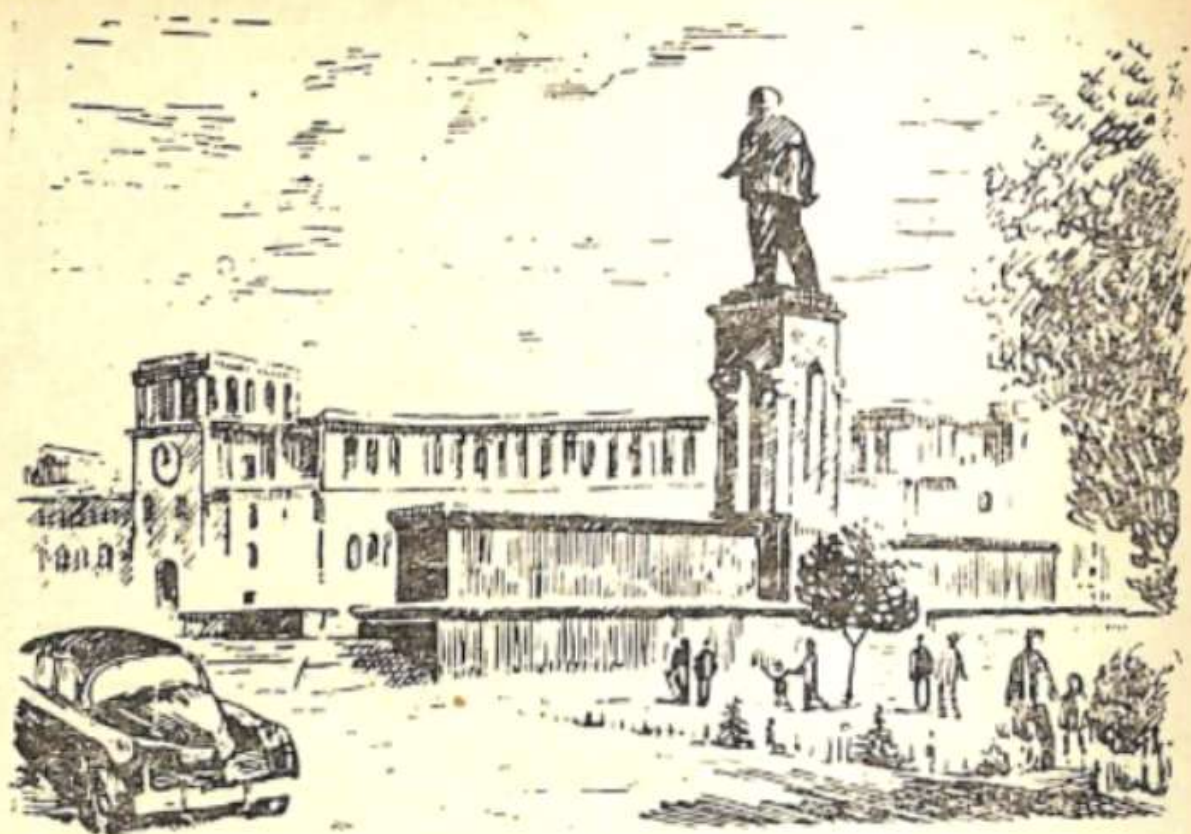
Салам, Москва ә'низ,
Гөмана дьле мә,
Р'онайа ч'ә'ве мә,
Нәфәса бар мә.

Тө канийа ә'мре мә.
Мәрк'әза нета мә,

Стәйрка ә'змане мә,
Бажаре братие,
К'өбарйа Wәт'әне мә.

Тө р'ьк'ьне р'онкайа өлма,
Хwәстьна мьн әwә, кō
һәрт'ьм бьсәк'ьни тō,
һ'әзар-һ'әзар qör'на,
Шәwqе, р'онае бьди—
Wәт'әне мәр'а.

kurdlib.org

Е Р Е В А Н

1.

Ереван п'айт'эхте Эрмэнистанейэ. Нава бажерр'а ч'амед
Һраздане у Гетар'е дык'ышын.

Ереван чарнькале хвэва бь р'эза, баг'а у бь меше т'эзэ ч'ь-
кандива һатийэ хэмландьне. Жь Ереване ч'йаед Арарате у Әләгэ-
зе тенэ ханекьрыне.

Бажареда гэлэк к'учед бэдәш у щие сәйранге һәнэ. К'учед
сәрэкз: проспекта Ленин, йа Һоктемберйане, Барекамут'йуне у ед
дын. Трамвай, автобус, тролейбус к'учед сәрәр'а дычын у тен.
Алие п'эр'е бажери щәнубе—стансийа машинойэ. Машина һәрр'о
р'ешийа бәр бь Ленинане, Кировакане, Т'билисие, Бак'уе, Моск-
вае дыбьн у тиньн.

2.

Ль мәрк'эза бажаре Ереванеда майдана Ленинэ у майдана
сәр наве Шаһумйанэ. Ль майдана Ленин һәйк'әле Ленин һатийэ
данине.

Шие сайранге бажерн-баг'че комсомола, баг'че зар'а бь на-
ве Киров, баг'че сар наве Бистушаш комунара, баг'че сар наве
Комитас, баг'е һ'айванэтзанине, баг'е һешнайзанине, р'ейа ма-
шина зар'а. Ль һәр п'арәкә бажареда авайед т'әзә тенә чекьрне.

Ль Ереване гәләк мәк'т'әб, институт, баг'че зар'а, т'атрон у
кино һәнә.

Ль Ереване гәләк завод у фабрикә һәнә.

Пьрс у пешданин

1. Бежыи дәрһәқа к'учә, майдан у сәйранге бажаре Ереване-
да.
2. Иди чь бажара заньн?

Wəxta şömlä pьrse- pəy wər'a nişana pьrse
(?) dätinьn: şömlə ösa bь şur'e pьrskьrне tənə
xwəndьne.

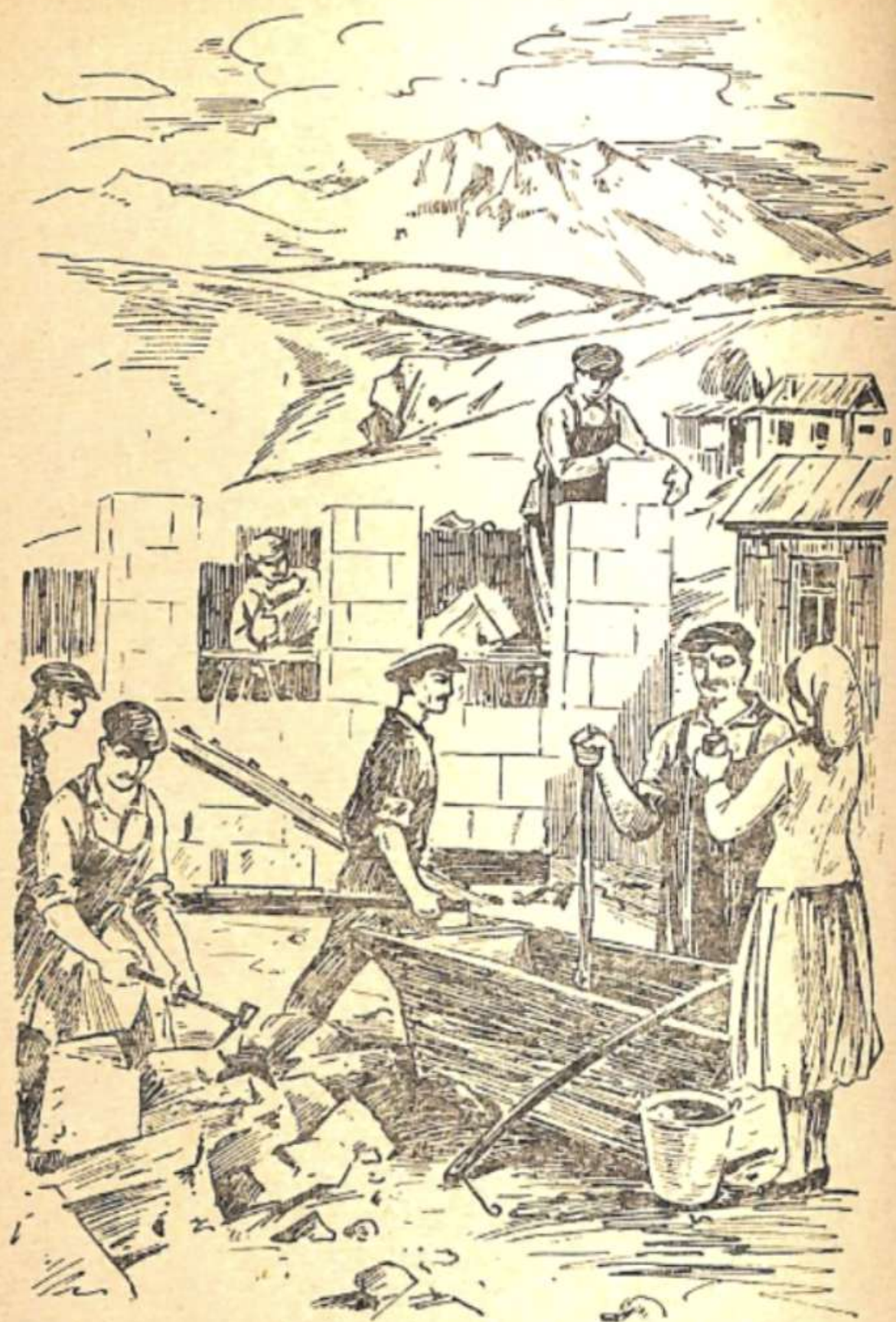
Мәсәлә: Мәһ'муд, тō һати?

Т'БИЛИСИ

Тō иро быи тә'ва зер'ин,
Тō шаһьли, зори, қәват,
Феза тәда Фуникулйор,
Дьч'урьсә к'әск у сор,
Мина кәвьре лал у дөр'
Шәмал дайә дәр у һөндөр',
Ч'әме К'өр'е хөшә—хөшә,
Дьле хвәр'а әв дьк'шә,
Бае һеньк ль тә ф'адьбә,
У бәнде тә пе щан дьбә.
Бь сәрбәсти синге тәда
Гөрщ, урьс, әрмәни, к'өрда
Мьл данә һәв мина бра,
У чедькьн к'очкусәра.

Пешданин

Навед бажаре кō һун заньн—бежыи у быивисьн.

Пешданин

Сэрэщәма шк'ъл бежън.
Сэрһатике бь наве "Чекърчи," бьвисьн.

Н' Э Д А Д

Эм н'эдадын, чакуча һылдыдынэ жор,
 Бь бае хуэ ледьхын н'эсне сор,
 Ледьхын н'эсын, эм пэ'н дыкын.
 Дэрбдарие ль хуэ һэз дыкын.

Эм н'эдадын, н'эдад,
 Хуэ қәватын, дэнгбеж:
 Сэба әмре т'эзә
 Эм худане дьр'ежын.

Пьрс у пешданин

1. Н'эдаде колхоза уә һэйә?
2. Бона колхозе һащәте чауа че дыкә?
3. Чәнд шөмле пьрсе бежын.

ХӘБАТЧИЕД ШӘВЕ

1.

Дьба тари: р'онайн йәк пәй йәкер'а ведьсын. К'учә вала дь-
 бын. Те стәфр'андьне гьрмәгьрма трамвайа пашьн.

Бажаре ә'дьли р'азайә.

Ле дәқәке быфькьрын: шәв гәло гышк дыкарын р'азен? Н'ьл-
 бат на. Мәрьве бса һәнә, уәки нькарын р'азен. Хәбата уана шәв
 те кьрыне.

Эм быһер'ын чька әуана к'инә.

2.

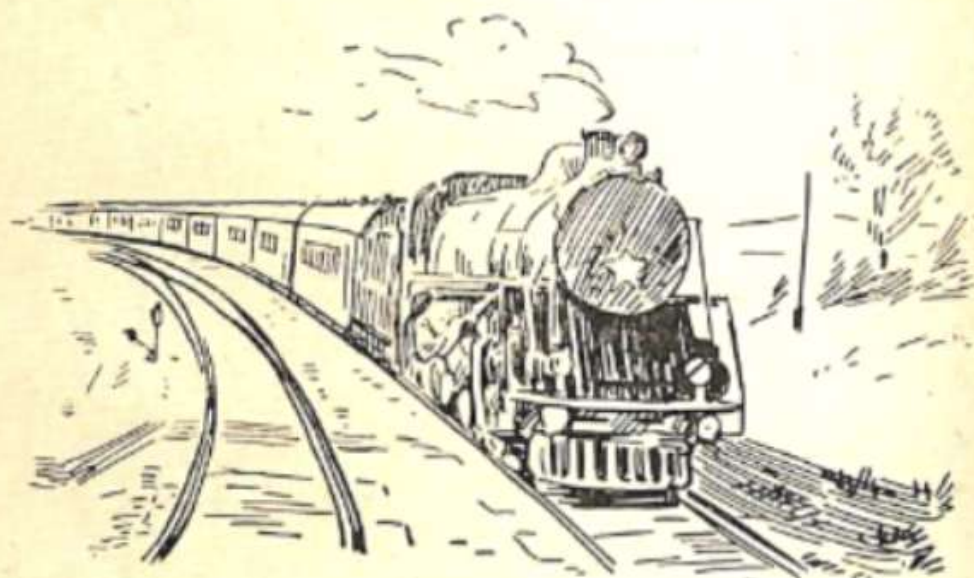
Электростанси

Электростанси шэв дьхэбытэ: чьчах жи һун бьхвэзын, һун дькарын р'онайа хвэ вехьн. Ль стансие р'аназен, станси шэв у р'ож р'онае дьдэ бьнэлийа.

3.

Станси

Машиинэ шэв р'ек'эт: станси вала бу, ле машиинэ бэр бь стан-
сие дьне чу. Р'еви р'эһ'эт р'азанэ, ле машинист, сэрвере стансие
у нобэдар р'анэзанэ.

4.

Агьрвес

П'эрэки бажарда нава һәвәда алава агьр хане дькэ.
Нобэдар дькэ гази:—Шәват!

Чәнд дэҟә дәрбаз нәбуйи, шәватвес бь автоа дьчьи бэр бь
мала агьрпек'әти, вәки бь ду у алаве һатбу гьртые...

Жь нава мэхөлҟәт дькьнэ гази:

— Мәрв һөндөр'да манә!

Ль р'эх дери те ханекьрыне сәрусиче шәватвесе тәнигьрти: әв
ль сәр дәсте хвэ зар'окэ һ'ышк'әти дәртинэ дәрва.

Телеграфханә

Телеграфханә шәв у р'ож дьхәбытә: хәбәра жь бажарәки бажарәки дьне дьбә у тинә.

Нава сәһ'әтәке—дәда—щарна нава чәнд дәда әм дьбһен, чька щие жь мә гәләки дур чь дьрәммә.

Телеграфханә һәргә шәв нәхәбытйа, хәбәре дәрәнгк'әти ида чь ләзым бун?

Фьр'нә

Шәв дәрбаз дьбә, п'алә фьр'на нан—т'әзә хәбата хвә хлаз кьрын, дәрк'әтын. Әwana т'әмамйа гәве нан дьпә'тын, wәки сбе нане т'әзә бона щмаә'те һәбә.

Нәшърханеда

Нәшърханеда жи р'аназен. П'алә газета нәшър дькын, wәки сбе зу быһиньн щмаә'те.

Пьрс у пешданин

1. Шэв ль электростанси-неда, станси-неда, т'елеграфханеда, фьр'-неда, нэшрханеда чь дькьн?
2. We чь бьрэмийа, хэрге шэв нэхэбтйана?
3. Ида к'ижан идарада шэв р'аназен?
4. Хэбэред электростанси, нэшрханэ сэр банга п'арэвэкьн.

ГОНД У БАЖАРЕД МЭ

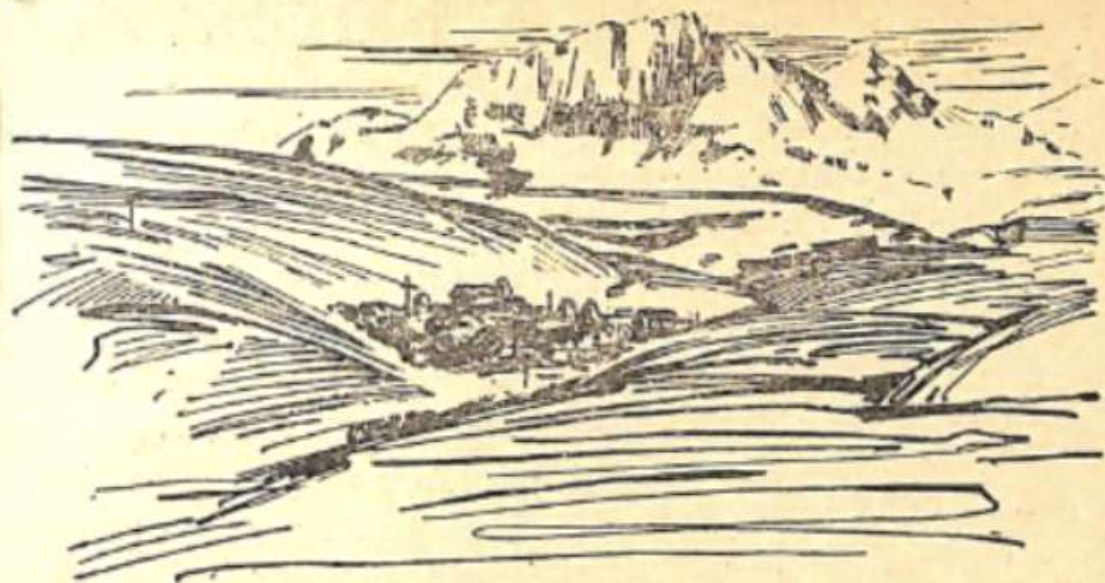
Дэ чекьн, хэвално, чекьн,
Бь чакуча эм хэвр'а чекьн,
На чекьн, хэвално, чекьн,
Гонда эм хэвр'а шенкьн.

Кэвра ль ду хэв шмшаткьн,
Бажара эм хэвр'а шенкьн,
Дэ шенкьн, хэвално, чекьн,
Комунизме бь хэвр'а чекьн.

Хэй чекьн, хэвално чекьн!
Щан, wалет хwэш у бэдэwкьн,
Хэр дэра баг' у баг'чэкьн,
Wэт'эне хwэ хэрт'ым зоркьн.

Пешданин

1. Навед чэнд гонд у бажара бьнвисьн.

Л Ъ Э Л Э Г Э З Е

Р'ожәке аз у һавале хwә, Немруте шк'ялк'еш, бь хзмәтәке бәр бь Элэгәзе р'ек'әтын. Мә Ереван нава мьжа спи һишт, әм дәшта Араратер'а дәрбаз бун, йа кō бьн сйа баг' у баг'чада к'әт'бу хә-ва ширьн. Әм п'ьра Азтаракейә т'әзәр'а дәрбаз бун, жь Муг'ание, Парпие, жь ч'вана р'йа Апаране асфалткьрир'а дәрбаз бун.

Әм иди ль п'еша Элэгәзе бун. һавале мьн һеди дәсте хwә мьнр'а һ'әжанд. әм жь автомобиле пәйа бун, р'е дәрк'әтын у т'опьква һьлк'ьшйан. Дора мә һәла һе һәр тышт нава мьжа сведа бу.

Ньшкева, алие р'оһьлате, жь пыш ч'йае һанк'аване, р'о дәр-к'әт у дора мә гōл у гиһа, кәвьр у кōч'ьк бьр'ьдин, р'оаваеда Вардаблур ньт'ри, ле Элэгәзе бәжибал у хәмла хwә ноли букәкә бәр п'әрде нишани мә да.

Мьн дина хwә дьда we бәд'әватийа т'әбийәте һ'к'йати у һәй пәй һәвалә хwә дьчум, с кō бәләд бу, һәр кәвьр у кōч'ькәки Элэгәзе нас дькьр. We вәхте ньшкева р'астәкә ч'йайә бәдәw пе-шйа мә вәбу, wәдәре авайе дōқатә сәқатейә жь туфейә бь бане агур' һәбун.

— Әва гōнде к'ōрданә, Элэгәзә,—һавале мьн гот.

Р'сти бежым, мьн ч'ә'ве хwә бавәр нәдкьр, wәки ль п'ала Элэгәза һ'к'йати әзе һақа тышт бьбиньм. К'ане к'ōнә әw коһод к'очәре сәре ч'йайә к'әсиб у к'әлбод шванайә гōрех?

Швәр'йа харомарор'а әм дадьк'әт'нә жере. Нава гōндла әм р'асти автоа тен, әва гōнда ә'йни шәһәрә, шәһәрәки т'ам.

Р'астә, т'әзә р'о дәрк'әт, тә'ве дае, ле гондие Әлэгәзе ль сәр
п'йа бун. Йәко-йәко дәрә дк'анед хөрәк у әшийа вәдьбун. Бәр дә-
ре дәрманхане сандоқед дәрмане т'әзә жь автомашине вала дыкь-
рын, ле се автомашинә, кә бәр дәрә заводе сәкьни бун, һазьр дь-
бун вәки һәр'ьнә Ереване. Әлэгәзеда мәр'ьв дьләзиньн, бь хәйсәте
мәр'ьве ч'йа, бльнд хәбәр дьдын у дәнгед ван нава һәва сведа
дыкьнә зынгин. Хенжь соқақа сәрәкә, р'еед быч'ук у мәзын бь һеш-
найе серәк хәмлинә. Жоре—ә'змане шин, жере—авайед сор у спи
у қизед к'өрда, е кә хвә бь шә'р у шәмақи хәмьландьнә.

Әм бәр дәрә п'оште сәкьнинә у хвәр'а дьфькьрын, к'ане к'ода
һәр'ьн, чәнд шаһьл тенә дора мә, минани змане де змане әрмәни
заньн у хәбәрдьдын. Бь ванар'а т'әвайи әм нава гонд гәр'йан.
Һәвалә мьн, кә мот'әще пейзажейә, һәрчар алиә хвә дьнһер'и,
қә т'ер нәдьбу.

Дохтрхана һ'әйванәт, ноли брщәкә бәләк, әв ә'щебмайи дьһишт,
авайе нәхвәшхане, мэк'т'әба шәвмайине, мэк'т'әба п'ешәкзание-
йә чилқарқаш һ'өб у әшқ дыкьрын дьле һәвалә мьн, әв һ'әйр у
һ'ьжмәк'ар дьһиштьн. Әв авайед р'әнгин хут ль we дәрә һатьнә
авакьрыне, к'идәрә бәрә коне к'очәра дьһатьнә вәгьртьне. Кон...
На хер, т'ө кон ль вьр т'өнәнә. Һәр дәра авайе йәкқате, дөқате у
сеқатенә. Әлэгәза р'адиофикасиакьрида бь дәнге зизи ширьн р'а-
дио дьстьре.

Пьрс у пешданин

1. Хөдане ве нвисаре у һәвалә вии шк'ьлк'еш к'ода дьчуи?
2. Дәрһәқа гонде хвәда гликьн.
3. Навә бажарәки у дө гонда бежьн, сәр һ'име вана чәнд
щөмла бьнвисьн. Бә'са хәбәрә—Гонде Әлэгәзе незики Ереванейә.

ГОНДЕ МӘР'А

Тө гөлвәдә дәлалә,
Жь дәст қәватә зор.
Нә е бәрәи гондо,
Бь бан вәбуи жор.
Әв нини, тө әв нини,
К'әвшәне тә гөлдаи

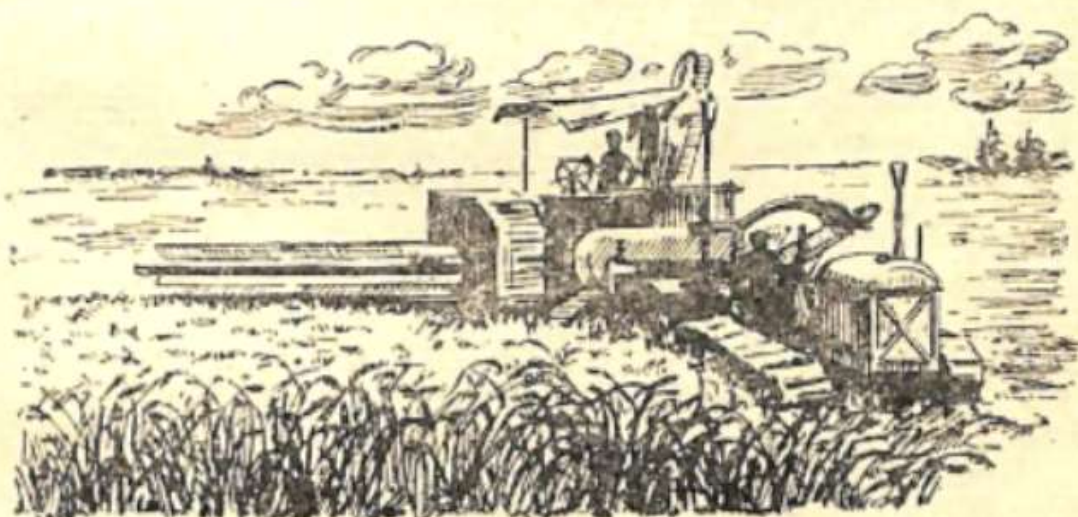
Трактор нака дьдужэ,
 У шэwqa тэ'ве бь шайи
 Сэр тэда дьр'ьжэ.
 Чынгьр'е тэи һэвда
 Әw бунэ дэшт, чиман,
 Комсомол we нав р'эзада
 Дьхэбытын бь гоман.
 Нһа wэхта дьнһер'ьм
 Ль к'эwшэне тэи һ'эwас—
 һьм шамэ, һьми т'ерьм
 Жь колхоза тэйэ хас.

Пешданин

Хэбәрэд трактор, комсомол, колхоз же бынвисьн у п'арэвэкьн сэр банга.

КОМБАЙН

Совхозада у колхозада бь комбайна нан бэрэв дькьн. Комбайн машинэка өсанэ, wэки һьн дьчьнэ, һьн дьк'отэ. Баскед комбайне смьла незикн к'ера дреж дька, к'ер дьбьр'э, смьле бьр'и машинэ бэрэв дька у дька э'мбара к'отане. Н'эб тенэ башдэкр'не, дьк'эвьнэ э'мбарэка дьне, ле кае даве дэрва. Гава кэ э'мбар

т'жи дьбэ, комбайн дьсэкьнэ: авто незик дьбэ, дэре э'мбаре вэдь-бэ у ганьм зу-зу те, т'жи автомобиле дьбэ. Чахе кэ э'мбар вала дьбэ, комбайн дэст бь хэбата хwэ дька.

Комбайн к'арэкэ мэзын дьдэ, мэрыв һындьк сэр дьхэбьтэн, лэ
эw шохолэки мэзын дькэ.

Пьрс у пешданин

1. Ида чь машине малһэбуна гөндитие һэнэ?
2. Наве wана бежын: гликын, чька эw чь хэбате дькың.

Wэхта нвисаре нав у фэ'милед мэрыва бь һ'эрфа
мэзын дьнвисын.

Мәсәлә: Аһ'мәде Хани, Зозана Ибои.

Ч'ЕЛӘКА БӘШ

Wәки жь Зозана ч'еләкдошә колхозван пьрс бькьрана: "Ч'е-
ләка Бәш р'оже чьқас шир дьдэ,, we быгота: "Се ведро шир,,.

Р'ожәке Зозан нәхwәш к'әт. Хәзала қиза we чу ч'еләка бьдо-
шә. Гава срийа ч'еләка Бәш һат, әwe нола һәргав се ведро шир нә-
да. Дәрһәқа we йәкеда қизьке дйа хwәр'а гот. Де бәрдьле weда
һат, готе:

— Тыштәки накә, нас накә, сбе к'ьнщед мын хwәкә, бәлки
бина к'ьнща һьлдэ у шире хwә т'әмам бьдэ.

Қизьке бса жи кьр, ле ч'еләке диса шир кем да.

Wәхте дотьне нан дане, хwe дане. Башқә мқати ле кьрын, ле
диса нәбу. Һнәка дьгот:

— Qe Хәзал ньзанә бьдошә.

Ле Зозане занбу, wәки қизька we ч'еләкдошәкә башә. Бә-
ше жи эw чәнд сал бу, кә се ведро шир зедәтьр дьда. Әwe га-
ләки да ақьле хwә у нышкева дәсте хwә да бәр ә'нийа хwә, қизе-
р'а гот:

— Лаво, wәхта дотьне қә бь форма к'лама дьбежи—ч'еле-
ч'еле, һо, һо?

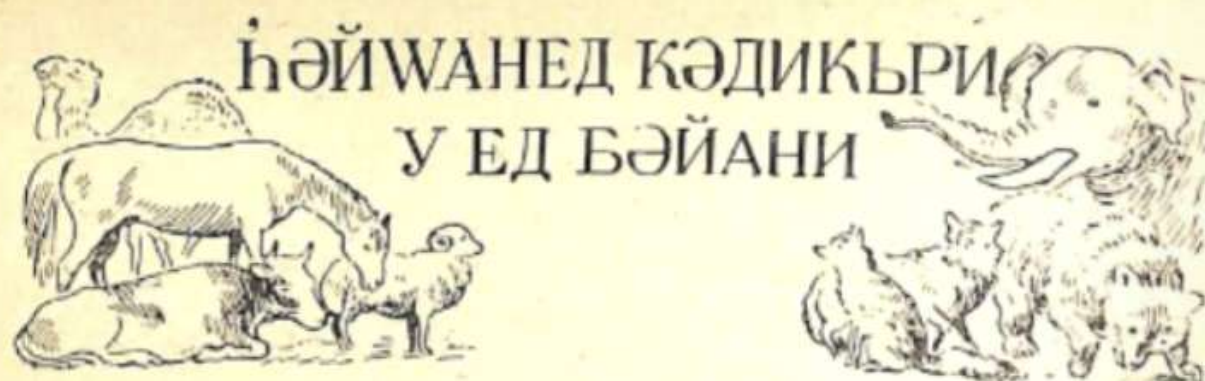
— На, —қизьке готе.

Де готе:—Әз wi тәһәри дьдо'льм, тә жи һәла иро бьщер'би-
нә, форма к'лама wан хәбәра бежә.

Эваре, вәхта ч'еләк дотыне, қизьке готына дйа хвә кър, не-
ди стра, гот:
— Ч'еле, ч'еле һо, һо, һо...
Wi чахи ч'еләке се ведра зедәтьр шир да.

Пърс у пешданин

1. Ч'еләке чър'а шире хвә кем кър?
2. Паше чава бу, вәки әве шире хвә зедә кър?
3. Навед ч'еләка бьивисьн.

ШӘНГЛО У МӘНГЛО

(ч'ир'ока щмаә'те)

Ҡәхтәке бзынәк жь кәрие пез т'әк дьбә, дьчә ч'ие. Бьне знара-
ки дьк'олә. Щне хуә че дькә. Бзын уе дәре жи дьзе. Се кара
тинә. Наве йәки датинә Шәнгло, наве йәки- Мәнгло, наве е дьне-
Қалич'әнгло.

Чахе карьк гврьк дьбьн, мака вана дьбежә:—К'әнге мьн гот:

Шәнгло, Мәнгло,
Қалич'әнгло,
Әз чумә зозана,
Шир к'әтә гаһана,
Ҡәрьнә дә'на,
Дәри вәкьн:
Һун наше Ҡәрьн.
Дәри вәкьн.

Чэнд р'ож ѳса дэрбаз дьбьн.

Р'ожэке гѳр дэнге бзыне сѳн дькѳ. Хвѳ ле дьтѳлине. Сбѳ-
тыре вѳхта бзын диса дьчѳ зозана, гѳр бѳри нѳтына we те ль бар
дери дьсѳкьнѳ у дьбежѳ:

Шѳнгло, Мѳнгло,
Қалич'ѳнгло,
Ѳз чумѳ зозана,
Шир к'ѳтѳ гаһана,
Вѳрьнѳ дѳ'на,
Дѳри вѳкьн.

Шѳнгло дьбежѳ:—Мѳнгло, Қалич'ѳнгло, дери вѳнѳкьн, дѳа мѳ
нинѳ, вѳхте дѳ'на нинѳ.

Қалич'ѳнгло жи дьбежѳ:—Р'астѳ, ѳва дѳа мѳ нинѳ, дэнге ѳве
қальмѳ, дэнге дѳа мѳ зрав у ширьнѳ.

Ле Мѳнгло гѳр'а вана накѳ, дьбежѳ:

— Дѳа мѳйѳ у дѳри вѳдькѳ.

Гѳр wi чахи дьк'ѳвѳ һѳндѳр', Шѳнгло, Мѳнгло у Қалич'ѳнгло
дадқѳртинѳ, ледьхѳ дьчѳ.

3.

Бзын вѳдьгар'ѳ, те дьнһер'ѳ нѳ Шѳнглойѳ, нѳ Мѳнглойѳ у нѳ
жи Қалич'ѳнглойѳ. Гѳльки дькѳ мькѳмьк, гѳлѳки гази вана дькѳ,
ле кѳсѳк щѳба we надѳ... Ѳw иди ль вѳдѳре насѳкьнѳ, р'адьбѳ дь-
чѳ щѳм тѳйр, дьбежѳ:

— Тѳйро, гѳло, тѳ һѳрсе карьке мьн нѳдитьнѳ?

Дьбе:—Мьн нѳдитьнѳ.

Бзын р'адьбѳ дьчѳ щѳм лѳглѳге, дьбе:

—Гѳло тѳ һѳрсе карьке мьн нѳдитьнѳ?

Дьбе:—Мьн нѳдитьнѳ.

kurdlib.online

Бзын р'адьба дьча щам һ'ярч'е, дьбе:

— Гьди, аз бахте тамэ, гэлэ тэ һәрсе карьке мын һадитьнэ?

Дьбе:—Мын һадитьнэ.

Бзын һэw дьһер'э гөр р'астер'а дьр'эwэ, дьбе: "Һэбэ, т'өнэбэ, эви гөри каре мын хwэрьнэ... Дьчэ пешйа гөр, дьбе:

— Гөро, р'эва тэр'а к'эвшэ, wэки тэ каре мын хwэрьнэ, wэ-
рэ шэр'е мын тэр'а шэр'э. Дьбе: тэ Шэнгло, Мэнгло, Qалич'энгло
хwэрийнэ. Тө драңе хwэ тужкэ, эзе жи стөрүе хwэ туж бькым.

Гөр ча дьба: "Эва п'ак бу, эзе we жи бьхөм...—у р'адьба дь-
чэ щам һ'эдад, wэки драңе хwэ туж бькэ. Ле һ'эдад дэwса туж-
кьрне, драңе wи ко дькэ.

Бзын жи дьча щам һ'эдад. Һ'эдад стөре we р'ынд туж дькэ,
у бзын ледьхэ те майдане, wэки гөрр'а шэр' бькэ.

Гөр у бзын гэлэки шэр' дькын. Бэри эваре бзына к'уви стөре
хwэ туж зьке гөр дьхэ, дьфэлшинэ, Шэнгло, Мэнгло, Qалич'энгло
зьке wи дэрдьхэ.

Бзын бь каре хwэ ша дьба у каре we жи т'эзэ фэ'м дькын,
wэки дэри һәр кэси wэнакын.

Пьрс

1. Бзыне чь дьготэ каред хwэ?
2. Кара чь кьр?
3. Бзын гөр чава кöшт у каред хwэ хлазкьр?

БӘРХ У КАР

Бәрхе готийә:

“Бьдә мьн шир
Бавежә нав бәрфа пир...”

Каре готийә:

“Бьдә мьн ч’ьч’ьк,
Бавежә бьня к’оч’ьк...”

Бәрхе готийә:

“Дйа мьн қоч,
Баве мьн қоч,
Иро бум,—
Сбе к’оч...”

Каре готийә:

“Дйа мьн т’экә,
Баве мьн т’экә,
Мьн чъл р’ожи хвәйкә,
Чъл р’ожи шунда
Знарада вәркә...”

1. Щур’е кара: кара кәвәр, ч’ур’ьк, чал, спи, р’әш у е дьне.
2. Щур’е бәрха: бәрха сорабәш, қәр, кәw, к’өр’әбәш, бәләк у е дьне.

Wәхта нвисаре һәр р’езәкә шьера бь һ’әрфа мазьн
дәстне дькьн.

СЭ ЧАВА ЫВАЛ ХВЭР'А ДИТ

(ч'ир'ока щмаэ'га ненеса)

Вэхтэке сә т'эне ды нава мешәда дыма. Т'энебуне э'щызайи пешда ани. Әу чу нава мешә, вәки хвэр'а йэваләки быбинә.

Сә чу, гәләки чу у ишкева р'асти к'евришкәке һат. Го:

— К'евришк, к'евришк,—вэрә әм бы һэвр'а быжин.

К'евришке гот:

— Әз р'азимә.

Вана нав мешәда ши дит, вәки шэвбыһерийа хвә быкыи: к'евришк р'аза, ле сә һ'ышйар ма. Әуи дәст бы ә'втандыне кыр.

Хәва к'евришке р'эви. Әве банзда сәр хвә у гот: куч'ыке:

— Чь дьә'ути? Гөре дәнге тә быбһе, ве бе мә быхвә.

Куч'ык кәр' бу у фкьри. “Мын йэваләки храб хвэр'а дит. Дыле к'евришке тәныкә. Әз һәр'ым щәм гөр, әу чава дыхвенә жь кәси натьрсә...”

Куч'ык жь щәм к'евришке дычә, дычә, вәки гөр быбинә.

Куч'ык нава мешәда гәләки дычә. һәу дыһер'ә гөр бәр бы ши дьр'әвә. Куч'ык дыбежә гөр:

— Гөро, гөһдарикә, вэрә әм т'эв быжин.

Гөр р'эзальһа хвә дыдә.

Әвана кьрын кө шэвбыһерийа хвә дәрбазкыи, һазьр бун, вәки р'азен.

Гөр р'аза, ле к'элб һ'ышйар ма. Ниве шэве куч'ык э'втйа. Гөр тьрсйа у гот:

— Тō чь дьэ'втй? һ'ырч'е сәһкә, we бе мз бьхвә.

Куч'ык хвә хвәр'а дьбежә: "Чава дьхвенә, гөр жи нә қә-
ватә, жь һ'ырч'е дьтьрсз. һ'ырч'ә зорә..."

Куч'ык гөр ведәре һышт, чу, вәки һ'ырч'е бьгәр'ә. Диса нава мешәр'а чу. Чу, гәләки чу у ньшкева р'асти һ'ырч'е һат. Куч'ык чу щәм we у готе:

— һ'ырч'е, вәрә әм т'әв бьжин.

Һ'ырч' қайл бу. We р'оже бь һәвр'а дәрбаз кьрын, бу эвар, һ'ырч' р'аза. Ле куч'ык диса ниве шэве һ'ышйарбу у э'втйа.

Һ'ырч вәщеньқи, р'абу сәр хвә, тьрсйа. Әве ч'ер'и куч'ыке кьр, гот:

— Кәр'бә, чь дьэ'втй? Мәрьве бьбһе, we бе мз бькөжә.

Куч'ык хвә-хвә фкьри: "Әва жи тьрсонәкә, гәрәке әз һә-
р'ым мәрьва бьгәр'ым... У куч'ык жь щәм һ'ырч'е р'әви чу.

Әв р'әви, гәләки нава мешәда р'әви—мәрьв нәдит. Жь нава мешз дәрк'әт, к'еләка р'е к'әт, вәки р'һ'әтбә. Ле ви чахи мәрь-
вәк р'е дьк'әвә у бәр бь мешә дьчә, вәки дара бинә. Р'асти ку-
ч'ыке һат. Куч'ык бәр бь ви р'әви у готе:

— Мәрьв, мәрьво, вәрә әм т'әв бьжин.

Мәрьв гот:

— Чь буйә, вәрә.

У мәрьв куч'ык бь хвәр'а бьр мала хвә.

Бу эвар. Мэрьв р'аза. Ниве шэве куч'ьк э'wtйа, ле мэрьв р'а-
набу. Куч'ьк гэлэки э'wtйа. Мэрьв h'ийар бу у here гот:

— Куч'ько, дыбэ тō бърчин, wэки дыэ'wtи?

Куч'ьк кэр' бу. Лак' хwэр у к'эт.

Жь we р'ожеда куч'ьк ма шэм мэрьва у ина жи шэм wана
дыжи.

Пьрс у пешданин

1. Куч'ьк чър'а нэвалэки дыгэр'йа?

2. Эw чър'а шэм к'ewришке, гөр, h'ьрч'е нэма?

3. Куч'ьк чър'а шэм мэрьва ма?

4. Ве ч'ир'оке бь сфата бьхуны.

5. Ч'ир'оке п'арэвэкьнэ сэр дэрэща у наве wан дэрэща дай-
ны.

Wэхта ивисарэ һарче h'эйwанед навлекьри, навед
wana бь h'эрфа мэзын дыивисы.

БОБ

1.

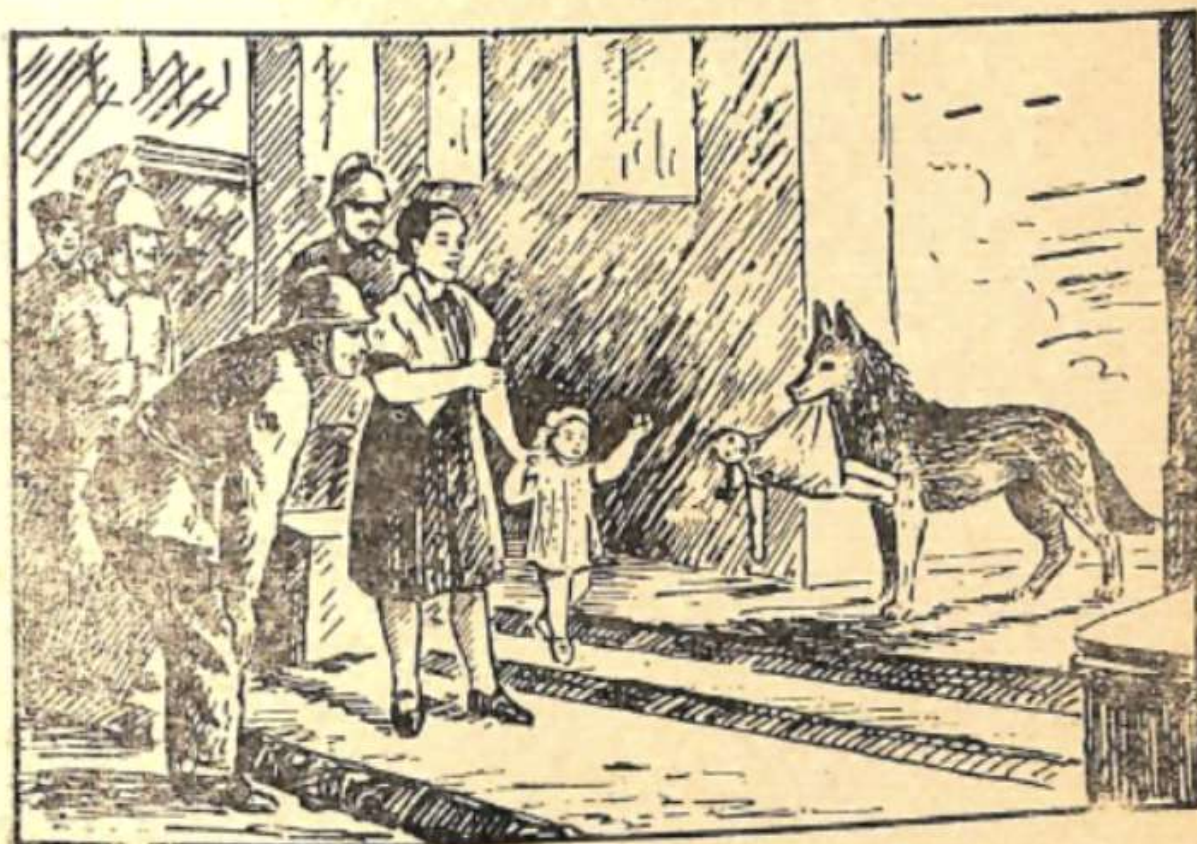
Гэлэк шара дыqəwmə, wэки мале кō агьр педьк'эвын, зар'ō те-
да дыминь. Хлазкьрна wана чэтынэ, чьмки эw жь тьрса дыр'э-
вын, хwэ вэдшерьн у алики жи ду һаһелэ, wэки мэрьв wана бьби-
нэ.

Бона азакьрна зар'а сэд һинкьри һанэ. К'омед шəwатвеса
wan са хwэй дыкьн у гава агьр бь мала дык'эвэ, эw wan са ды-
шинь, wэки зар'а аза бькьн.

К'элбэк һэбу, е кō ве к'аре донздəһ зар'ō жь агьр хлазкьрн.
Наве wi сэйи Боб бу.

2.

Щарəке малэк дышəwtи. Гава кō шəwатвес һатын, жьнəке
к'элогьри банзда пешйа wan у гот:

— Qиза мьн дō сали малда майэ.

Шәватвеса Боб чандьнэ һөндөр'. Боб р'ефи һөндөр' кър у дь нава ду у духанеда онда бу. Чәнд дәқа шунда, әви бь кресе кәч'ьке гьртбу у банзда дәрва. Де қиза хwэ һәмез кър у жь шабуна грия.

Qизьк саг'-сламэт бу. Шәватвеса сәри у пышта Боб мьздыдан, бь һ'ьзкьрын ль ви дьнһер'ин: ледьнһер'ин, чька бриндар нәбуйэ?

Ле Боб дьхwәст диса фрқаси һөндөр' бькә. Шәватвеса т'ьре диса мәри йан зар'о һөндөр'да манә. Әwana диса Боб бәрдан. К'әлб хwэ гиһанд һөндөр' у зутьрәке жь һөндөр' дәрк'әт, тыштәк бь драна гьртбу, дь нава агьр, ду у дурханер'а дәрк'әт һат.

Гава кō мәри незик бун, ленһер'ин, манә ә'шебмайи. Әw чь кō к'әлб шара пашьн ани, әw бука зар'а бу, йа we кәч'ьке.

Пьрс у пешданин

1. Куч'ьк wәки дьне иди чава али мәрьва дькьн?
2. Дәрһәқа куч'кед хwәда бежьн.

ҺӘСПЕ БУДИОННИ Һ'ЬЗКЬРИ

(биранин дәрһәқа салед шар'е бажарваннеда)

Будйонни һәспе хwэ wәхте шер'да дәстанибу. Будйонни наве һәспе хwэ данибу Казбек. Әви жь һәспе хwэ гәләки һ'ьздыкьр.

Казбек жи гәләки зу һини хwәйе хwэ т'әзә бу у һәр хәбәрәкә ви фә'м дькьр.

Казбек чәнд шара хwәйе хwэ жь қәзйәе гран хлазкьрийә.

Ви чахи, чьчах корпуса сйари ль р'әх Сарисине пешийа гвардиа спи шәр' дькьр, Будйонни Казбек сйарбуйи, т'ьме бәри гышка һ'ьшуми сәр джмьн дькьр.

Будйонни wәхте шар'е гөр' гәләк шара дьчу дьк'әтә нава шерге джмьнә сьх.

Шарәке қомандаре әскәре спи қьрме бәр бь синге Будйонни дькә. Дәнге агьркьрие те.

Гөллә бөрр'а дьчә, зрар нағһижә Будйонни, ле Казбек, һәспе ви бь итбар, һеди ль сәр льнге хwэ пешьида хар дьбә. Һәсп гәләки гран бриндар бубу. Һәспәкә дьне жь бона Будйонни тиньи.

Әу дәст хуәда банздыз сәр зин, дыкә газиз: "Гәли шәр'вана, бьдһә пәй мын,—дык'әвә пешһа сһаред хуә, һ'ышуми сәр джмын дыкә.

Ед спи тенә р'ае. Пәй шер' Ворошилов те дәрдыхә, вәки Будйонни дәрһәқа тыштәкида бәр хуә дык'әвә.

— Чь ль тә қәумийә?—Ворошилов дыһрсә.

Будйонни шабе дыдә: "Һәспе мыни Казбек кӧштын, әз дыхуә-зым һәр'ым шара пашһн һогьре хуә бьһер'ым... Ворошилов дыбежә: "Әм һәвр'а һәр'ын... Әһи жи Казбек нас дыкьр у же һ'ыз дыкьр.

Әвана бь һәвр'а дычһә ведәрс, ль к'идәре Казбек бу, Казбек бельпандһн мәр'хн бу. Ле гава кӧ хуәһе Һи незик дыбә, әу сәре хуә һьлдыбьр'ә у ч'ә'вед хуәһә шелу вәдыкә.

Қомандарәк дыбежә:

— Гәрәке һәспе бькӧжһн, вәки гәләки нәчәрчьрә. Ле Ворошилов наһелә.

— Һәла сәбьр бькһн, һәла әм газиз бәйт'әр бькһн, к'и занә, дыбә қәнщ бьбә.

Бәйт'әр те, ль Казбек дыһер'ә у хәбәре дыдә, вәки қәнщкә. У р'астие жи һәсп қәнщ дыбә.

Будйонни диса ль сәр пышта Һи һәспе һ'ызкьри гәләк шара һ'ышуми сәр джмын дыкә.

У Казбек жи гәләк шара хуәһе хуә, сһаре хуәһи һ'ызкьри жь қәзийһа хлаздыкә.

П ь р с

1. Будйонни чьр'а Казбек һ'әсаб дыкьр һогьре хуә?
2. Вәхте шер' чь ль Казбек қәуми?
3. Чава Казбек қәнщкьри?

ТЕДӘРХЬСТОК

Дарә, сәре дарә гопалә,
Бәлге дарә һ'әфт һ'әзарә:
Әу чийә?

(дел-бжие һәспа)

1.

Чарали бәрфа қалыи к'этбу, бь гьрмәгьрм т'оп дьчун, ле ль р'эх Сивкае қомандар сәкьни бу, қьрмә дь дестда. Мьһ'ин бриндар бубу, нькар бу ль сәр лынга бьсәкьнә.

Қомандар гот:

— Иди чьр'а бьдьянә чәрчәре, ләзмә гөллә бькьн.

Ле we ләзе Ивас у Танйа жь мале дәрк'этын у р'әвер'әв бәр бь wi чун.

Ивас кьрә гази:

— Гөллә мәкьн, гөллә мәкьн!

Қомандар қрмә ани харе. Мһ'ине сәре хwә һьлбьр'и у һедика кьрә һ'ир'ин.

Ивас дәст да сәр позе we у сәре we һ'әмәз кьр, гот:

— На на, әw һәла дькарә қзищ бьбә, һ'әйфә...

Танйае һеди гот:

— Әйни мина Сивка колхоза мәйә.

Ивас готә қомандар:—Һәспәкә мә мина ве һәбу, фашиста әw бьр. Әва һәспа дьбә банз нәдә, бьмина.

Қомандар қрмә вәшарт, гот:

— Дә п'ак, бра готьна wәбә.

Һ'әйфа wi жи һәспе дьһат: әwe wәхте шәр'е гран бь итбари wir'а қөльх кьрбу.

Т'опа кьрә гьрмин: бу р'әқәр'әқа т'әкарәд wана. Гәләк зар'о дора һәспа мәр'ьхи бәрәв бун. Феодор, е лапи мазьн, гот:

— Гәрәке һәспе жь ве дәре бьбьн, сәр бәрфе we бьщәмьдә.

Иәки пьрс кьр:—К'ода бьбьн?

Ивас т'әви хәбәрдане бу:—Щәм мә ши һәйә. Тәwлә валайә, йәке жи тәwла мә гәләки незикә. Бра щәм мә бә.

Петйа пьрси:—Һәсп we wәр'а бьмина?

Ивас ишкева тыштәки р'ьнд фькьри, гот:

— На, we мә гьшкар'а бә!

Дуыйа һәрә пьч'ук шабуийи гот:

— Бона мьнә жи?

— Бона тәйә жи, бона мә гьшканә жи.

Гьшка шабуийи гот:—Ле чамә жь ведәре бьвьн?

Һәсп гран бу, зар'о пыч'ук, ле һәсп йәкә, һәма зар'о к'омәкә мәзын.

Гава Семейоне һ'адад жи һатә гһиштә вана, зар'оа бь ари-к'арийа ви һәсп гиһандьнә тәвлә.

2.

Зар'оа ав ани, һәспе дәрпәкер'а вәчһи, нане дәсте Ивасда хвәр. Феодор р'ожтыра дьне бәйт'әре һәспа ани. Бәйт'әр гәләки ль һәспе нһер'и. Әви гот:

— Тыштәки һакә. Паше брине к'еләка we гредә, пзьке пышта стö дарманкьр у дәрман кьрә дәве we, гот:

— К'е we ле бынһер'ә? Бе ленһер'андьн қәнш набә.

Ивас гот:—Чава "к'е.. әм гьшк!

Бәйт'әр дина хвә да зар'оә бәрәвбуйи, дөдьли гот:

— Әре, һунә гәләкьн.

Феодор гот:—Әмә гәләкьн, әме р'ьнд жи ле бынһер'ьн.

Бәйт'әр к'әийа.

— Һун р'аст дьбежьн? Һ'әфтекә дьне әзе бем щәм вә, бынһер'ьм, чька Сивка вә чаванә?

Гһиһе лодкьри һәбу; әw гһиһа бона Сивкае бу, щики дьне жи ка һәбу, зар'оа дане.

Һәспе хвәр у вәхвәр, брине we жи р'ож бь р'ож қәнш дьбун.

Ле р'ожа пенща, гава кö Ивас сбе тәвлә ньһер'и, әви дит, вәки Сивка иди р'абуйә сәрп'ийа.

Көр'ьк кьрә газн:—Р'абуйә, р'абуйә у р'әви чу вәки һәвалар'а бежә. Зар'о р'әвин һатьн мһ'инс ньһер'ин, дина хвә фәсал дьданә к'еләкөд we. Зар'а нан ани дане, ле Феодор шәкьр ани.

— Һане, Сивка, бьхвә...

Бәйт'әр һ'әфтеке шунда һат у ә'щәб ма.

— Мьн т'әг'мин нәдькьр, вәки шөхөле вә we зу пешда һәр'ә.

Һәсп һәрр'о сәр хвәда дьһат. К'еләка we қәнш бу, пырч'а we, вәки зар'а тәмьз дькьр, бьрьқи.

Ле вәхта баһар һат, һәсп бәрданә нав чайрчимана. Сәр гһиһе һешин Сивка дьч'ерийа у гава мәрьв незик дьбун, сәре хвә бәдәw бльнд дькьр, ледьнһер'и, чька жь зар'оа кәсәк жер'а нан нәанинә. Әwe дьда пәй Ивас, дьчу. Һәрке Ивас р'әх р'е буйа, Сивка жи р'әх р'е бу, Ивас дәште буйа, Сивка жи we дәште буйа.

Садра колхозе Матрйон Филиповна шарэке пьрсн:

—Сивка wə qə чаванə?

Танйае бь к'обар гот:—Лап qəнщ буйə!

Матрйон Филиповнае пьрсн:—Һуне we чава бькьн. Һəспе колхозе сбе Һ'эта эваре дəштəнə, ле əвa т'əне дьхwə, вəдьхwə, хорт дьбə у т'ə тыштəки нaкə. Һун чава дьфькьрьн, жь we йəке чь к'ар Һəйə?

Танйае нəрм гот:—Ахьр əw нəхwəш бу.

Матрйон Филиповнае гот:—Р'астə, wəхтəке нəхwəш бу, ле Һ'əнa qəнщ буйə у лəхьст чу.

Зəр'əа ль Һəв н'Һер'ин.

Феодор гот:—Ле əw йəк р'астə!

Дунйае гот:—Ле əw йa мəйə!

— Йa буйине, йa мəйə... Дə wəки йa мəйə, əм чь бьхwəзын, дькарьн бькьн.

Ивас ə'щəб ма:—Дəмəк чава?

— Аwа... əм дькарьн, бə'сa хəбəре, we п'ешк'əши колхозе бькьн.

— Колхозе?

— Һ'ьлбəт; колхозедa т'əне чар Һəсп мaнə, we лəзьмбə, wəки дьне чьр'анə?

Əw qрарəкə зə'фə р'аст бу.

Зəр'əа шарəкə дьне жи т'əмьз кьрьн, т'имаркьрьн, альф данə Сивкае у бь к'обари бьрьн колхозе.

Григорие кали бəйт'эр ль Сивкае н'Һер'ин, гот:

— Чь Һəспəкə хортə дəлалə сəрхwəйə.

— Матрйон Филиповна Һəмa we дəмe Һaтə we дəре у бь бəшəрəкə хwəш гот:

— Аqле мьн жь we йəке дьбьр'ə. Ə'фəрьм. П'ешк'ешəкə wа бона колхозе—тыштəки лəфрди нинə.

Пьрс у пешданин

1. Qəмандар чьр'а дьхwəст Һəспе гəллə бькə?
2. Ивас у Танйае чь кьрьн?
3. Зəр'əа Һəспa бриндар чава бьрьнə тəwле?
4. Бона Һəспa нəхwəш чь кьрьн?
5. Зəр'əа Һəспa qəнщкьри п'ешк'əши к'е кьрьн?
6. Плaнa сəрҺaтиe бьнвисьн.

К'ӘР ЧАҠА БУ Һ'ӘЙҠАНА МАЛЕ

(ч'ир'ока шмаә'те)

Шотк'ар һәрр'о дьч'у зәһа хвә р'адьк'р, р'увик жи дьһатә шәм ши, нан дьхвар.

Р'ожәке р'уви дьбинә шотк'ар к'едәре қайша хвә вәдшерә. Вәхта шотк'ар дьчә, пәйр'а р'уви те қайша ши һьлдә дьбә дьдә дйа хвә, дьбе:

— Әве қайше һьлдә, we р'ожәке кери мә бе.

Сбәтьре шотк'ар те зәһе, дьһер'ә қайш т'онә. Дьсәкьнә у дьфк'рә, дьбе “һәбә, т'онәбә, қайш р'уви бьрийә...”

Ши чахи гөһдрежәк те шәм шотк'ар, дьбежә:

— Шотк'ар, тә чьр'а дьфк'ри?

— Ле аз нәфк'рым, к'е бьфк'рә. Қайша мьн р'уви дьзийә, аз һьзаньм чаҠа бькьм.

Гөһдреж дьбе:—Wәки аз қайша тә биньм, бьдьмә тә, тәе мьн хвәйки?

Шотк'ар дьбе:—Тә бина, әзе тә хвәйкьм.

Вәхта тари дык'эвэ әрде, гөһдрөж дычэ бәр қола р'уви, хвэ т'әркамьрари давежэ.

Сбәтьре р'уви р'адьбэ, вәхта дәрдык'эвэ дәрва, ә'щебәкэ гран дыбинэ—к'эрэк бәр дәре вана гәвәр буйэ, Вадьгәр'э мал, дыбежэ:

— Вәр'ын, али м'ын! К'эрэк гәвәр буйэ, вәр'ын әм-щәндәке we бинын һөндөр'.

Р'уви у һәрчә дыне тен али һәвдө дык'ын, ле нькарын бинын. Wi чахи р'уви дыбежэ:

— Әw қайша we р'өжә м'ын анийэ, бинын, әзә бавемә нава хвэ, пе к'әре к'ашк'ым бинымә һөндөр'.

Вәхта р'уви қайше давежэ нава хвэ у давежэ стөк'ра к'әре, к'әр ньшкева р'адьбэ у дыр'эвэ. Р'уви пева к'аш дыбэ һ'эта щәм щотк'ар. Щотк'ари қайша хвэ стөк'ра к'әре вадькэ, р'уви р'ынд пе қайше дык'өтэ.

Р'уви аищах жь дәсте wi хлаз дыбэ, ле к'әр дыминэ щәм щотк'ар у ида т'ө щийда начэ.

П ь р с

К'әре чава али щотк'ар к'яр?

Ч'йа, дар, мәри, ав, қәләм тыштанинэ,

Н Е Л И Н А Ч' В И К Е

Шарәке ль щәм мә лейи-лемыштәкэ өсә р'абу, вәки ле лебу дәр у доране мә жь әрде р'акэ, хвәр'а пақышкэ быбэ. Ава р'абуйи чь дык'этэ бәр, хвәр'а дыб'р. Қырш у қал, дар у гиһа сәр аве к'әт'буи. Кәвред тәр'ьки жь ши дыһ'әжйан.

Әзи феза гәли бум. М'ын бәрх дыч'ерандын. Һәма we вәхте қи-жина ч'викәке к'этэ гөһе м'ын. Әз вәщеньқим. М'ын алиә дәнге we нһер'и. Зарә-зарәкэ өсә ле к'әт'бу, тә дыгот әвә лейе ши бы ши бысәкнэ, кәв'р у коч'ке чоле we быһ'элын жь дәсти wi дәнги. Ч'вик бае хвэ дыф'ьр'и wi али лейе, диса бы wi байи дыф'ьр'и дыһатэ ви али лейе...

Лейи дна жь бира мьн чу. Әвә гөһдарйа мьн бәр бь хвә т'әглиф кьр. Мьн дьләки нәр'әһ'әт ледьнһөр'и у һәв дит тыштәки р'әш we сәр аве к'әтийә пеләд лейе һәрбуйи we хвәр'а дьбьн бәржер.... Ч'вике сәрр'а банэдьда, хвә пер'а дьгһанд, паше һә-вабьр' дьбу, хвә дьда жор у лиса бь һәвар гази-хвә давитә же-ре... һындьк дьма вәки жь к'әрба щан быда...

Ава р'абуйи, әв тыште мьнва хане дькьр, ләзә-ләз дьбьр, һындьк дьма бьн пеләд хвәвакә. К'е дькарбу пешн ле бьгьрта? Зари-на ч'вика бе имдадә бе һәвар бу...

We сәһ'әте ләгләгәке хане кьр. Әвә сәр лейер'а п'әрваз данә хвә у ншкева хвә ви тыште р'әшр'а гһанд, бь лынге хвә әв һьлбьр'и у дәстхвәда фьр'и һатә алие мьн. Паше бәр зһарәки дани, п'әр' у баскед хвә данә һәв, фьр'и чу.

Ч'вик ль ду we һат. Ида нәдькьрә ч'ивәч'ив. Мьн жи жь һе-бәта веда ләзанд. Р'әвар'әв чум. Дина хвә дае һелинәк бу ль we дәре, се һек теда...

П ь р с

1. Ч'вике чь дькьр, ләгләге чь кьр?

Л Ә Г Л Ә Г

(ч'ир'ока щмаә'те)

Дарәкә ләгләге һәбу, чьда сал бу һелина хвә сери чедькьр.

Р'уви һинбубу, вәхта кә ләгләге шушьк дәрдьхьстьн, р'уви бубу әдуйе сәре we, дьчу щәм дарә дьго:

— Ләгләг, дорчие мьн сәр һәв сәкьнина, шипе аше мьн храб-буйә, әз гәрәке ве дарә бьбьр'ьм, бькьм шип.

Ләгләге гьләки лава ле дькьр, дьго:

— Чь дьхвәзи әзе бьдьмә тә, т'әк дара мьн нәбьр'ә.

Дьго:—Дә шушькәке быдә мьн, әзе нәбьр'ьм.

Ләгләге дьгьрт шушьк дьдаие.

Р'уви шарәкә дьн дьһат, бь ви һ'әсави дьгот у ләгләге ша-рәкә дьн жи дьдаие.

Вәхтәке қжьк һат щәм ләгләге, го:

— Хушка ләгләг, тә чьр'а өса мә'дәйи?

Го:—Хушка қжьк, го, һ'ал у һ'әвалә мьн у р'уви әв.

Qжъке готе:—Мала тэ храв бэ, аш р'увир'а жь к'о һатийэ, дорчи жер'а к'о һатънэ, чэчэч жь к'о һатийэ, те тэ дьхапинэ у щушьке тэ дьвэ, тэ чэр'а щушьке хвэ дьдейи, го, щарэкэ дьн һат, бе; "Һэма чь дьки, бькэ,...

Лэглэге гот:—Хушка қжък, дьбэ тэ э'шевэкэ дьн бини сэре мьн, дьбэ кэ эз нэдьме у р'уви ижар дарэ бьбьр'э мьн бэлэнгаз бькэ?

Го:—Мала тэ храв бэ, чьма ч'э'ве мьн р'эжйайэ, эш дэр кэ бу, бьзанба мьн кьрийэ,—у қжък чу.

Сэкьни све. Р'уви дьса һат, дора дарэ чу һат, газн кьр, го: — Иро қэ илащ набэ, эзе дарэ бьбьр'эм.

Го:—Ло дьбьр'и—Һэма нһа жи бьбьр'э,—лэглэге готе.

У р'уви леньһер'и бошэ, р'уви лава лекьр, го:

— К'э тэ һини кьри?

Го:—Хушка мьнэ қжъка бэлэк эз һинкьрмэ.

Р'уви п'ор' у п'ошман вэгэр'ийа, чу сэре р'йа базьргин вэлэзийа, хвэ т'эркэмырари авит. Қжък һат, леньһер'и р'увики вайэ сэре р'э гавар буйэ. Қжъке сэр дани, го: "Эзе һэр'эм ч'э'ве ви дэрхьм бьхөм... Гава чу сэр сери, р'уви дадайе қжък гьрт. Дь дэве р'уви-да қжъке го:

— Бра, бьсэкьн, һэла эзе пьрсэке жь тэр'а бежьм, паше тэ зани.

Р'уви го:—Бежэ!

Го:—Эз лэпэкьм, тэ мьн бьхөй, т'ер нахви у тэе ч'ер'и мьн бьки, ле вэки бежи "бьсьмьла,, тэе жь мьн т'ер бьхөй у ч'ер'и мьн жи наки.

Р'уви дөшьрмиш бу, го: "Р'аст хэбэра вейэ,,. Р'уви го: "Бьсьмьла,, у қжък жь дев дэрк'эт р'эви.

Р'уви р'абу сэр хвэ, го:

— Вэй ль ви, һ'эта т'ер нэхвэ, бежэ "бьсьмьла,, қжък жи дэст мьн чу, щушьк жи.

ТЕДЭРХЬСТОК

Дьк'шэ, нэ мэрэ,

Дьмькэ, нэ карэ.

Пьшт ковькэ,

Синг дарэ,

Эш чийэ?

(к'уси)

Сэр ч'эмәки, чава п'ра, к'еранәки кембәр дани бун. Шарке дō бзыне сарһ'ышк лъ сэр we п'ре р'асти һәв һатын.

Һәрдō бь дәрбәке нькарьбун дәрбаз бьбуна. Готи йәк жь вана шунда вәк'шйа, вәки р'е быда йа дыне.

Йәке гот:—Тō шунда вәгәр'ә, вәки әз дәрбаз бьбьм. Йа дыне гот: —Ле тō дьр'а вәнагар'и у мьнр'а дьбежи?

— Әз тәр'а дьбежьм шунда вәк'шә, әз бәре ә'wльн һ'ьлк'шйа-мә сар п'ре.

— Бьбахшина. Тō зани к'ер'а хәбәр дьди, чь һерс дьби?

Бзын стрōйа һатынә һәв, лъ һәв дан у һәрдō жи лъ сэр п'ре шьмьтин, к'әтын нава аве.

П ь р с

1. Бзына чьр'а шәр'кьр?
2. К'ижане алт'кьр?
3. Шәр'е ван чава хлаз бу?

ГОР ЧАВА ТЬРСИАН

(ч'ир'ока щмаә'те)

Р'ожәке мала баркьр. Дәwsа вара ман к'эрәк, дикәк у бә-ранәк. К'әwришкәкә бәйани жи һат гьһиштә ван у һәрчара нава варгада ч'ерйан.

Дō гөр һатынә һесуйа варга, дитын, вәки һ'әйван дьч'ерьн. Гөрәки жь һәвалә хwәр'а гот:

— Тō вра қәрәwьл бьсәкнә, әзе һәр'ьм йәке бькōжьм, т'ер бь-хōм, паше тō жи һәрз йәке бькōжә, т'ер бьхwә.

Гөр wәхта бәр бь к'әре чу, к'әре сәре ви кьрә орт'а лынге хwә у гwашт. Бәран һат пе qоча ле да. К'әwришк р'әви чу. Дик qә һаж пе т'ōнәбу, нōкōле хwә ә'рде дьхьст.

Тәһәрәки гөр дәсте wана хлазбу, чу гһиштә һәвалә хwә. һә-валә ви готе:

— Тә чава кьр?

Го:—Мьн чава кьр:

Әз wәхта чум—

Иэки сәре мьн кьрә орт'а дō дара.
 Иэк һатә мьн дō гопала.
 Иэки т'рба мьн дьк'ола,
 Иэки жи һәшари бьрә мала.
 Гōр жь тьрсана иди незики к'әре, дик у бәран нәбун.
 Жь we дәре р'әвин.

QИЗЬК У Н'ЬРЧ'

(ч'ир'ока щмаә'та урьса)

1.

Щарәке кәч'ьк чуна мешә бона эмиш биньн. Wана гәләк эмиш
 бәрәвкьрьн у нивро дагәр'йан, ле һәw пе һ'ьсийан, кәч'ькәк т'ōнә.
 Wана гази we кьр, ле кәсәки шаб нәда.

һатьн гōнд у готьн, wәки Нуне пар'а ма у нава мешәда халь-
 фи.

Ле Нуне жи дьчә, дьчә дьһижә маләкә нава мешәда.
 Әw дери дә'ф дьдә у дери вәдьбә.

Нуне дьчэ һөндөр' у ль сэр р'унштәкәке р'удьни.
Һ'ьрч'әк ды we маләда дьма, ле we гаве малда нин бу.

2.

Һ'ьрч' эваре вадгәр'ә те мале. Қизьке дыбинә, ша дьбә. Дьбе-
жә:

— Қизька дәләл, тō бь хер һати, ида әз һаһельм тō һәр'и, тōе
вра бьмини.

Қизьк дыгри, ле чь жь дәсте we дыһат? Дьмини мала һ'ьрч'е-
да.

Һ'ьрч' т'амаһиә р'оже дьчә нава мешә у қизькер'а жи дьбежә,
wәки мале гезикә, һьлиә-дайня, хwәр'не һазрбькә у бе изьн т'ō
дәрада нәчә. Һ'ьрч' дьбежә:

— Ле wәки тō бьр'әви, йәкә, әзе тә бьгьр'ьм у бьхōм.

Қизьк дьфькьрә, чька чава жь we дәре бьр'әвә. Гәләки дьфь-
кьрә у аг'рие жь хwәр'а р'еке дыбина. Р'ожәке һ'ьрч'ер'а дьбежә:

— Һ'ьрч'е, де у баве мьнр'а п'ешк'ешәке бьбә гөнд.

Һ'ьрч' гөр'а we дькә.

3.

Қизьк к'ата ледьхә, зәмбиләкә мәзьн дәст дьхә у һ'ьрч'ер'а
дьбежә:

— Әзе к'ата бькьмә нава ве зәмбиле, бьбә гөнде мә. Ле тō
к'ата нәхōйи. Әзе һьлк'ышм сәр хани у тә бьһер'ьм.

Һ'ьрч' гава жь һөндөр' дәрте, қизьк дәстхwәда дьк'әвә нава
зәмбиле у к'ата т'жи сәр хwә дькә.

Һ'ьрч' вадьгәр'ә, зәмбиле һьлтиә, дьдә сәр пышта хwә у дьчә.
Дьчә, гәләки дьчә, дьwәстә у дьбежә:

— Әзе сәр к'ока ве дәре р'уним, һьнз к'атә бьхōм.

Қизьк дөнг ле дькә:

— Әз та дыбиньм, дыбиньм, сәр к'ока we дәре р'унәни, к'ата
нәхwә!

Һ'ьрч' дина хwә дьде у дьбежә:

— Чь фән у фелә, жоре р'унштийә, ләма щие дур дьбиниә?

Зәмбиле дьдә пышта хwә у диса р'йа хwәда дьчә.

Гава һнәки жи дьчә, дьбежә:

— Эзе сэр к'ока ве даре р'уним, һьнэ к'атэ бьхӧм.
 — Қизьк жь нава зэмбиле диса дэнге хвэ бльнд дькэ у дьбежэ:
 — Эз тэ дьбиньм, дьбиньм, сэр к'ока ве даре р'унани, к'ата
 нэхвэ!

Һ'ьрч' дьбежэ:—Тӧ қэ дьбини, хвэһа фел у фэне чаһанэ, жо-
 ре р'унштиһэ, лэма щие дур дьбинэ?

Р'адьбэ у дьр'эвэ.

Дьр'эвэ, дьчэ дьһнижэ гӧнд, р'аст дьчэ мала де у баве Нуне,
 ль дэре вана дьхэ.

— Т'эқ, т'эқ, дэри вэкы, дэри! Нуне вэр'а п'ешк'еш шандийэ,
 эвэ мын анийэ!

Гава куч'ьк һ'ьрч'е дьбинэ, хвэ гӧжэ вэдькэ у давежэ сэр
 һ'ьрч'е.

Һ'ьрч'а тьрсйан зэмбиле жь сэр пышта хвэ давежэ бэр дери
 у дьр'эвэ бэр бь мешэ.

Баве Нуне дэри вэдькэ, зэмбиле дьһнер'э у дьминэ э'шебмайи
 —қизька ви нава к'атада р'уншьтбу у дьк'эһа.

Пешданин

Хэбаре кӧ тыштания нишан дьдһн же бьнвисьн.
 Мәсәлә: зэмбил, к'атэ.

Р'УВИ У ГӨР

(ч'ир'ока шмаэ'те)

Wəxtəke р'уви жь гөр дьтрсийа. Р'уви р'оке дōшьрмиш бу, го:
“Эз чава бькм, э'щевəке биньм сəре гөр... Чу щəм гөр, го:

— Wəpə əm бьвын бре һəв!

— Э,—гөр го,—тō бьви бре мьн, тōе керн мьн у чь бейн?

Р'уви гот, го:—Чавə əзе керн тə бь чь бем?—Чьдə р'испие
гōнданьн, го, шə'дəнəмə дəнə мьн, əз һəр'ьм бəр к'ижан гōнди,
к'əлб нəсəнə мьн, əзе тə бьвьм бəр гōндə, һəмин к'аг'əзе мьн һəйə,
к'əлб нəйен мьн, тō жи к'елəкə гōнд пəзəке жь хwəр'ə бьр'əвинə
бинə.

Гөр дōшьрмиш бу, го:

— Wəlləh, əвə п'акə. Э, тō бре мьни мəзьни, wəки өсəнə.

Чəнд р'ожə бь һəвр'ə гəр'йан.

Р'ожəке р'уви занбу, к'əлбе к'ижан гōнди зə'фьн, пешийа гөр
к'əт, го:

— Əм һəр'ьн к'елəкə гōнде һанə, чькə тьштəки нəйньн?

Чунə к'елəкə гōнд. Гōндийа дит гōрəк у р'увик к'елəкə гōн-
дын. Гōндийа гəзи к'əлбə кьр у к'əлб бəрдəне. Əвə һəрдō р'əвин.
Һəвразəк к'əтə бəр wəн, гөр гəзи кьр, го:

— Брə, к'аг'əзе дəрхə!

Э, р'уви пешнейə, р'увие к'аг'əзе жь к'ō бинə? Р'уви идə чу,
гөр һивйа куч'ькə һышт.

Бь чь һ'алəки гөр жь куч'ькə хлəз бу, гөр го:

“Брə адбə, р'уви, тō жь дəсте мьн хлəз нəби...”

Сəкьни сбəтьре, гөр щие р'уви заньбу у бəр бь мəлə р'уви чу.

Р'уви лəнһер'и гөр тə, дōшьрмиш бу, го: “Мьн гөр хəпəндийə,
гөре ищар мьн бьхwə... Р'уви жь хwəр'ə р'е дит, пешийа гөрдə чу.

Гөр кьр гəзи:

— Бре р'уви, лə тə нəдыгот, əзе тə бьвьм сəр qəде?

Р'уви гот:—Чьмə брə, əз кор бумə?

Гөр гот:—Нə тə дыгот к'аг'əзə мьн һəйə?

— Э, брə, чьмə к'аг'əзə мьн т'ōнə?

— Лə тə чьмə нəхwəнд?

Р'уви гот:—Мəлə тə хрəв бə, мьне we сəһ'əте к'əтьбе хwə жь
к'ō бəнийа, wəки əw һəвразе к'əт бəр тə у сəйе qол дəбу сəр мə,
һ'əтə к'əтьб к'аг'əз бьхwəндə, əwe тə жи бьхwəрə, əз жи, лəмə
мьн дəрнəхьст.

Гӧр гот, го:—Нә ӧсанә, дэ бра ӧсаба, ле братийа мьн у тә чу
һ'эта һ'этае.

П ь р с

1. Р'уви у гӧр чьр'а щәм һәв нәман?

СӘ У П'ШИК

1.

П'шик wəxtəke t'ərzi bu,
Сәре сә жи к'ӧм т'ӧнәбу.
Ле нызаньм жь к'едәре,
Пакандьбу п'остки бәрхе.
У р'ожәкә звьстане,
Бьр щәм П'шо п'осте бәрхе.
— Һоста П'шо, р'ожхера тә,
Сәре мьн чу, бой хwәдеба,
Һан ви п'ости у бона мьн—
К'ӧмәки лайq бьдру бой мьн,
Бой һәде хwә мәфкьрә,
Һәма, һәма дарәнг нәхә.
— Сәр ч'ә'ве мьн, хале Куди,
Хwә к'ӧрк нинә, к'ӧмә иди:
Сәба хатре тәйи ә'зиз.
Р'ожа инне we һазьр бә.
— Бона п'әра мәр'а шәрмә,
Кӧ нав мада хәбәрдан бә:
Хwә тыштәки мәзьн нинә,
Тәв һәв һәде к'ӧмәкийә.
Хале Куди р'ожа инне—
Бәри һосте да сәре р'е,
К'еф у qör'-qör' у хwә р'азн
Һат бәр дәре һосте сәкьни.
— К'ане һоста... к'ӧме мьн к'а...
— Сәбьр бькә, we бе һна.

2.

Һоста кӧ һат к'ӧрк wərg'rti,
Гава сә ди, п'ьр' wərymi,

Бън змела кър мър'ин,
 У ль мштарн ва кър қур'ин:
 — Wahn, малава... сөр'е бърн,
 Сәр бина мьн чь сәкьни,
 Неса нинә, мьне т'әзә
 Кърйә аве, кō аз бьдрум.
 — Дә малава, оса бежә,
 Әw нерса тә бона чийә?
 Бой друне мьн п'әрә дайә,
 Пан на, бежә, сьбе wәра.

Ньм дьбежи, ньм надьрун,
 Хәбәр дьди, ньм дьқур'н,
 Ньм, ньм, ньм, ньм,
 Чьқа щаньм, нәр'ьм у бем...
 Нерс у газьн Куди wa гот
 У вәгәр'яа диса сәрқот.

3.

Щар дьн жи hat, диса нәбу
 У ве щаре нәрдō п'әвчун:
 Иди глие кәвн у т'әзә,
 Иди де, бав, мьри, зенди,
 Пшика дьз, куч'ке к'әчәл...
 Гли гништ диwанбаши.
 Сә h'әта чу у звьр'н,
 Носта П'шо р'е хwәр'a ди,

У шэвэке хуэ вэдьзи,
 Сэри һылда: һайда р'эви...
 Жь we р'оже һ'эйа наһа,
 Куч'ьк эw йэк бир нэк'р'яэ.
 Чьда р'ожэ биреданэ,
 У к'едаре п'шик р'аст те,
 Qолоз дьбэ, пэй дьк'эвэ,
 Посте бэрхе же дьхвэзэ,
 Ле п'шика р'ур'эш һарт'ьм
 Ле вэдьгэр'э у һерс у к'ин
 Дькэ мьр'ин, гьва мьне
 Кьр'яэ аве, кō эз бьдрум.

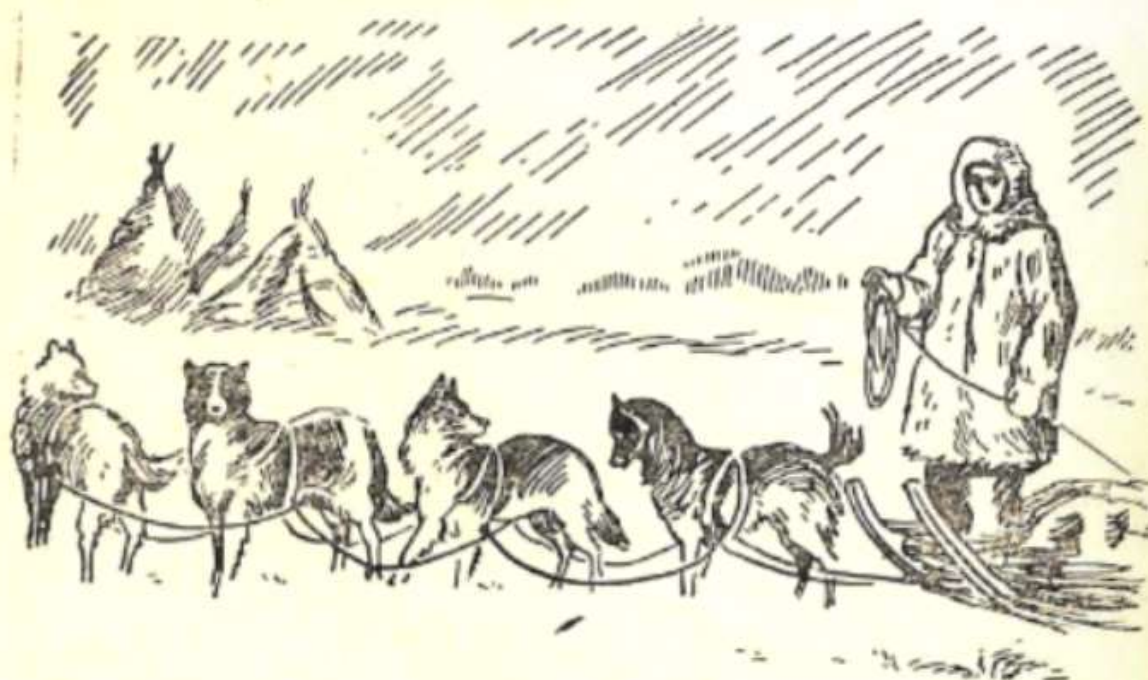
Пьрс у пешданин

1. Сэ у п'шике чьр'а шэр' кьр'ин?
2. Бь сфэта бьхуьн.
3. Бьнвисьн 5 хэбэред оса, wэки шаба пьрса "к'и", дьдын, паше
 5 хэбэред оса, wэки шаба пьрса "чь", дьдын.

К'ОМЭКДАРЕД МЕРЬВ

1.

Һ'эйwанед кэдикьри эйи к'омэкдаред мерьвьн.
 Ль шмала дур, ль к'едаре нава саледа ниве п'ьр'е звьстанэ,
 мащал-мк'ане гōһастьне хзэка куч'ьканэ. Р'астие жи куч'ьк хзэкед
 эскимосайэ свьк гелэки зу жь шики дьбьнэ шики дьне. Бе куч'ька
 эскимос нькарьн сэр бэрфа қалыр'а һэр'ьнэ неч'ире, бара бьгōһе-
 зьн, һэр'ьнэ щие дур.

Ль тундрае, ль к'едаре баһар
у һавини зэ'ф кьньн, бона бнэлийа
хэбатэкэ мэзын дькьн гак'увиед
шмале. Ненес гак'уви сйар дьбэ у
бь хзэке гредьдэ. Эw бь шир, гошт
у ч'эрме вана э'бура хwэ дькэ. Не-
нес жь ч'эрме вана жь хwэр'а
к'өрка, лэпька у сола дьдру, хwэ
жь сөр' у сэрма шмале хwэйдькэ.
Бе гак'увийа һ'але ненеса we гэлэ-
ки чэтын буйа.

3.

Бона мэрывед ч'йа, гава кō т'ō р'е-п'егэ т'ōнэ, гэлэки чэтынэ.
Ль ведаре бона баргōһастыне, сйарбуне бōг'ед пышткуз-йак али мэ-
рва дькьн.

Пьрч'а дреж у нэрм йака жь
сөр' у сэрмае хwэйдькэ. Йак зэ'фи
qəwata. Бона wи т'ō чэтнайи т'ōнэ-
нэ, нэ барфа зэ'ф, нэ жи шwэр'йа
бь кэвьр у кōч'ьк. Ль нава ч'йа йак
к'омэкдаре мервы бь итбарэ.

4.

Ль қумстанед щэ'нубейэ гэрмда,
ль к'едаре ав у һешнайи т'ōнэна, гэ-
лэки чэтынэ мэрв жь щики һэр'э

щики дьне. Ль ведаре жи дэвэ али мерв дькьн.

Дэвэ т'ам һ'эфтеке дькарын нэ альф бьхōн, нэ аве у нава қум-
станар'а һэр'ьн. Дэвэ гэлэки кемчальмын, ле баред гран дьбьн.

Валатынэ ѓса жи һанэ, вэки
 бнэлид вана нызаньн сѓр' у сэрма,
 йане жи бэрф чийэ. Ль ван дэра
 һым һавина, һым звьстана гэрмэ.
 Ль ван дэра тэ'в ѓса дьѓжьлинэ,
 вэки мэрвв нькарэ лынге хвэ дай-
 нэ э'рде, ле гава баран дьбарэ, дь-
 бэ лей у лемьшт.

Ль ван вэлата һешнайн гэлэ-
 кэ. Н'эйван жи гэлэкин у п'ър'щу-
 р'энэ.

Ль вэлатед гэрмда фил һанэ. Эв мэзынн. Т'эне ч'арме филэ-
 ки бист п'утэ. Фил вэхта хэбата гран али мервв дькэ.

Пьрс у пешданин

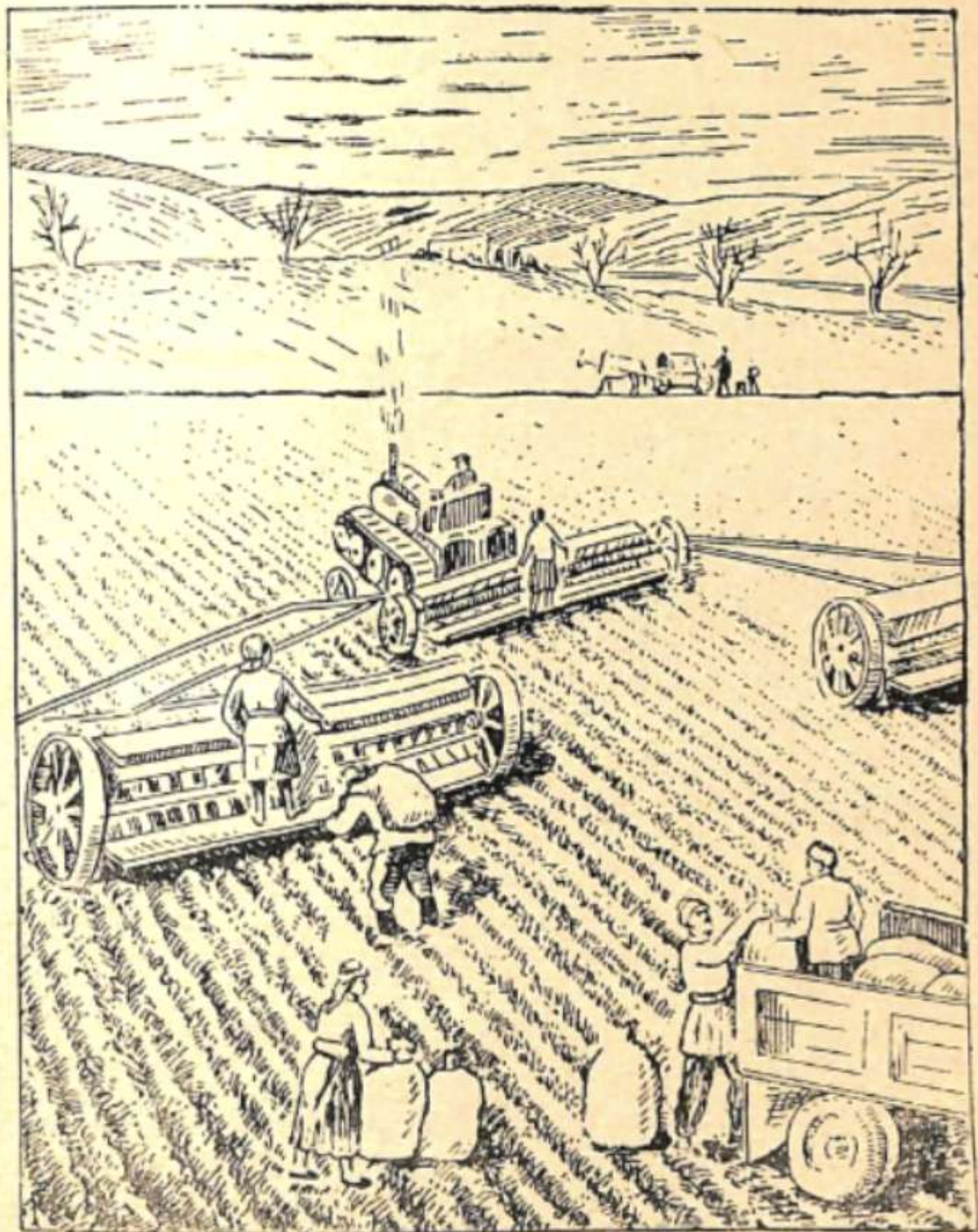
1. Нэсп, гѓндреж чь хэбате дькин?
2. Мэрвв бона сйарбуне у щигѓнастьне чь-чь н'эйвана хвэр'а
 льдэ хэбате?
3. Сэбэб чийэ, вэки ль шмале куч'ька, гак'увийа льдынэ хэбате,
 ле ль щие ч'йа—йака, ль қумстана—дэва, ль щие гэрм—фила?

БАҲАР

ЧАНДЬНА БАҲАРЕ

Қсәкың, чька нава зәвһада чь дькың?

К'ЛАМА БАҢАРЕ

Қолинг к'шйан, ч'йа хwә һ'әсйан,
Гәлиед к'урин кърнә хōшин,
Бәрф һьлк'шйа, ав дак'шйа,
Ч'әм хōлхōлин, ә'wр к'ьмк'ьмин.

Кōлилк шинбун у гышк шабун,
Дәр у чиман т'әв бун зозан,
Кәри р'езбун, һәвраз һелбун,
Гаван, шван ч'не бун меван.

Мәһед баһаре: март, апрел, май, (адар, нисан, гōлан).

МӘСӘЛОК

Мәһа адаре р'ое һ'әфт краса дьгōһезә.

Р'ЕШИИА ҺӘРТ'ЬМЕ

1.

П'әнще тә'ва баһаре авитә сәр қуча бәрфе, у бәрфе һедика
һесра аве р'ет. Длопа залал нқьти сәр ә'рде, т'әви длопнә дьне бу,
у һәвр'а глори жере бун.

Глор дьбьн у дькьн: п'ьстә-п'ьст:

— Р'е бьдә!...

Қалч'ич'әк фкьри у гот: — Әва к'ийә дькә п'ьстә-п'ьст? Сәре хwә
бл'нд кър, тә'ва баһаре дит у жь шабуна бинәкә хwәш же һат.

2.

Длоп пешда дьльвә, р'асти длопнә дьне те, дьпърсә:

— Гәли хушка, һун жь к'едәре тен?

Длопед ч'з'вкание шабе дьдын:

— Әw дәр тәнг бу, р'йа мә тари бу. Бьн ә'рдеда мә анцах
һәвдō дит у мә ләзанд, әм дәрк'әтьнә дәрва. Вра чьқа р'онайә, чь-
қа аза. Һәвалед мә зуда р'е к'әтьнә, мә дайә пәй wана.

Длопе бәрфе газикърн:—Әм жи wәр'а тен,—т'әви длопед ава
канис бун, һәвр'а бун әрқ.

У бу хōшә-хōша ава әрқе, бәржер к'ышйа.

Гōпке ч'ьқед дара һ'шйарбун у готын:

— Әw чь дәнгын, дыбәк баһарбә ида у к'өркед хwә эхьстын.

3.

Әрқ чу гһиштә әрқәкә дыне, бунә шәw. Шәwa һарбуйи бь бае хwә бәржер к'ышйа, қум, бәлгед һ'шкбуйи бь хwәр'а дыбьр.

Длопа мә т'әви һавала дыкьрә хōшә-хōш, бь дәнге бльнд дыкь-рә гази:

— Р'е быдын!

4.

Шәw зутьре чу гһиштә шәwед минани хwәйә диньк.

Шәw wәрьми, пелед we ль һәв к'әтын, бь зәрп кәвьред мәзын глор дыкьр, даред сал у зәмана жь к'ок'ева р'адькьр, ль дора кәвие хwә дыхьст. Длопа мә бь һавале хwәва дыкьрә һewәрзә:

— Р'е быдын!...

Ле ч'әм бәржер дык'шйа.

5.

Пелед мәзын бь бер'а т'әвайи ль сәр бә'ре дыһ'әжын, ль һәв дык'әвын, к'әф ль сәр wана дык'әвә. Длопа мә ль сәр блқокәкә мәзын с'арбуйә, чаwа дыр'әқьсә, дылизә, шадьбә.

Ншкева те дәрдыхә, wәки жь пеле аве дықәтә, тә'в we гарм дыкә у гази щәм хwә дыкә.

Гәләки свьк бльнди жоре дыбә, дыфр'ә бәр бь ә'эмане шин, бәр бь тә'ва п'әнцзер'ин. Дыфр'ә, незики хушкед хwә дыбә у wанар'а дыwәк'линә, жь нава ә'wра дыбежә:

— Р'е быдын!...

6.

Жоре ә'wр дыгһижә ә'wрәки дыне у мәрьв т'ьре дальқйанә. Ә'wред р'әшә-тари бь һәвр'а шәр' дыкын, дыкына гөр'ә-гөр', бруск давитьнә һәв. Длопа мә жи хwә давитә ви али у ви али: дыһ'әжйа, дызвьр'и, дә'ф дыда у бе сәкһандьи дыкә гөр'ин:

— Р'е быдын!

Гышк дьбежыи:—Р'е бьдын,—у ишкева бь зэрп тена бэржер,
дыр'ежыи жере, бэр бь э'рде.

Э'рде н'ышкбуйи жь натына баһаре бәшәрхwәш бу. Длопа мә
к'этә нава зэвике, к'эт бэр к'ока смьләке. Смьл р'абу у кьрә газн:

— Р'ешийа нәрт'ьме, тә бь хер нати, мьн чава мөкөр'ийа тә
дыкьр.

П ь р с

1. Длоп чава пешда нат?
2. Длопе р'ешитикә чава кьр?
3. Длопа аве к'этә к'өдәре?

Хәбәрәд тыштанийа шаба пьрсед к'и у чь дьдын.
Мәсәлә: к'и—көр', қиз, хорт, чь—гөр, дар, ав.

ЛЭГЛЭГА МЭ

Баһара хwэш дуса һат,
Ба у багэр т'эв һлат,
Эшq у шабун дие к'эт—
Лэглэга пар шар дьн һат.

Һелина we бльндэ,
Ль орт'а гонд шие р'ьндэ,
Колхозвана чекьрийэ,
Wэки һарсал бе гондэ,

Лэглэга мэ р'ьндькэ,
We дьгэр'э дор гондэ,
П'ар' у баска һэв дьдэ,
Һелина хwэ ша дьбэ.

Лэглэга мэ дэлалэ,
Ч'э'вбэлэкэ, бэдэwэ,
Нава мерга дьгэр'э,
Гонде мэр'а шадьбэ.

П ь р с

1. Лэглэг чьчах тен, жь к'едэре тен?
2. Һелина wан чаванэ?
3. Wэки дьне к'ижан тэйруту тен?

Хабэр дыкарын бьднэ к'вश्यकьне тыштаники
у п'ьр'тьштанийа:

Мәсәлә: ч'вик фр'и, дар шкәст. Ве дәре гли дә-
рәқа йәкеданә (ч'викәке, дарәки), ле гава дыбежн:
ч'вик фр'ин, дар шкәстн, гәләк тенә фә'м кьрне
(гәләк ч'вик, гәләк дар).

Н'ШИАРБУНА Н'ӘБЕ

Н'әба гәнъм бьн хвәлинеда т'әмамйа звьстане р'аза бу.

Пәнщед тә'ва баһаре әв н'шйаркьр.

— Н'шйар бә, баһарә дһа!

Н'әб н'шйар бу: крәсе хвә қәлашт, бона қнйат р'әһишкед хвә
к'өта нава хвәлийа к'әврәк.

Пәнще тә'ве әв бльндкьр. Әв бльнд бу у һаһанга зиле we жь
бьн хвәлие дәрк'әт.

Чь гәрмбу, чьқас хвәш бу доранед вейә аза, бинвәкьри.

Һенкайа сбе ч'ьлкә ави дани сәр зьлке вейә ниввәкьри у кьрә
п'ьстә-п'ьст:

— Сба тә бь хер!

П ь р с

Зил чава бу?

Б Л Б Ь Л

Блбьл дани сәре дарә,

Әви дьстра, дьлиланд,

Сәвта хвәш, бина баһаре,

Мәрвар'а ви дышанд.

— Баг'чә у кәлилк бь һәвр'а,

Дьк'әнийан у ша дьбун,

Гөле сор жи р'өһ' у щан,

Бона блбьл стөхар бун.

Чьга хвэшэ дэнге блбьл,
К'лама э'мре мэ дьбе,
Эw ша дьбэ бь эшq у дьл,
Ча зар'ед мэ де у баве.

Пешданин

Бь хэбэред блбьл, баһар, дар—щомла бежьи у бьнвисьн.

К'И ДЬР'ЭШИНЭ

1.

Дэрсдаре гот, wэки мэрьв гəньм, щəһ, гарьс, ач'ар' дьр'эшиньн.
Эшо пьрси:—Ле к'и даре мешə, гəл у гиһе дəшта дьр'эшиньн.
Хwэ мэрьв wана жи нар'эшиньн?

Дэрсдаре гот:—Щмо, баиздэ һэр'э we шинкайа һ'ышкə мина
ситə'вка бьгьрə.

Щмо гьрт у ани.

— Зар'но, дə һаһа бежьи, к'а чь эв шинкайи дьбьр?

Гышка гот:—Бае, ба.

— Дə һаһа ле бьһер'ьн, чька ль сэр ньч'е we чь һəйэ?

Эwана гот:—Т'охьм.

— Дə бежьи,—гава кə т'охьме гиһе дьгһижə, ба wана чь дькə?

— Ба дьбэ һ'əму дəра у бəла дькə.

2.

Чунə мешə.

Дэрсдаре гот:—Асе, ща бьһер'э, чька ч'вик чь дькə?

— Севе дьхwə.

— Тəйруту иди чь дьхəн?

Нуре гот — Һ'əлийа, шилана.

— Эшо, нава фекие wан дарада чь һəйэ?

Эшо гот:—Дəндьк.

Дэрсдаре гот:—Р'астə, тəйруту эмиш дьхəн, дəндьк у т'охьме
wана дьк'əвьнə нав дəшта у мешə. Диса дар жь wана че дьбьн.

— Дə һаһа бежьи, ида к'и дьр'эшиньн?

Шагьрта щаб да;—Тəйруту.

3.

Әwana p'ia xwəda чун, gñiштын щəwəке.

— Зар'но, бьн'ер'ьн, чька ава ве щəwe чь хwəp'а тинə?

Зар'а т'охьме сэр р'уе аве н'ер'ин.

Wana щаб да:—Т'охьм, т'охьм!

Сəйране ə'щəбмайи гот:

Зəрифə бь к'əн гот:—Демəк əм жи дьр'əшиньн?

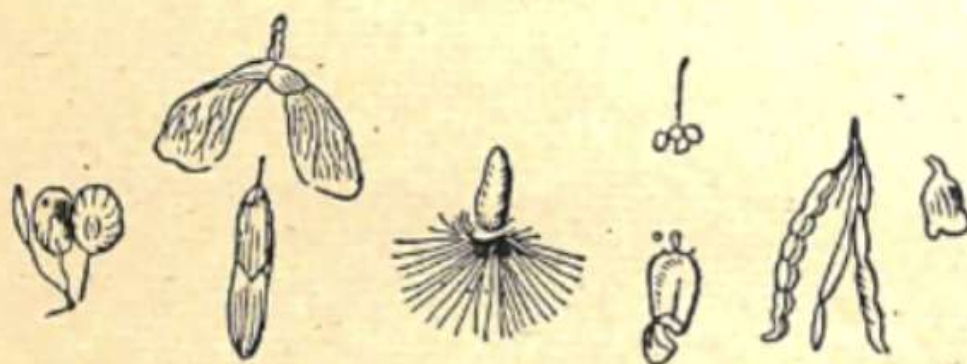
Дəрсдаре гот:—H'лбəт. Əw т'охьм бь к'ьнище мəрьвар'а, бь
ла дькə.

4.

Зар'о нава ги'ер'а чун.

Дəрсдаре гот:—Смо, əw чийə бь к'ьнище тəва гьртийə?

Смо гот:—Т'охьме зəлqокə.

Зəрифə бь к'əн гот:—Демəк əм жи дьр'əшиньн?

Дəрсдаре гот:—H'лбəт. Əw т'охьм бь к'ьнище мəрьвар'а, бь
пьрч'а h'əйwanəтp'а тənə зəлqандьне, дьк'əвьн щики дьне у дьгñи-
жьн.

5.

Дəрсдар сэр кəвьрəки р'унышт, готə шагьрта:

— Р'уини, чь кə wə бьнист, hьндьк бу. Т'охьме əса жи hənə,
wəки хwə-xwə бəла дьбьн.

Паше к'т'əбəк вəкьр, бəлге we вəкьр, шк'ьл нишанда.

— Дə, ль ви шк'ьли бьн'ер'ьн!

Бьн'ер'ьн, ч'əрме йəке т'əqйайə, мəрьв həw занə агьр дькə,
т'охьм ми́на гəлле дьчə.

Тəрк ль qалч'ьке йəке к'əтийə, т'охьм чар али бəладьбə.

Щур'əк жи нола парашутанə, wəхте ба те, əw wəкə сəд, дəсьд

километри дькара бьфьр'э, нэр'э шие дур, шие оса нешин бьба, wэ-
ки тō qə нафкьри.

Е оса жи нана, wэки бь п'эр' у баскьн, хwэ-хwэ дьфьр'ын.

Пьрс у пешданин

1. Ба, тэйругу, ав, н'эйwане бь пьрч' т'охьм чава дьдынэ бэла-
кьрьне?

2. Нун т'охьме чава заньн?

3. Щур'е т'охьма бэрэвкьн у бинын мэк'тэбе.

Б А Н А Р

Дэшт у зозан т'эв хэмьлин,
Аве ч'эма лэз дьбэзьн,
Дьхөлхөлын, дэрбаз дьбьн.
Гөл у гиһа нэв шадьбьн.

Диса ферма колхозеда
Шабун, эшqə бь дьлбари,
Ферма дьчэ диса меван
Бэр бь кōлилка, ч'йае бь сосьн.

Хэбатеда колхозван пешьн,
Бь дэнге шайн эw дьбежьн:
Эм чедькьн э'мре т'эзэ
Е бэхтəwар нэрт'ым аза.

ТЕДЭРХЬСТОК

Тыштэк нэйэ
Чьqə баһар те
Пешие дэрте.
Эw чийэ?

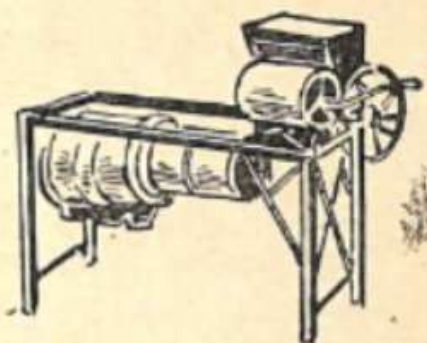
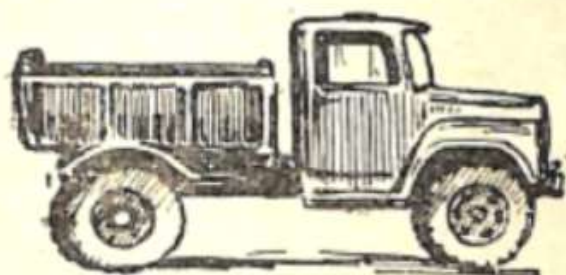
Хэбэред дьнвисэ, дьхунэ, дьчэ, дьр'эwэ к'эвш
дькьн н'але тыштани у щаба пьрса чь дькэ дьдьн.

Р'онлат кō зар
 Зәр'қи,
 Ль гōнде р'эх ч'эм
 Ч'ьра тәмьрин,
 Қр'ави к'әтә
 Сәр кōлилка,
 Кәред пез к'шйан
 Бәр бь к'әвшәна.

Мьж, думане
 Хwә данә ч'йа,
 Қаз-wәрдәк чун
 Бәр бь гиһа.
 Гōнд һ'шйар бу,
 Чу мерг-зәвйа,
 Тә'ве п'әншда
 У дьһа к'әһйа.

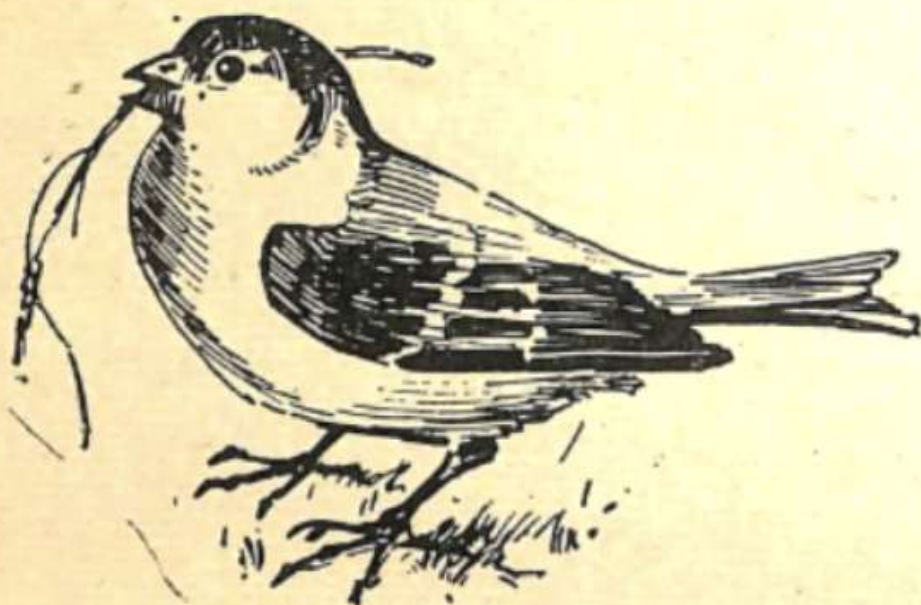
Пьрс у пешданин

- Бь хәбәре шьере бежьн:
1. Сбә чава вәбу?
 2. Мьж у думан кōда к'шйан?
 3. Дһа тә'вер'а чава бу?

Шк'ъла бьн'ер'ън у беж'ън, ч'ъка пе к'ижан машине ч'ъ д'ъкън
 (Машина р'езр'эше, трактор, комбайн, автомашинэ,
 т'охъмт'амьзк'ър'не)

Баһар бу, р'ожәкә хвәш. Ёар алийа бина гөл у гиһе дьһат, хөшәхөша авед канийа бун, ль ә'эмане сайи тәйруту дьфр'ин, дьчун, дьһатън: һәһабьр дьбун, дьчунә щие дур. Әз у дйа хвә дьчун гөндә щинаре мә, вәки чәнд диза, к'уһа, к'аска биньн. Дйа мьн һәй дәсте мьн дьгьрт, щарна мьн дәсте вә бәрдыда дьр'әвим, дьк'әнийам у дьр'әқьсим. Әзи бехәм бум.

Дһа әм незики гөнд дьбун у вә дәме мьн кәвьрәк һьлда у ави-тә ч'викәке. Ч'вик алики к'әт, кьрә ч'втин, паше р'абу, кьр кә бьр'әвә, ле нькарбу. Вн чахи әв бь лынга р'әви. Мьн да пәй у гьрт. Дйа мьн гава ч'вик дәсте мьнда дит, кьрә гази, һат гһиштә мьн, ч'вика беимдад жь дәсте мьн гьрт, һерс бу у гот:

— Лаво, тә чьр'а өса кьр, нә әва ч'вика сәр һелинейә, к'и за-па һелина вә нһа ль к'едәрәйә. Бона чь тә лехьст?

Мьн гот:—Дае, жь дәсте мьн чу, әз жи ньзаньм... Ле тә чаһа зани, вәки йа сәр һелинейә?

— Лаво,—әһе гот,—бәре ә'вльн нһа баһарә, вәхте һеккьрьнейә у шушьк дәрхьстьнейә, йа дөда, тә чьр'а зьлке нав нөкөле веда сә нәдит? У әһе п'әр'е ч'вике жь хуне т'әмьзкьр, лынге вә гредә, паше да мьн, вәки бәрдым. Мьн бәрда. Ч'вик фр'ийа, ле гәләки нәчу, щики незик дани, пар'а вәгәр'йа у мәрьва т'ьре мьнр'а дьгот: "Тә чьр'а п'әр'-баске мьн шкенанд..? Әз р'әвим, вәки диса бьгьрьм.

Мын дйа хвэр'а гот, эзе бьбьм мале, бра Шэ'ра хушка мын п'эр' у баске we бышэбрина, ле дйа мын нэһышт, гот:

— Лаво, эw дйа храб, wэки эм бьбьнэ мал, п'эр' у баске we жи бенэ шэбрандые, эw тэйах надэ. Ёелина we ван дэрайэ, эwe щие дур, бе ёелин, бе нек у шушка һ'ышк бьбэ. П'ак эwэ, wэки бь- ёели р'эһ'эт.

Мын иди дэнге хwэ нэкьр, лэ р'уе дйа хwэ ньһер'и. Эw бэр хwэ дык'эт.

2.

Эм чун, ле we щаре нэ дйа мын хэбэрдьда, нэ жи мын зар'оти дыкьр. Гава эм гыһиштынэ гөнд, мэ диз у к'уп дэст ании, у wэгэр' йан, мын бона хатре дйа хwэ қраркьр, wэки we ч'вика бриндар кэ- р'э-кэр' бьгьрм, бьбьм мале, брина we бьдьмэ қәнщкьрьне удиса биньм wi ши, бь дэсте хwэ бэрдьм. Ле гэлэки ле гэр'йам, мын нэдит. Дйа мын жи дина хwэ да һэр шийа, диса нэдит.

Эм иди һатын.

* * *

Жь we р'ожа баһаре һ'эта нһа жь чыл сали зедэ дэрбазбуна, ле эз дэрһақа we ч'викеда нькарьм биркьм, wэки мын щие бэла- сэбэб лэда...

БАҺАРА МЭ

Щан, щан баһар, тō хwэш баһар,
Һэв зедэбун бэрхьк у кар,
Чунэ чоле пэз у дэвар,
Қолилквэдан к'эwишэн у war.

Баһара мэ зэ'ф-зэ'ф хwэшэ,
Бэрф һ'элийайэ, э'рди р'эшэ,
Баг' у баг'чэ т'эви нэкшэ,
Бина wана гэлэк хwэшэ.

Баһара мә әрд жь хәw р'акър,
Гөл у гиһа хәмледа кър,
Авед ч'әма гәләк гөр' кър,
Тә'в у аве дһйа шакър.

We шадьбһн бәрх у бәрхван,
Пәз у дәвар, дәр у доран,
Көр' у қиз, пире зәман,
Тракторист, шван, гаван.

Пешданин

1. Дәрһәқа баһаре сәрһатикә пыч'ук жь бәр хwә бһнвисьн.

ДӘНГБЕЖЕ БӘРБАНГА БАҺАРЕ

Тә'в һәла дәрнәк'әтбу. Ншкева жь ч'йәе пешбәри гөнде мә р'ое п'әнщәда. П'әнщед р'оже нав кәвәр у знарар'а авитнә сәр гөнде Әлэгәзе. Ч'йа у бани һеди-һеди жь хәwа шәве р'абун. Бь мерга—шина қыша к'әт бу, шина жи қыр'ави к'әт бу. Жь ч'йәе Әлэгәзе ба-ки нәрм дьһат у һешнайи жь длопе қәшае у авие дьwәшанд. Дән-гед ч'викед витwитани жь бәста мьжгрти дьһат. Әwана жь щие хwә р'абун у фр'ин. Ль пәй wан ч'вике дьне жи фр'ин, бльиди ә'з-мин бун у ә'ламкьрын, кә сба баһаре һат. Шагьрт зузу һ'ьшйар бун, жь щие хwә р'абун, сәр-ч'ә'ве хwә шуштын, тә'штйа хwә хwә-рын у чунә бәр бь мәк'т'әбе.

Пешданин

- Бь хәбәре ч'вик, сба, баһар щөмла бежһн у бһнвисьн.

Ә Л Ә Г Ә З

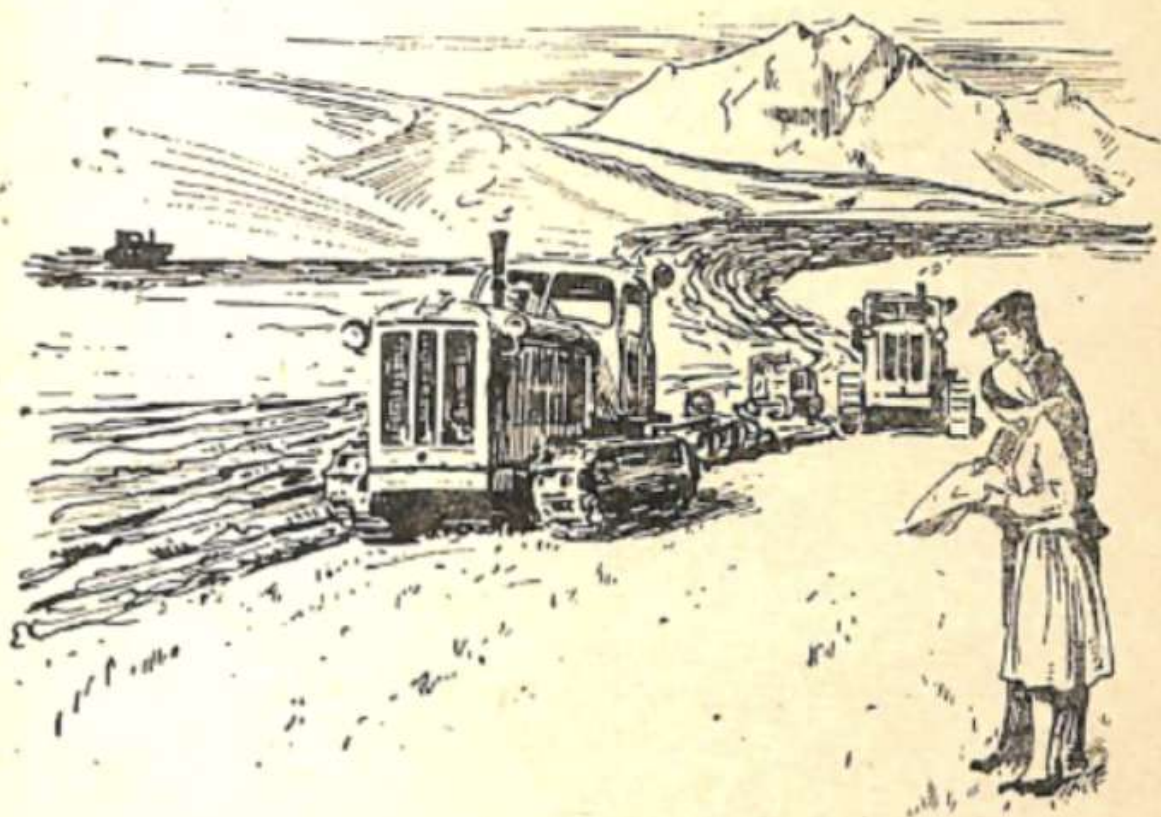
Баһара тә р'әнг дьди,
Дьхәмли чаwа кә бежи,
Ава зәлалә сар жь тә дьк'шә,
Щан Әлэгәз, ч'йәе бльид.

Элэгэз, хwэш Элэгэз,
Тэ дьч'ерын дэвар у пэз,
Шан Элэгэз, ч'йае бльнд,
Ч'йае бльнд тэрз бь тэрз.

Элэгэзе, ч'йаки бльнди,
Ль сэр тэ гөл у гиһа,
Дэсте колхозада хwэш зозани,
Шан Элэгэз, ч'йае бльнд.

П ь р с

1. Элэгэз ч'йаки чаванэ?

К'ЛАМА СБЕ

Һэла к'эw нэк'эт бу сбе, ле апе Шәwеш ль сэр льнга бу. Әw һөдика мале дәрк'эт у бәре хwэ да бәр бь к'эwшәне гөнд. "Чь сбә-кә хwэшә,,—әwн хwэ-хwәр'а гот у пешда чу. Чарһьлде wи һеш-найа т'эзә р'абубу, көликед р'әнг-р'әнги сәред хwэ бльнд кьрбун у мәрьв т'ьре we сба зу слав ль wи дькьрн. Хөшә-хөша шәw у канйа бу, wитәwита тәйрутуйа. Wәлат бь р'өжа т'эзәр'а һ'шйар льбу у гөлдьда. Ле апе Шәwеш ль wана нәдһиһер'и, дәнгед ч'викед

баһаре һадьһист. Әһи жь дурва дит, һәки к'әһшәһе дөһи хам шәвда ида р'акьрһә. Ә'щәбмайи ма. Шабу, бәшәра һи хвәш бу у дәст хвәда һатһи бире р'ожд зар'отһа һи, р'ожд бәри р'евол'йусһа Октябре. һатә бире әһ р'ож, гава к'ө баве һи әһ бь хвә-р'а бьр шот. Әһ пешһа га дьчу, ле баве р'адькьр. Чәнд щара шот шкәст. Баве чәнд щара бьрә гөһд, һәки чекә... У һ'әта р'акьрһи, һ'әта чун зәһһа дьһе р'акьһи иди маһа баһаре пашһи дәрбаз бу, һәхт дәрбаз бу. Ә, һане һан һе чь буйһа: зрав, серәк.... Паше би-ра һи һатһи р'ожд чһине. Баве һ'әта бь к'ерәндикә зәһһе дәрәһг-к'әти дьрут, һ'әта аһи бедәре, сөр' у сәрма ч'йе жи хвә пер'а ги-һанд, пәһзе сәри к'өта. Сап бедәредә ма, шьл бу у һәһатә к'өтане..

Гәләһи зәлул бу, чәтһи у храб бу чаһе бәре, чаһе зар'оти у хортанһа аһе Шәһеш....

У кәле зәһһи пешда чу, гһиштә сәре т'опәкә. Сәкьһи, дһа хвә дае, лешһер'и, һәки һи али т'опе жи р'акьрһә, һьһдк майә хлаз бькьһи. Зәһһа р'әш дькьр, һава шәвәкәда, шәвәкә баһаре гә-ләк р'акьр бун. Е р'адкьрһи т'әһе се тракторист бун. Жь һан һәр-сека йәк жи һәһһе һи бу— Шако. Щара пешһи бу, һәки Шако р'адькьр. Кәльк сәба әһи өса зу р'абубу, һәки бь ч'ә'ве хвә бь-биһә хәбата һи дь һава к'әһшәһе колхозеда. Жь һәхте бәре һ'әта һһа ә'һьр гәләк у гәләһи һатһбу гөһастһһе. Дәһса "һор'овеле", әһи бьһист к'ләмәкә т'әзә. К'ләм дәрһаһа тракторе у сба т'әзә бу;

Сәре к'отане һәзә,
Бьһе к'отане һәзә,
Трактора мьһи р'адькә,
Шәв у р'о щәм һе йәкә...

П ь р с

1. Аһе Шәһеш чьр'а сбе зу р'абу?
2. Чь дит у чь һатһә бире?
3. Әһи к'ләмәкә чаһа бьһист?

ТЕДӘРХЬСТОК

Ә'рдә р'адькә,
Дьчә у ду дькә,
Әһ чһйә?

Б Э Р Х В А Н

Бэрхвано, һа бэрхвано,
Бэрхвано, т'әw дэлало:
Ч'әвр'әшо, бәжнзраво:
Пспоро, бэрхвано,

Бэрхване колхозейә,
Дэлале колхозейә,
Ә'зизе дайка хwәйә,
Пспоре колхозейә.

Бэрхвани пионерә,
Дэлали пионерә,
Бэрх у кара дьч'еринә,
Ә'рде хwәш дьгәр'инә.

Бэрхвано, бэрха бинә,
Эварә, бэрха бинә,
Дә бәсә бьч'еринә,
Бэрх т'ерьн, бэрха бинә.

Бэрхвано, һа бэрхвано.
Бэрхвано, т'әw дэлало:
Ч'әвр'әшо, бәжнзраво,
Пспоро, бэрхвано.

П ь р с

К'ер'а дьбежьн пспор?

Л ь WARE T'ӘЗӘ

Хальте пионер дьгот:

— Исал баһаре ферма совхоза мә дәрк'әтбу зозана. Мала ль
ведәре т'әзә данибун. Әз т'әви бре хwәйи мазьн чумә бәр бэрха.
Бре мьн наве п'ншар'а гот, мьн нвиси: слмаск, п'едаск, тьршо,
спьнг, мэндьк, со, кэрәнг, пич'ок, гиһае дрбьк, хашхашк, нанцуцьк,
пунг, р'әске р'увийа, себәлгок, қанок, чарбәлгок, тьршое бэрха,

кэт, тьршое хэзалоке, қәнщәлиск, лелавк, т'опьз, қәнзил, хилок, шольк, пежәк у е дьне.

Гәр'а жорин гәләк кәлилк һәбун, бре мьн т'әне наве сосьн, қә-р-фил, р'ьһ'ан, гәл, қалч'ич'әк у бәйбуне заньбу.

МӘСӘЛОК

1. Ә'wpe нисане баранә.
2. Бәрф дьһ'әлә ч'йа дьминә.
3. Р'әwша хозана к'отанә.

ТРАКТОРИСТ

Дә тә wрә ә'рдә р'акә,
Хwәлйа т'әзә т'әмьз қалкә,
Һәрчар гинса бьвә-бинә,
Ль нав хwәлис бьгар'инә.

Һа бьстьре бь дәнге хwәш,
Һа эгьнбә хwә нәдә паш,
Тә ә'гити бьщә'динә,
Р'акә, плана бьқәдинә.

Жь wә'де хwә әглә мәвә,
Гәр'а мьн бә, гли әвә,
Матор' тәр'а гае беп'е,
Чава бади we пәй тә бе.

Пешданин

1. Бежьн дәрһәқа хәбата трактористед гәндәд хwәда!

П'ӘНЩЕД Р'ОЕ

1.

Р'о дәрк'әт у зәр-зәрқанд, ль һәр дәра п'әнщәвәда.

Щара пешьн п'әнще we авитьн сәр һелина ч'вике. Ч'вик
һ'шйар бу: п'әр' у баскед хwә ль һәв дан, жь һелина хwә дәрк'әт,
һәвабьр' бу: чу жоре у бь дәнгәки бльнд стра: ч'ьв, ч'ьв, вит-
вит...

2.

П'энше дōда авитэ сэр к'еуришке: к'еуришке гōне хуэ бэл
кьрын, ль ви али у ль ви али н'ер'и, чынг да, чу к'этэ нава гōл
у гиһа, дэст бь тэ'штиа хуэ кьр.

3.

П'энше сьсйа к'этэ сэр мришка. Дик п'эр' у баскед хуэ ль
нэвдō дан у бангда; қи-қьли-қи... қи-қьли-қи! Дик гази мришка
кьр. Уэки жь т'ар'а хуэ пэябын, бен у тэ'штиа сбе бьхōн.

Мришк фр'ин жере, кьрын кьртэ-кьрт у дэст бь тэ'ште кьрын.

4.

П'энше чара да сэр мозе һнгв. Моз гэрм буи, жь п'етәке
һнгв дэрк'этын, кьрынэ вынгэвынг у фьр'ин, чун ви али у ви али,
уэки жь сэр кōлилке р'әнг-р'әнги хуэрына хуэ бэрэв бькьн.

5.

П'энше пенша авитэ сэр ши-ивине кōр'әки жирьк у ч'ә'ве ви
хōранд.

Әви жь шице хуэ банзда э'рде у бь лэз һазьр бу, уэки һәр'ә
мәк'т'әбе.

Пьрс у пешданин

1. Тō сбә-сбә чь дьки?
2. Де у баве тә чь хәбате дькьн?
3. Бона һәр дәрәщәкә ве мқале сәривисарәке бежьн.

ЗЭВИА КОЛХОЗА МӘ

Чьқа шинә зэвйа мә,
Чьқа әшқә дьле мә:
Тō кōлилка гōнде мә,
Бәжидә, шинбә зэвйа мә.

Бьхэмлэ, т'жибэ,
Салам тэр'а зэвйа мэ,
Һарсал һаслэте дыди мэ,
Тō зэвйа гөнъме мэ.

Wəхте баһаре шин дыби,
Мина кōлилка бин дыди,
Тō зэвйа мэйә к'ōбар,
Тō назьки, амындар.

Ле һавине сәргран,
Смыле тэйә, т'жи нан,
Чьра баши тō һ'эйран,
Тә р'азинә колхозван.

Дайна тэйә гэлэ гран,
Жь чоле тиньн колхозван.
Т'жи дыбьн ь'мбаре мэ
Тō гōмана дьле мэ.

Чьра шинә зовйа мэ,
Чьра эшқә дьле мэ,
Тō кōлилка гонде мэ,
Бэжидә, шинбә зэвйа мэ.

Пешданин

1. Бь хәбәрәд зэвийа шин, дьле эшқ щōмла бежьн у бьнвисьн.

ЭЙДА МАЙЕ

ИӘКЕ МАЙЕ

Бина гōла те ве гаве,
Бин т'жийә бь гōлаве:
Бьн'ер', шәве хōлэхōлә,
Дьле мәрйя мина гōлә.

Мымник бь һ'әwас
Бәлге гōла буна қәйас,
Бина wана дькьн һәщам,
Пе ша дьбьн бь р'ōһ' у шан.

Әм жи бь әшq, бь дьле ша,
Э'йда майе әм дькьн,
Бәйраце сор дәсте мәда
Э'йда майе әм дькьн.

ТАННА Р'ЕВОЛИУСИОНЕР

1.

Һена п'адшеда баве мьни һ'әрфр'ез бу, дйа мьн жи т'әрзити
дькьр.

Баве мьн чōхōле р'евол'уснае дькьр.

Гава кō әв йәк қәwми, әз донздәһ сали бум.

Эварэке баве мын ша у эшq нaтə һoндoр' у лə гoһe дйa мьн-
да кьрə п'ьстə-п'ьст, əwn гoт: "Мын дəст хьст, əмe сбe р'oжa 1-е
Майe wəк: һ'əзaр к'aг'əзи нəшьр бькьн. Жь we шунда нəвaлeд
мə we дь нaвa п'aлaдa бьдьнə бəлaкьрьнe...

Əwn һ'əрфe гoллə р'oкьрнə сəр т'əхтə.

Əз сəр к'əтьм, wəки пe wан һ'əрфa п'алeд р'eвoлйуснoнeр к'a-
г'əзa, плaкaтa нəшьр дькьн мqабьли п'aдшe.

Əз р'азaм. Wəхтəкe дь хəwедa хwə һ'ьсйaм, wəки йəк бə'лгнe
мын дьһ'əжннə. Мын ч'ə'вe хwə вəкьр. Мын дит wəки дйa мьн р'əн-
гe хwə aвитнйə у лə бəр сəрe мьн сəкьннйə, тьштəки дь бьн бə'л-
гнe мьндa вэдшeрə. Дь oт'axa щнaрe мəдa мьн дəнтe нaтьн-чуйнa
льнгa бьһнст. Мын һeди жь дйa хwə пьрсн:

— Дaе, чь qəwmнйə?

— Qəт, qизa мьн, тьшт т'oнə, тo жь хwəр'a р'aзe, нaтьнə мa-
лe дьһнeр'ьн, к'и зaнə, дьбə qə нeзнкн щнe тə нəбьн...

Мын дəстe хwə бьрə бьн бə'лгнe хwə, т'жн һ'əрфe грeдaйн
бун. Фькьрнм: "Чaвa бькьм, wəки бьбнньн, wəй лə мə: вəшeрьм,
лe к'eдeрe... шкaфeдa... coбeдa... лe wəки бьбнньн?..

2.

Сəр к'əтьм: лə сəр п'əнщəрe к'узəк дaннбун, шнр тeдa һəбy.

Нeзнк бум, мьн шнрe хwə т'əр вəч'ьнн, к'уз ннвн кьр у мьн
һ'əрф кьр'ьн һoндoр'e к'уз. Р'əһ'əт бум у днeа к'əтьмə щн. Жaн-
дaрмə нaтьнə һoндoр':-мaл сəрoбьнн һəвкьрьн, əз жн жь нaв щн
дəрхьстьм. Гaвa щнe мьн т'əвнһəв кьрьн, дйa мьн дьр'щьфн, лe
бaвe мьнн р'əнгaвнтн-сəкьннбy.

Waнa тьштəк нəднт у нəр'aзн дурк'əтьн. Бaвe мьн бь бəшə-
рəкə хwəш гoт:

— Ай тəр'a нəнəрə, щaньм, мəрьв qəй дьбe һ'əрф бaтьнн бунə.

— We дəмe бу п'нрqnнйa мьн у мьн гoт:

— һ'əрф бaтнн нəбунə, дь к'узe шнрдaньн.

Бaвe мьн бəзйa к'узe грaн һьлдa. Дйa мьн жн əз пaч' кьрьм,
лe бaвe мьн əз дaмə бəр дьлe хwə у гoт:

— Ə'фəрьм, qизa мьн, тoе бьбн р'eвoлйуснoнeрəкə зoр!

П ь р с

Чь дькaрбу бьqəwmнйa, wəки Taнйaе һ'əрф вəнəшaртa?

ЭИДА АЛТЪНДАРИЕ

9-е майе, сала 1945-а. Ве р'оже дь т'эмамйа валате совете-
да жь п'айт'эхте мэ н'эта щие лапи дур хэбэрэкэ шабуне ната го-
тые:

— Шэр' к'о́табу, мэ алт' кыр!

Щмаэ'т бь эшq у ша, бь к'эн т'жи к'учед бажара у гонда бун.
Мэрьв кó р'асти нэв дьнатын, бь шабуна нэвдó н'эмеэ дькьрын;
ч'э'вр'онайн дьданэ нэв. Эwana бь к'эн у эшq слав ль ван мэрьва
дькьрын, ед кó жь э'нйа шер' вэдьгэр'йан. Гышка дьхвэст дэстед
wana бьгвешьн, кóлилка п'ешк'ешн wana бькьн.

К'лам дьнатынэ готые. Музике ледьхьст: қиз у хорта ль нэр
дэра говэнд дьгьртн, дьлистн.

Бра хвэшбэ Ордийа мэйэ советей: мерхас, йа бь э'гити хвэй-
кыр хвэхwэти у азайа Wэт'эн, джмьн да алт'кьрыне.

М А И

Мэна майе мэхэкэ хвэшэ,
Чьл у ч'йа дьбьнэ нэхьш,
Нэр чар али те бина хвэш,
Зар'о ша дьбьн бь дьле гóлэш.

Щэw у кани нэв дьк'эвьн,
Дэшт у зозан гóлвэдьдан,
Гóл у ги́на нэв ша дьбьн,
Кэри у сури р'е нэв надьн.

Пионер зу-зу н'шйар дьбьн,
Бина нэwа хвэш дьк'шиньн,
У бь эшq, бэшэра хвэш
Wэт'инр'а эшq-ла дьбьн.

Хэбэред ч'ук, мэзын, кьн, дреж, н'ышк, нэрм
чавабуна тыштэки к'эвш дькьн у шаба пьрса ч а-
w а н э дьдн.

Сала пешын бу, вәки Щәлоє комсомоли бәрхван дьчу бәр пез. Сәрвәре совхоза пез әв бь Бәк'ьре швани пспорр'а дани. Вана кәре пез т'әв дьч'еранд. Щәло зуда бьһистбу наве Бәк'ьр. Заньбу вәки пез р'ьнд дьч'еринә,—т'ө паз зәйа нәк'ьрийә, вәки әви бона хәбата хвәйә р'ьнд ордена Бәйрақа Сорә хәбате стәндийә. Совхозеда һ'өрмәта Бәк'ьр зәф дьгьртын.

Щәло гәләки дьхвәст глийа жь ви бьбьһе, вәки бь хвә жи бькарбз пез р'ьнд бьч'еринә.

У р'өжәкә өса һат.

Бәк'ьр у Щәло шәвәкә гөлане хвәш гөһер'а һ'ьрч'еда паз да-
нә мэхәле. һивәр'он бу, бина баки һеньки нәрм дьһат. Зати бин
у бог'а гөл у гиһе әв дәр һылда бу. Щвана һәр пенш сә т'еркь-
рын у дора пез авитьнә толане, һатын феза гөһер'еда коч'ьк дадан:
шива хвә хварьн у паше Бәк'ьр блуре хьст. Данге блура ви ве
шәва баһарейә хвәш чарһьлқә һылда. Әви мқаме т'әзә ледьхьс-
тын, к'лама "Пспоре колхозе,, йа "Нерйа,,. Щәло бәр шәвқа
һиве зур' бубу ле дьһер'и, т'ер надьбу нз жь диндара ви,
нә жь блур лехьстьна вийә ве шәве. Тыштәк һатә бира ви у бе-
һәмди хвә пьрсәк ва да сәршван:

— Апе Бәк'ьр, бьбахшинә, нә тә жи шөхөлаки мәзын кьрийә,
вәки Москвае жи наве тә заньн у һ'өкөмәте т'ө р'әшакьри, набә,
вәки т'ө сәрһатийа хвә у дәрһәқа хәбата хвәда мьир'а бежи.

Бәк'ьр бәшәрхвәш бу, блур дани щие ве у бе нанакьрын хә-
бәрдана хвә ва дәстпекьр:

— Көр'е мьн, тә пьрсәкә р'ьнд да. Сәрвәре совхозе жи т'әмин
дайә мьн, вәки аз шар-шарана дәрһәқа хвә у хәбата хвә тәр'а
бежым,—паше һьнәки фкьри, ль һиве, стәйрика у пез ньһер'и, гот:

— Әз зуда шваньм. Гәләки жи пез һ'ьз дькьм. Мьн гәләк ша-
ра кәрие пез қәзйәед гран хлазкьрийә. Әре, звьстанәке жи, вәхте
Шәр'е Wәт'әние Мазьнда, мьн дьса паз дьч'еранд. Шәвәке мьн
паз бьр: аг'ьле Гьре Хәзале. Ле шәв ниве шәве бу багәр у һ'шки-
кә өса, вәки мәрвь дәстхвә дьчу. Әз к'әлогьри бум. Ле нә жь бо-
на хвә. һ'әзар пәзе бәр мьнда ве қьр'буна, кьтәк нәдьма. Агьр
бь дьле мьн к'әт. Wәлате мәйи шер'да бу, готи али әскәр бькьра-
на, али щмаә'те. Ле паз жь дәст дьчу, жь сәрме тәйах нәдьда:
һ'әзар паз, қолайи нибу, әв жи ви чахи...

Ле мьн хвэ онда нэкр. We ба у багарада мьн нери данэ пешйа хвэ у пэз р'акър, дора аг'ъл гэр'анд. Чэнд шара оса кър у пэз т'эмам хлазкър жь қыр'буне.

Сбатъре дна багаре зоркър. Пэз сэр нэвда қищ'ли, ле шэвда жи брчи бу. Мьн кър кō ве шаре жи пез р'акъм, ле тыштэ же дэрнэк'эт. Мьн хвэст бькьра нэвар у гази, багаре нэдьншт. К'элб зур'буи ч'э'ве мьн дьннер'ин: мэр'в нэв занбу, вана дьгот: "Чь дьки, пэз қыр' дьбэ..? Мьн шэрма ль пез нэдьннер'и. Лынгед мьн шэмыди бун, дэстед мьн қэф'ли бун.

Ле лазъм бу ч'арэке бькъм. Н'эзар пэзи жь қыр'е хлаз бькъм.

У эз беш'эмди хвэ дури аг'ъл чум, мьн хвэ да бэр знаре пешбэри қуча Қэрэбьр'не у бь ве блуре "Саравае нерийа, леда... Мьн гази нерийа дькър, лавайи вана дькър. Ч'э'ве мьн ль пез, н'ь'ле мьн ль блуре, мьн ледьхьст. Т'эви багаре, ль ве чола хькэ хали дьнат дэнге блура мьн. Мьн багэрер'а дькьрэ шэр'. Ледьхьст у нэв дина хвэ дае-нерие мьн жь аг'ъл дэрк'этын, хвэ ль дэнге блура мьн гьртын, пэй вана жи т'эмамна кэре пез р'ез бу.

Шабуна бу хōлэ-хōла нэсрод ч'э'ве мьн, лынге мьн эрд нэдьгьрт. Мьн багар бир кър у да пешйа пез, бьр бэр бь Гьрэсора.

Оса мьн пэзе совхозе жь қыр'е хлазкър. О бэри эваре мьн пэзе хвэ т'эмам дьса бьрэ аг'ъл.

Шване кал глие хвэ к'ōта кър, дьса ль э'змане сайи ннер'и, хвэст бьзанбйа, чька жь шэве чь чуйа, ле Шэло не ль ви дьннер'и у дьфкьри, вэки ве шэва багаре к'ламэка т'эза бьэ'фрин; у бь вева пэсьне шване вэт'энн'ыз бьдэ, наве к'ламе жи дайнэ "Р'ōн'мал..."

П ь р с

Шван пэз мава жь сōр' у сэрмае хлазкър?

МЭСЭЛОК

1. Шōхōлк'аре хвэбэ, ширьне щинарабэ.
2. Ми п'е ль бэрха хвэ накэ.

МЕШӘ

ХӘМЛА ТӘБИӘТЕ

Мешә бь даре хвәйә шур'ә-шур'ә, бь гөл, р'ьһ'ан, сосьн, гиһе хвәва, бь ч'ә'вкани у щәвке хвәва, бь тәйрутые хвәва гәләки бәдәвә.

Баһара у һавина мәрв т'ер набә жь бин у бог'а шийә саг'ләм у хвәш. Чахе һәр дара гәрмә, нава мешәда һеньк у хвәшә.

К'ара мешә гәләки мәзыә. Нһа мәрвед совете бь арик'арийа меша т'әбийәте дьднә гөһастьне. Һәр дара дара дадч'ькинън, меша пешда тинън, вәки пешийа қөр'льхае бькьнә шәр', вәки нан, һешнайи р'ьнд бьг'һижьн, һ'ьшк нәбьн, бае гәрм ван храб нәкә. Гәрәке вьра вада щие өса әмбаред аве һәбьн.

П ь р с

1. Чийә қөр'льхи?
2. Пешийа қөр'льхие чава шәр' дькьн?
3. Олмдаред совете т'әбийәте чава дьднә гөһастьне?
4. Меш; чь к'аре дьдә?
5. Вә бона дарч'ькандьнә қә чь кьрийә?
6. Даред совхозе, е бәр даре мэк'т'әба хвә һун чава хвәйдь-кьн?

К' А Р А М Е Ш А

Меш; к'арәкә мәзын дьдә мәрва. Әв бәри гьшки һаһелә әрд зу зөһабә. Даред мешә хвәлине жь шәватә тә'ве у жь ба-тәвшә-ка хвәйдькьн, ләма жи нава мешәда һенькә у немайи мөг'дарәки дреж теда дьмина. Баһара бәрфа нав мешәда щарәкева һаһ'әлә,

бэрэ-бэрэ дыһ'элэ, т'енайи wэдэки дреж нав мешэда дыминэ, лама
жи эрд у шэw һавине намьч'ьqын. Шиед кō меша т'онанэ, оса ни-
чын. Ван шийада п'эншед тэ'ве у ба-гэwшэк хwэлине гэлэки һ'ышк
дькын, баһара бэрф зу дыһ'элэ у шэw у ч'эм зу гөр' дьбын, т'жи
дьбын: ле паше һавине, авед ч'эма кем дьбын, ле шэw у эрq дь-
мыч'ьqын.

МЭСЭЛОК

Һэр'э мешэ, һадэ п'ешэ

Пьрс у пешданин

1. Баһара бэрф к'едэре зу дыһ'элэ: ль нава мешэ зу дыһ'элэ
йане шие вэк'ьри? Эw жь р'уе чьданэ?
2. Немайи чьчах нава хwэлинеда дыминэ: wэхта бэрф зу дыһ'-
элэ, йане wэхта һеди-һеди дыһ'элэ?
3. Т'эг'мина wэ звьстана бэрф нава мешэда гэлэки датина,
йане ль шие вэк'ьри?
4. Се шомлед оса бьнвисьн, wэки хэбэред wана бьдьянэ к'вше
кьр'ьн у чаwабуна предмет—тыштани.

МЕШЕ ГУЗА.

Хобат йа шк'ьлк'еш И. ШИШКИН

БЭР БЬ ВАРГӘНҢЕ ПИОНЕРИЕ

Һавина мә хвәш һавина,
Варгәһе мә щики бәдәш,
Доре ч'йанә, р'әхда мөшә,
Ч'әм у шәһын, ч'ә'вканинә.

Вәргәһе мә зә'фи р'индә,
Чарһылде ми гөл у гиһа,
Гәлине к'урин, ч'йаед блинд
Һәрчар адийа р'әшш гьртһнә.

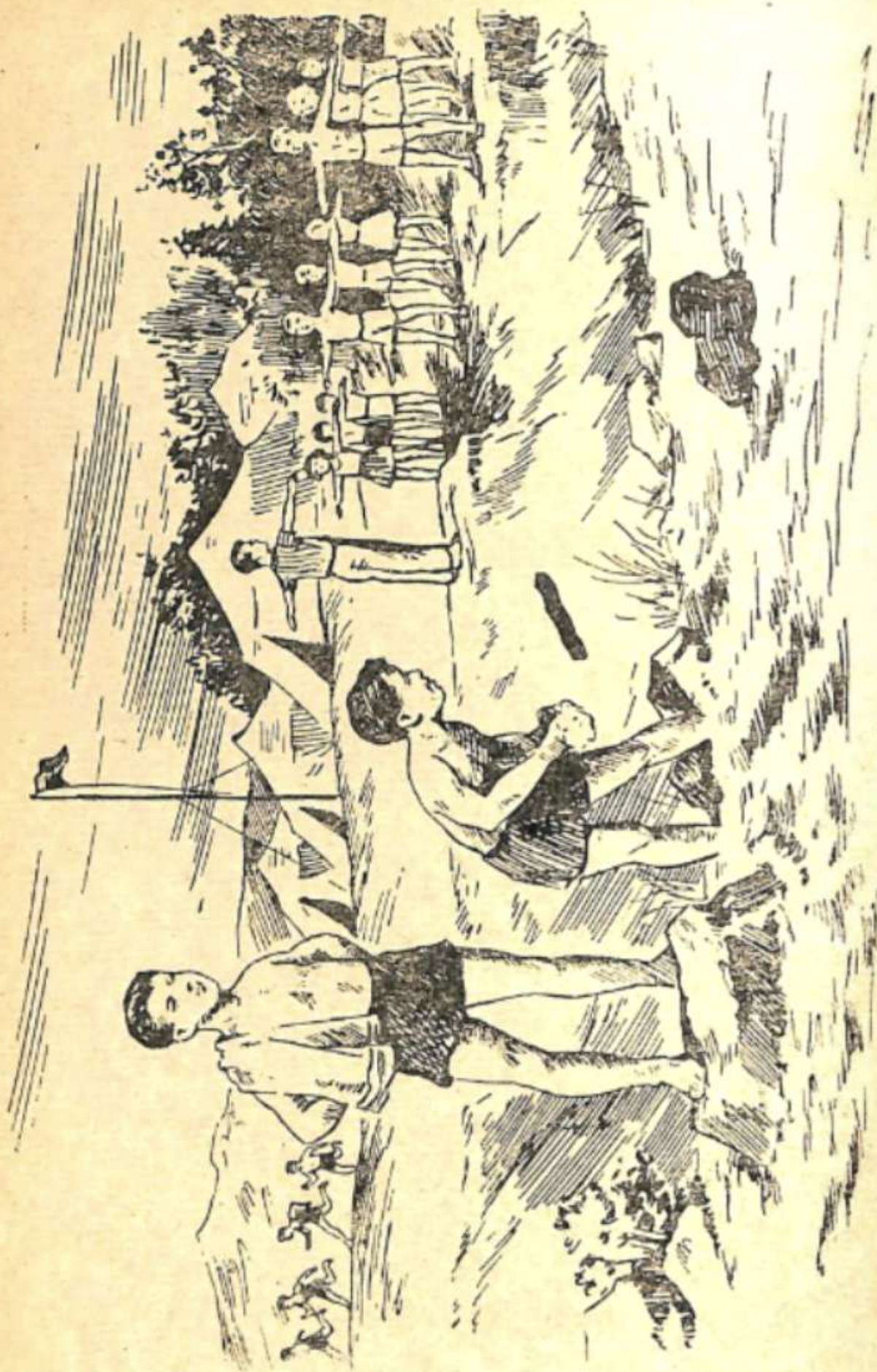
Вәргәһе мә щики тә'вә,
Ши-мьск'әне һәһа һенк,
Пионеред мә пер'а шанә,
Р'әв у листьк к'аре һанә.

Варгәһе мә хвәш варгәһә,
Орт'а мида бәйрада сора,
Жоре, жере сәйрангәһә,
Гөл у кәлилк, баг' у баг'чә.

Дә былһзын, гәли зар'а!
Шабын, к'әнбын, жирбын, зорбын,
Qәһат, сәһ'әт у сәрхвәбын,
Бь вәт'нир'а т'ым гөлвәдын.

П ь р с

1. Нуи һавина к'ода дьһын, чаһа р'әһ'әт дьһын?

Варгаше пионерие.

СЭРЭЩЭМ

Биранин дэрһэда һавине

Мэ һавин чава дэрбаз кър ¹	3
Завийа колхозеда — Н. Незлобин (гöһастын)	5
Көр'ьк у ч'эм	6
Мэмо	6
Зэви — М. Р'эшид	7
Шван у бостанчи — qса щмаэ'те	8
Мозед һиг'в—гöһастын	9
Нандрун	10

Бостан у р'эз

Р'эзе Мичурин—гöһаст Щ. Геншо	11
Дара сева—Д. Тихомиров	12
Бостанчи	14
Керһатиед бостана—жъ "Майрени лезу,"	14
Көрмед к'элэмхөр—гöһастын жъ "Майрени лезу,"	16
Баг'ед совхозе	17
Керһатиед бостана у р'эза—жъ "Майрени лезу,"	18
Гонди у һ'ьрч'—ч'ир'ока щмаэ'та урьса	19
Һ'эсәнике колхозван	20
Сьлqо — мжул'иа щмаэ'те	22

¹ Бөрчед һивеаред һаве автор у т'эрщмэчи лъ пешие пәһатьнә дашине, авторе әве к'т'ебе һивснйә у т'эрщмэк'рийә.

Паиз

Паиз	23
Qöлыңге дэр паизе	25
Пәмбо	27
Паиза Ереване—М. Р'әшид	29
Ба у Бәдо	29
Бәлгәшин—Н. Туманян	31
Р'о, ба у сөр'—сәрма—ч'ир'ока леһа	31

Мәк'тәб, мал у һәвал

Мәк'тәба мә—С. Ибо	33
Ленин мәк'тәбеда—жъ "Р'однайа р'еч."	34
Колектив чий—жъ "Р'однайа р'еч."	35
Бәлгәд шин —В. Осеева	36
Бав у көр'ед ши —Л. Толстой	38
Р'әд, мәси у суравелк—И. Крилов, т'әрш. Ф. Усьв	39
Хвәйе зәвиңе —ч'ир'ока шмаәте	40
Чекьрына мале—К. Чачани	41
Илйанинген—В. Лйапидевски	42
Исаф—А. Гайдар	45
Кәве у Нәбо	46
Лури-лури	47
Андрик—В. Осеева	47
Көр'е нәс—Щ. Щәлил	50
Хәбәра сере—В. Осеева, т'әрш. Ф. Щәвари	51
Дә һәвал—И. Дук'о	54
Кальке Хәдо—Щ. Генцо	55
Көр'ед шмаәте	56

Р'еволйусна Октябрейә Сосналистнейә Мәзын

Октябр	59
Пала бәри һ'өкәмәта совете чава дәрбаз дыкьр—жъ "Р'од- найа р'еч."	60
Гөндийа бәри һ'өкәмәта совете чава дәрбаз дыкьр—жъ "Р'однайа р'еч."	61
Ленин—жъ готына ашьд А. Чоло	63

Бнка Феиѳа щѳм Ленин—А. Кононов	63
Ленинградер'а—С. Ибо	65
Ль бѳр шк'ѳле Ленин—Г. Сарѳан	66
Ѳѳ нав нае р'ѳситк'ѳрье—Щерманетто	67
Октѳабрикѳкир'а—Е. Чаренс	68
Сервин—Н. Пог'осѳан	68
Ѳалате ѳѳри мѳзын—гѳѳастѳн	70
Бѳлѳде р'у ѳ'змнн	71

Звьѳстан

Бѳрѳа пешѳн—А. Чехов	75
Звьѳстане чѳ кѳр—К. Ушински	75
Звьѳстан—М. Р'ѳшид	75
Кѳлилк—Н. Туманѳан	76
ѳатѳна звьѳстане—К. Ушински	77
Сѳаре буке у мурѳ—гѳѳаст Ф. Усѳѳ	78
Ль сѳр бузе—Б. Житков	80
Бѳрѳ	82
Р'ожѳкѳ звьѳстане	82
Сала т'ѳзѳ	84
Гѳндѳе пѳч'ук—Н. Некрасов	85

Саг'ѳлмн

Ѳса дохтр	86
Сиудѳ к'ѳмѳкдар—бѳ гѳѳна Студитски	88
Дѳрмане ч'ѳ'ѳа—мѳкулѳѳа щмаѳ'те	89
Ч'ѳ'ѳ ль сѳр т'лийа—жѳ "Р'ѳднѳѳѳа р'ѳч."	90
Суворов—бѳ гѳѳна Диннн	91

Ордѳѳѳа советѳе

Ѳскѳре Советѳе	93
Чапаев —гѳѳастѳн	93
Аѳропланѳд мѳ—жѳ гѳѳна ашьѳ А. Чѳло	94
Бѳна Ѳѳт'ѳн	95
Ѳѳѳмандѳн ль сѳр п'ѳре—жѳ "Мѳѳрѳнн лѳзу."	95
Зѳѳѳа мѳ—жѳ "Мѳѳрѳнн лѳзу."	97
	171

Бажар у гонд

Москваер'а—У. Бак'о	99
Ереван—жь "Майрени лезу,"	100
Тбилиси—Б. Иско	101
Н'адад — Q. Мрад	103
Хабатчиед шэве—гöнастьн	103
Гонд у бажаред мэ	106
Ль Элэгэзе—Н. Г'укасиан, т'эриц. Ш. Н'асан	107
Гонде мэр'а—Q. Мрад	108
Комбайн	109
Ч'ел-ка бэш	110

Н'эйванед кэдиьри у ед бэйани

Шэнгло у Мэнгло—ч'ир'ока щмаэ'те	112
Бэрх у кар—мжульа щмаэ'те	115
Сэ чава н'эвал хвэр'а дит—ч'ир'ока щмаэ'та ненеса.	116
Боб—Л. Толстой, т'эриц. Щ. Генцо	118
Нэспе Будйонни н'эзьри—И. Всеволожски	120
Сивка—В. Василевская	122
К'эр чава бу н'эйвана мале—ч'ир'ока щмаэ'те.	125
Нелина ч'вике	126
Лэглэг—ч'ир'ока щмаэ'те	127
Дö бзын—Г. Аг'айан	129
Гөр чава тьрсйан—ч'ир'ока щмаэ'те	129
Qизьк у н'ырч'—ч'ир'ока щмаэ'та урьса	130
Р'уви у гөр—ч'ир'ока щмаэ'те	133
Сэ у п'шик—Н'. Туманян	134
К'омакдаред мерьв—жь "Майрени лезу,"	136

Баһар

К'лама баһаре—Ф. Усьв	140
Р'ешийа һарт'ьме—жь "Лусабере,"	140
Лэглэга мэ	143
Н'ышйарбуна н'эбе —жь "Лусабере,"	144
Блбьл—Э. Э'вдал	144
К'и дьр'эшинэ	145

Баһар—К. Чачани	в	147
Сбэ—А. Пушкин		148
Ч'вика сэр һелине		150
Баһара мә		151
Дәнгбеже бәрбанга баһаре—Q. К'ордо.		152
Әләгәз —Ә'. Шанго.		152
К'лама сбе		153
Бәрхван		155
Ль ware т'эзә—W. Надри		155
Тракторист—Ә'. Шэро		156
Зәвһа колхоза мә—У Бәк'о		157

Ә'йда майе

Пәке майе —Ә. Ә'вдал		159
Танһа р'еволйусионер—Верейская		159
Ә'йда алт'ндарне—жъ "Р'однайа р'еч."		161
Май		161
Ль гөһер'е		162

Мешә

Хәмла т'әбйәте		164
К'ара мешә		164
Бәр бь warгәһе пионерне		167

Կ՛ՅԻԵ ՇՆԴԻ ՇՇՎԱՐԻ

ՅՄԱՆԵ Կ՛ՕՐԴԻ

Բոնա ճարհանա հհհհ

Շհհհհհհ Ա. Բ. Յահհհհհ

Րհ. Րհ. Տ. Շուհհհհհ

Րհհհհ Տ. Յհ. Տահհհհհ

Րհհհհ հհհհհհհ Ա. Բ. Գհулахհհհ

Րհհհհ հհհհհհ Ա. Կ. Տոհհհ

Կոհհհհ հոհհոլ Լհհհհ Յհհ

Т'амбэ 2637

Тираж 2000

Спартына н'шърхане 7./1. 1976 с.

Бона чапкъръне нэтийа долкъръне 9/6. 1976 с.

Бэлге чапкъръне 11,0. Бэлге нэширэте 8,0

К'аг'эз №2, 60×90^{1/16} баһа 19 к.

Нэшърхана № 1, йа сэршертыйа сэнайа полиграфей: комитеа
пресаейа дэвлэте, р'эх Совета мийнстред р'еспублика Эрмэниста-
нейа Советнейа Сосналистие.

Զ. 702 1976
13. 60601 1976

Հաջիե Զեդի
ՔՐԴԵՐՆԵ լեզու

Դասագիրք երրորդ դասարանի համար

«Լույս» հրատարակչություն
Երևան 1976

АДЖИЕ ДЖНДИ
КУРДСКИЙ ЯЗЫК

Учебник для третьего класса

Издательство «Луйс»

Ереван 1976

Qimmat 19 k.

« **ayin** »